

ב"ה טוב טעם ודעת (ט"ו) כי במצוותך האמנתי – תהלים ק"ט, שם: טעמי המקרא והתורה שבעל-פה, התשפ"א – התשפ"ג; **תמצית ההשערות**: **אתנה**, **סלוק** = סוף-פסוק (נקראים קיסרים ותפקידים) – להגביל; **מונח** – רבוי; **מהפך פשטא** – מוציא מפשט; **מרכא** = מאריך, רבוי; **דרגא** – מצרף; **תביר** – מחלק, ממעט, לא ממש; **טפחא** = טרףא – שנוי רבוי /או מתפשט; **מרכא טפחא** – קב' שעשויה לגדול, יתור לרבות, מכל מקום; **דרגא תביר טפחא** – קבוצה עם הלכה שוה לפרטיה; **מרכא תביר טפחא** – קבוצה עם הלכה לא שוה לפרטיה; **תביר מרכא טפחא** – קבוצה שממעטים חלק מפרטיה מענין מסוים; **מקא** – בד"כ בורר לימוד אחד מרב אפשרויות; **פסקא** – סדור שנחלק, השלם והחלק נדרשים; **זקא סגול** – מוסף מהענין על הענין או גורע ממנו; **פשטא** – פשוט, 1; **זקא-קטן** – 2; **זקא-גדול** – 3; **רביע** – 4; **זקא-קטן** ... **זקא-קטן** בחצי פסוק – היקף השלישי; **קדמא** – סדר קדימות; **אולא** = גרש = גרשי"ם – יוצא מהענין; **קדמא ואולא** – בסדר זה או הפוך, הצגת נושא ולימוד פרטי בסדר מתאים, מלמד ולמד, כעין מדות מ"ג מדות דר' ישמעאל ול"ב מדות דר' אלעזר עם המלים כלל, פרט, רבוי, מיעוט), **תלישא-קטנה** = **תרסא** – דרוש בפסוק שעור, מחיצה, עפירה, שגגה = שחכה; **תלישא-גדולה** = **תלשא** – דרוש בפסוק ולפניו שעור, מחיצה, עפירה, שגגה = שחכה; **פזר** – דרוש מהפסוק רעיו נושאים/אחרים בתושבע"פ.

**1.1 שמות משפטים כא,א**  
**שמות משפטים כא,א:**

**ואלה המשפטים אשר תשים לפניהם:**

**שמות יתרו כנג, ולא-תעלה במעלות על-מזבחי** וסמך אליו **ואלה המשפטים אשר תשים לפניהם**: - (סלוק) פשטא זקא-קטן והוא תיאור ואחריו הלכה או פעולה, תבנית שבין תפקידיה אפשרות ללמד אלפניו ולאחריו, כאן נדרש כפי **[רשי"י]** שמושב הסנהדרין הגדולה סמוך למקום המזבח, ששניהם מכפרים.  
**ואלה המשפטים** – ר"ת ו"ה – חלק שם הוי"ה לענין רחמים שהדיינים יחפשו זכות לנידון, וגם ו"ה ענין של המשכת התורה לעולם, וזה תפקיד נוסף לסנהדרין הגדולה להורות הוראה בישראל.  
**ואלה המשפטים** – ס"ת ה"ם = שלוש פעמים י"ה, חלק שם הוי"ה לענין גבורה, דין. אולי רמז לשלושה בתי דין בהר הבית, או שלושה דיינים ברוב הענינים פרט להלכות שנדרש בהם מספר שונה.

**שמות משפטים כא,כט:**

**ואם שור נזח הוא מתמל שלשם והועד בבעליו ולא ישמלנו והמית איש או אשה השור יסקל ונמ בעליו יומת:**  
**ואם שור נזח הוא – [בבלי בבא בתרא כא,א] גמ'.** אמר ר' יוחנן, שמעתי מהולכי אושא שהיו אומרים: מנין לחזקה ג' שנים? משור המועד. וב-**[בבלי בבא בתרא לז,ב]** נדרשת השוואה בין ג' תאריכי גניחות שור לג' תאריכי ראיתו וסת של אשה לענין קביעת חזקה בגניחות ובוסתות. רמז לדרשות בשתי הגמרות נמצא בפסוק באופן הבא:  
מהמלים מתמול שלשם – נדרש המספר שלוש, הוא גם מופיע במלה שלש"ם,  
נגח – ג' גניחות חזקה  
נג ח' הו"א – נוטריקון ח'זקת ה'בתים ו'סתות א'לנות. מחלוקת האם חזקת וסתות מדאורייתא, ולהלכה מדרבנן מפני שזאת חזקה העשויה להשתנות.  
ש'ור נגח ה'וא – ר"ת המלה שנ"ה

**ואם** – פזר מעביר התכונה הנלמדת אחריו למקום אחר: א' שלש שנה לחזקת בתים ואדמות כלולות בבתים; ב' לאילנות; ג' חזקה חודשית של וסתות נשים.

**ואם** – פזר אם צריך לדרוש גם למקומו, לגבי השור עצמו ע"פ **[ערוך השולחן חושן משפט סי' שפט סעיפים יג-לא]** (ראה בבלי בבא קמא לז,ב ובבלי בבא בתרא כח) עולה כי אפשר כי השור יהיה מועד לימים מרוחקים כגון פעם בחודש או בימי תקיעת שופר ואם במקומו תוקעים רק פעם בשנה וכל פעם נגח באותה קרן שלוש פעמים, או נגף שלוש פעמים או נשך שלוש פעמים ועוד אופני נזק הרי הוא מועד ומשלם נזק שלם. ואם הרג אדם יסקל.

**ואם שור נזח הוא** – פזר תרסא קדמא ואולא, כעין בנין אב ללמד משור המצוי אל  
א] לבעלי חיים אחרים שהתנהגו שלא כדרכם, נעשו מועדים בין לבעלי חיים בין לאדם ותקפו  
ב] מהמצוי בשור בקרן לאופני היזק אחרים **בשור** – גניפה, בעיטה ברגל, ברביצה – שכיבה, **לבעלי חיים אחרים** כגון בתרנגול במקור, ברגליים, בכנפיים, בצפרניים  
ג] בית דין של כ"ג

ד] בעלי חיים מסוכנים בעלי תרבות (שתרבתו אותם וחיותו עם בני אדם) כגון ארי וזאב וכו' ונחש ביחיד, נידונים ביחיד  
ה] חלבה (פסחים כב ב, כז ב) וביצתה (סנהדרין פ א) ועורו, גידים, עצמות, דם אסורים, ולא יתנו לכלבים. היתר הנאה רק בפרש.  
ו] כל בעלי החיים שנעשתה בהם או באמצעותם עבירה כגון רובע ונרבע, ע"ז  
ז] ע"י פסק הדין נעשה מציאות אחרת ונאסר  
פזר הנדרש למקומו התריע על כך שמהשור המצוי והנגיחה המצויה ילמדו דברים אחרים הקשורים לכך.  
המלים והמית איש מגלות את תוכן ההתרעה כי מדובר מהמצוי אל בעלי חיים שונים, ועל אופני מיתה שונים, והמית איש – מרכא טפחא, כעין יתור לרבות על הנגיחה את הנשיכה, דחיפה, בעיטה, רביצה ועוד.

הוכחה אחרת לחזקת הבתים שלש שנים הביא הרוצה בעילום שמו ר' א"ש-ר הי"ו  
**דברי הימים ב ד, ד-ה:**

**[ד] עומד על-שנים עשר בקר שלשה פנים וצפונה ושלשה פנים וקמה ושלשהו פנים ננפה ושלשה פנים מזרחה והם עליהם מלמעלה וכל אחריהם ביתה:**

**[ה] ועבנו טפח ושפתו כמעשה שפת-זוס פרח שושנה מחניק בתים שלשת אלפים יכיל: ס**

**דברי הימים ב ד, ה:** **ויעבנו טפח ושפתו כמעשה שפת-זוס פרח שושנה מחניק בתים שלשת אלפים יכיל: ס**

אותיות שנה מחניק בתים שלשת שנים חזקת הבתים שלש שנים

בשני הפסוקים המובאים בהקשר לחזקת הבתים שלש שנים קיים קשר לבקר, שעדיין צריך לבררו. בפסוק **(שמו' מש' כא,כט)** חזקת הבתים מרומזת בשור – היינו בקר, והפסוק **(דה"י ב ד,ה)** המכיל אותיות חזקת הבתים שלש שנים הוא המשכו של פסוק המזכיר בקר.

**[רשי"י] והמית איש וגו' – לפי שנאמר (שמו' מש' כא,כח) כי-ינח, אין לי אלא שהמיתו בנגיחה, המיתו בנשיכה, דחיפה, בעיטה, מניין? תלמוד לומר: והמית. ונמ בעליו יומת – בידי שמים (טט): ונמ בעליו יומת – ס"ת מו"ת, היינו מיתה בידי שמים, כי למיתה בב"ד בד"כ נאמר מות יומת כהמשך פ'רש"י; יכול בידי אדם? תלמוד לומר: מות יומת המכה רוצח הוא" (במ' לה, טז) – על רציחתו אתה הורגו, ואי אתה הורגו על רציחת שורו (ראה כתובות לז,ב).**

**[בבלי בבא קמא כד,ב] מתני'.** שור המזיק ברשות הניזק כיצד? נגח, נגף, נשך, רבץ, בעט, ברשות הרבים – משלם חצי נזק, ברשות הניזק – רבי טרפון אומר: נזק שלם, וחכמים אומרים: חצי נזק.

**והמית איש** – מרכא טפחא, כיתור לרבות על נגיחה שממיתה אופנים אחרים של התנהגות שור הממיתים: נשיכה, דחיפה, בעיטה, (נגף, רבץ)

**[משנה סנהדרין פ"ט,מ"א] ... (המזיק) דחפו (לניזק) לתוך המים או לתוך האור ויכול לעלות משם ומת פטור שיסה בו את הכלב שיסה**

ב"ה טוב טעם ודעת למדני (טור"ל) כי במצוותך האמנתי – תהלים ק"ט, שם: טעמי המקרא והתורה שבעל-פה, התשפ"א – התשפ"ג: **תמצית ההשערות**: **אתנה**, **סלוק** = סוף-פסוק (נקראים קיסרים ותפקידים) – להגביל; **מונח** – רבוי; **מהפך פשט** – מוציא מפשט; **מרכא** = מאריך, רבוי; **דוגא** – מצרף; **תביר** – מחלק, ממעט, לא ממש; **טפחא** = טרףא – שנוי ו/או רבוי ו/או מתפשט; **מרכא טפחא** – קב' שעשויה לגדול, יתור לרבות, מכל מקום; **דוגא תביר טפחא** – קבוצה עם הלכה שוה לפרטיה; **מרכא תביר טפחא** – קבוצה עם הלכה לא שוה לפרטיה; **תביר מרכא טפחא** – קבוצה שמעטים חלק מפרטיה מענין מסוים; **מקא** – בד"כ בורר לימוד אחד מרב אפשרויות; **פסק ו** – סדור שנחלק, השלם והחלק נדרשים; **זקא סגול** – מוסף מהענין על הענין או גורע ממנו; **פשטא** – פשוט, ו; **זקא-קטן** – 2; **זקא-גדול** – 3; **רבוע** – 4; **מונח רביעי** – לפחות 4 ... **זקא-קטן** ... **זקא-קטן** בחצי פסוק – היקף; השלישיה: **קדמא** – סדר קדימות; **אולא** = גרש = גרשי"ם – יוצא מהענין; **קדמא ואולא** – בסדר זה או הפוך, הצגת נושא לימוד פרטי בסדר מתאים, מלמד ולמד, כעין מדות מ"ג מדות דר' ישמעאל ול"ב מדות דר' אלעזר עם המלים כולל, פרט, רבוי, מיעוט), **תלישא-קטנה** = **תראא** – דרוש בפסוק שעור, מחיצה, עמירה, שגגה = שחכה; **תלישא-גדולה** = **תלשא** – דרוש בפסוק ולפניו שעור, מחיצה, עמירה, שגגה = שחכה; **פזר** – דרוש מהפסוק רעיון לנושאים/אחרים בתושבע"פ.

**בו את הנחש פטור השיך בו את הנחש רבי יהודה מחייב וחכמים פוטרין**  
**רבי יוסף בכור שור** (ריב"ש) (כט) **ונם בעליו יומת** - לפי הפשט, פעמים שהוא חייב מיתה, כגון: הניח אותו לילך, לדעת, כדי שיהרוג אדם שהוא שונא, והורגו, אז חייב מיתה; דהוה ליה כמי שהרגו בידים, כמאן דאשקיל עליה בידקא דמיא (ראה סנה' עז,ב). **ולפי הפשט נראה, שאם ירצו היורשים, ימות, ואם ירצו, יקחו דמים.**

**ונם בעליו** – מקף כרב-מצב של דעת בעל השור (א) השור הרג שלא בדעת בעליו (ב) ע"פ ריב"ש הניח לשור לילך בדעת בעל השור שיהרוג אדם שבעל השור שונא (ראה סנה' עז,ב)

**שמות משפטים כא,כב:**

**וכי ינצו אנשים ונפשו אשה תרה ויצאו ילדיה ולא יהיה אסון ענוש ענוש פאטר עליו בעל האשה ונתן בפללים:**

**ונפשו** – קדמא אזלא בתיבה אחת, בעושים תלוי המעשה הנזק. כאן שוויון באחריות לגרימת נזק לכן עקרונית שוויון בתשלומים. בשקלא וטריא הרמב"ם מסייג ופוסק שמי שלא התכווין בחבלה פטור מתשלום הבושת. וכן פוסק השו"ע בסי' תכ"א, ובסי' ת"י פוסק שעקרונית כל מזיק משלם חלקן ויש מחלוקת אם אחד ברה או העני האם לגבות התשלום שהוא חייב מחבירו בנוסף על חלקו. גם צריך להיות ספק ע"י מי נגמר ההזיק, ויש עוד סייגים כגון שהם ברי חיוב (שאינם קטן, חרש, ושוטה).

**ואור החיים** **ונפשו** – וגו', אמר לשון רבים, לומר שאם שניהם נפלו עליה, ונגפוה, משלשין ביניהם, וכמו שכתב רמב"ם בפרק א' מהלכות חובל ומזיק:

אשה הרה, פירוש המצויה שם בידיעתם, אבל אם באה ועמדה בגבולם, ונגפוה בלא ידיעה פטורים מכלום, מדין שכתוב בירושלמי ופסקו רמב"ם בפרק א מהלכות חובל ומזיק (הלכה יא) וז"ל אם היה אחד ישן ובא אחד ושכב בצדו הרי זה פטור הישן גם מהנזק כי זה אונס מיקרי:

טט - אם הייתה שם קודם לקטטה אז הם חייבין. אם הכניסה עצמה למקום הסכנה ונגפוה בלא ידיעה פטורים מכלום, אבל אם ידעו חייבין.

**שמות משפטים כא,לה:**

**וכי ינף שור-איש את-שור רעהו ומת ומקרו את-השור החי ויצאו את-פספו ונם את-המת ויצאון:**

**רש"י** **שור-איש** - שור של איש. **ומקרו את-השור החי** - בשוין הכתוב מדבר (ב"ק לד, א): שור שוה מאתים שהמית שור שוה מאתים, בין שהנבילה שוה הרבה בין שהיא שוה מעט, כשנוטל זה חצי החי וחצי המת וזה חצי החי וחצי המת, נמצא כל אחד מפסיד חצי נזק שהזיקה המתה; וגו'

**ומקרו** - קדמא אזלא בתיבה אחת, שוויון בין השוורים, ע"פ רש"י בשוין הכתוב מדבר (ב"ק לד, א) לכתחילה השור המזיק היה שוה לשור הניזק ולכן, ... **כשנוטל זה חצי החי וחצי המת וזה חצי החי וחצי המת**, נמצא כל אחד מפסיד חצי נזק שהזיקה המתה; **ומקרו** - קדמא אזלא בתיבה אחת, בעושה תלוי המעשה כאן המעשה הוא תשלום הנזק, ע"פ **בבלי בבא קמא יח**] בשור תם שנגח משלם חצי נזק מגופו בלבד ולא מן העליה, כלומר אם חצי הנזק גדול משווי השור או כל בעל חי אחר שהזיק באופן שאין זה דרכו להזיק כמו בפה ורגל, משלם בעל השור רק עד שווי השור המזיק

**שמות משפטים כא,לב:**

**אם-עבד ינח השור או אמה פספו שלשים שקלים יתן לאדוניו והשור יסקל: ס**

**אם-עבד** – תביר, ממעט או מחלק שלא מדובר בכל עבד או אמה, ולא מדובר בכל נגיחה **ינח השור** – מרכא טפחא – יתור לרבות על השור הנגח שבו החלו הכתובים ב-(כא,כט) את השור התם שלא הוזכר דינו אם נגח עבד ואמה. ונדרש כך: **השור** - טפחא בתפקיד כפותה טפה להתאפיין ע"י **או אמה** – מונח אתנה, ללמד לרבות על השור המועד את השור התם שהוא כעין הנקבה חלש במובן שעדיין אין לו חזקת מועד.

**פספו** – מונח פסק (מונח לגרמיה) אחרי אתנה, אפשר שזה בטוי למידה סדור שנחלק. בקריאה עם פסק כאילו כתוב: **אם-עבד ... או אמה פספו** - אתנה, מונח פסק, שור תם שנגח ללא כוונה לעבד או האמה והמיתו, בקריאה עם פסק משמעה ע"פ הרמב"ם כסף אבל לא של קנס, אלא כסף בשווי של חצי משווי העבד או האמה **רמב"ם פ"י ה"י מהלכות נזקי ממון**.

**אם-עבד ... או אמה פספו** - אתנה, מונח פסק, שור מועד אע"פ שהעבד או האמה היו שווים רק דינר הקנס יהיה 30 שקל. בקריאה ללא פסק כאילו כתוב **אם-עבד ... או אמה פספו שלשים שקלים** מצבים של תשלום ושוויון או של אי תשלום:

**שלשים שקלים** – מונח רביעי, לפחות ארבע דרשות: (א) השור התכוין לאדם והמיתו ולא שהתכוין להרוג בהמה **ב"ק מגא**; (ב) תשלום בכסף ולא בשווה כסף **[מכילתא רשב"י]**; (ג) תשלום בתנאי שהעבד כנעני וקיבל על עצמו שבע מצוות בני נח **[מדרש החפני]**; (ד) מועד משלם קנס, תם פטור או ע"פ רמב"ם משלם חצי שווי העבד או האמה; (ד) גזירת הכתוב משלם 30 שקל בין אם העבד שוה הרבה (כגון 1000 זוז), בין אם שוה מעט (1 דינר) **[משנה ב"ק פ"ד,מ"ה]**; מצב במחלוקת: (ו) אם העבד משוחרר אך מעוכב או מחוסר גט שחרורו, וכן חצי עבד וחצי משוחרר, מחלוקת האם יש כסף לאדון שכבר אינו אדונו **[גיטין מב,ב]**. פסק עשוי לרמז שניתק הקשר לאדון ואין תשלום.

**יתן לאדוניו** – פשטא זקא-קטן, פשט מילת **אדוניו** משמעו אחד איש אחד אשה (מכילתא) בכל התורה אשה מושווה לאיש, אבל אם היא אשת איש והעבד הוא נכסי מלוג הכסף לאשה. **יתן לאדוניו** – זקא-קטן, שני לימודים: (א) בין אדוניו קטן בין גדול **[מכילתא דרשב"י]**. (ב) יקבלו יורשי האדון שמת, לעומת השור נסקל רק אם אדונו בר סקילה, היינו (א) חי ו-(ב) אינו טריפה. **והשור** – טפחא, מרבה המלה והיא מפנית לגז"ש עם-(כא,כח) משם נגח והמית, לכאן נגח והמית, מכאן מועד ולא תם לשם. וצריך הגז"ש להחזירו לכללו מפני שיצא לידון בדבר אחר **[מכילתא דרשב"י כת"א]**, כי עבד ואמה היו בכלל איש ויצא ללמד שאדוניו מקבל 30 שקל, אז אולי השור לא יסקל, לכן החזירו הכתוב בפירוש לכללו. **יסקל** – סלוק, להגבילו לסקילה בין האדון חי בין מת ולא מיתה אחרת.

ב"ה טוב טעם ודעת ולדני (טורד"ל) כי במצוותך האמנותי – תהלים ק"ט, שם: טעמי המקרא והתורה שבעל-פה, התשפ"א – תמצית ההשערות: אתנה, סלוק = סוף-פסוק (נקראים קיסרים ותפקידים) – להגביל: מונח – רבוי; מהפך פשטא – מוציא מפשט; מרכא = מאריך, רבוי; דרנא – מצרף; תביר – מחלק, ממעט, לא ממש; טפחא = טרחא – שנוי /או רבוי /או מתפשט; מרכא טפחא – קב' שעשויה לגדול, יתור לרבות, מכל מקום; דרנא תביר טפחא – קבוצה עם הלכה שוה לפרטיה; מרכא תביר טפחא – קבוצה עם הלכה לא שוה לפרטיה; תביר מרכא טפחא – קבוצה שממעים חלק מפרטיה מענין מסוים; מקר – בד"כ בורר לימוד אחד מרב אפשרויות; פסק ו – סדור שנהלך, השלם והחלק נדרשים; זקא סגול – מוסיף מהענין על הענין או גורע ממנו; פשטא – פשוט, 1; זקא-קטן – 2; זקא-גדול – 3; רביע – 4; מונח רביע – לפחות 4; ... זקא-קטן ... זקא-קטן בחצי פסוק – היקש; השלישיה: (קדמא – סדר קדימות; אולא = גרש = גרש"ם – יוצא מהענין; קדמא ואולא – בסדר זה או הפוך, צבנת נושא ולימוד פרטי בסדר מתאים, מלמד ולמד, כעין מדות מ"ג מדות דר' ישמעאל ול"ב מדות דר' אלעזר עם המלים כולל, פרט, רבוי, מיעוט), תלישא-קטנה = תראא – דרוש בפסוק שעור. מחיצה. עמירה. שגגה = שחכה: תלישא-גדולה = תלישא – דרוש בפסוק ולפניו שעור. מחיצה. עמירה. שגגה = שחכה: פור – דרוש מהפסוק רעיון לנושאים/אחרים בתושב"ע פ.

1.2 שמות משפטים כא,א

**שמות משפטים כא,ב: כִּי תִקְנֶה עֶבֶד עֲבָרִי שֵׁשׁ שָׁנִים יַעֲבֹד וּבִשְׁבַעַת יָצָא לְחַפְשֵׁי חָנָם:**

**כִּי תִקְנֶה עֶבֶד עֲבָרִי ע"פ [אנשי שם] - היובל מוציא שני עבדים עבריים:** הנמכר בגניבתו יוצא קודם לסיום שש שנים, וכן מוציא מי שמכר עצמו גם למעבר לשש שנים,

**[תורה תמימה] שֵׁשׁ שָׁנִים יַעֲבֹד - תניא, מניין לבורה שחייב להשלים ת"ל שש שנים יעבוד, יכול אפילו חלה ת"ל ובשביעית יצא" (קדושין י"ז א'):**

**[תורה תמימה הערה יח]]** הנה פשוט דלשון אחד דריש רבוי ומאחד מיעוט, ומשמע ליה דהלשון שֵׁשׁ שָׁנִים יַעֲבֹד בא לרמז על צמצום המספר דדוקא הוא, והיינו דבכל אופן ישלים מספר שש שנות עבודה ואפילו אם הפסיק באמצע, משום דאי לא הכי הוי ליה לכתוב **ועבד שש שנים** וכמש"כ בפ' ראה (דב' טו,יב) **וַיַּעֲבֹדָה שֵׁשׁ שָׁנִים**, אמנם כנגד זה מורה הלשון **וּבִשְׁבַעַת** יצא שבהחלט יצא בשביעית ואפילו בהפסיק באמצע,

ולכן דריש מצמצום הלשון שֵׁשׁ שָׁנִים דאם ברח באמצע שמחויב להשלים, ובהחלט היציאה בשנת השבע (**וּבִשְׁבַעַת**) מרבה שאם חלה באמצע ג"כ יצא בתוך השבע, ומה דמרבחה בורה להשלמה וחולה ליציאה פשוט הוא משום דזה אשם בדבר וזה לא אשם. וב- **[ירושלמי קדושין פ"א ה"ב]** איתא בזה הלשון, **מרבחה** אני את זה [הבורח] שהוא ברשותו וממעט אני את זה [החולה] שאינו ברשותו. ונראה הפי' שהבורח הפסיק ברשותו וברצונו, משא"כ החולה, ואמנם מתבאר עוד בגמרא דאם חלה ארבע שנים חייב להשלים כל ימי החולי, משום דכיון דהפסיק רוב שנות העבודה הוי כחלה כל שש ולכן חייב להשלים, יעו"ש וב- **[רמב"ם פ"ב ה"ד מעבדים]**:

**שֵׁשׁ שָׁנִים יַעֲבֹד - יעבוד אפילו לבן" (קדושין י"ז ב'):**

**[תורה תמימה הערה יט]]** באור הענין, דבפרשת ראה (דב' טו,יב) מבואר מעוט העבודה ליורשים דכתיב שם **וַיַּעֲבֹדָה שֵׁשׁ שָׁנִים**, ודרשינן **ועבדך ולא לבן** וכאן מורה הלשון על רבוי העבודה ליורשים, דכן משמע הלשון **שֵׁשׁ שָׁנִים יַעֲבֹד**, בכל אופן יעבוד זה הזמן אף כשמתו הבעלים, ולכן תפסין הממוצע בין הני שני ערכי היורשים לומר **דכאן מרבחה** העבודה לבן, ובפ' ראה ממעט העבודה לבת ולשאר יורשים [אם אין לו בן], וטעם רבוי בן ומיעוט שאר יורשים פשוט הוא משום דהבן קרוב לאב יותר משאר יורשים, ועיין בסוגיא: (סיומת מלת **עבדך** בכנוי גוף המגביל רק אל הבעלים ואל בניו היורשים, ואילו **יעבד** אינו מגביל לאדם מסוים ולכן מסיק כי גם **יעבד** מוגבל לבעלים ולבניו היורשים)

**שֵׁשׁ שָׁנִים יַעֲבֹד - ת"ר, שש שנים שעבד עברי - מעת לעת<sup>(2)</sup>, דכתיב שֵׁשׁ שָׁנִים יַעֲבֹד וּבִשְׁבַעַת, זמנין דבשביעית נמי יעבוד"א** **[ערכין י"ח ב']:**

**תורה תמימה הערה כא)** כגון נמכר בניסן וכשיגיע תשרי של שביעית עברו שש למנין עולם והוא יעבוד עד ניסן, ונראה דמדייק מדלא כתיב ובשנה השביעית דהוי משמע שנה של עולם, אבל לשון ובשביעית משמע שנה שביעית שלו, בהבנת טט בהערת תורה תמימה זו, הטעמים המפסיקים המוצגים בפסוקים המוצגים, בעלי תכונה המאפשרת לדרוש מהם סמיכות ומדרך חז"ל בהמלים הבאות בטעם מפסיק לדרשם לפנין ולאחריהן, כמו ב- **ב"מ ק"ג ב' (דב' כ"ח כד"א) בחוץ תעמד והאיש אשר אתה נשח בו, דרשו בחוץ תעמד והאיש, וב- מנחות נ"ה א' (וי' צו ו'), לא תאפה חמץ חלקם נתתי אתה מאשי, דרשו לא תאפה חמץ חלקם, וב- מכות כ"ב דרשו הפסוק (דב' כ"ח כה), ארבעים יגנוו גם לסוף פסוק הקודם לו (כ"ד' רשעתו במספר: ארבעים יגנוו), וכ"כ תוס' בחולין ס' ב' בפסוק דיהושע י"ג (יהושע יג,ג) ... חמשתו סרני פלשתים ... ויהיו: (מתימ' ), וה"נ כן:**

**שֵׁשׁ שָׁנִים יַעֲבֹד - יכול יצא בסוף שש ת"ל וּבִשְׁבַעַת יָצָא, יכול בסוף שבע ת"ל שֵׁשׁ שָׁנִים יַעֲבֹד, הא כיצד, עובד כל שש ויוצא בתחלת שבע<sup>(2)</sup> [ירושלמי קדושין פ"א ה"ב]:**

**[תורה תמימה הערה כב)]** ונ"מ (ונפקא מינה – לומדים הבדל) בזה בשנת העבור אם כלה שנתו בסוף אדר ראשון, אם נאמר עד סוף שש יוצא מיד שהרי כלו שש שנים, אבל עכשיו שיוצא בתחלת שבע אינו יוצא עד סוף אדר שני, דאע"פ דאדר שני נוסף הוא מכל מקום שנה אינה מתחלת עד ר"ח ניסן, כ"כ בשירי קרבן ועיי"ש עוד:

**וּבִשְׁבַעַת יָצָא - עבד עברי קונה עצמו בשנים, דכתיב שֵׁשׁ שָׁנִים יַעֲבֹד וּבִשְׁבַעַת יָצָא לְחַפְשֵׁי חָנָם [קדושין ט"ז א']:**  
**וּבִשְׁבַעַת יָצָא - בשביעית של מכירה ולא בשביעית של עולם, מנ"ל, דכתיב שֵׁשׁ שָׁנִים יַעֲבֹד וּבִשְׁבַעַת [ירושלמי קדושין פ"א ה"ב]:**

**לְחַפְשֵׁי חָנָם - מה ת"ל חנם, לומר שאין צריך גט שחרור ואין צריך ליתן לו מעות<sup>(2)</sup> [מכילתא]:**  
**לְחַפְשֵׁי חָנָם - אפילו חלה והוציא רבו עליו הוצאות הרבה אינו חייב לו כלום, שנאמר יצא לחפשי חנם<sup>(2)</sup> [רמב"ם פ"ב ה"ב מעבדים]:**

**עֶבֶד עֲבָרִי - מונח זקא-קטן, בתפקיד המרמז על שני עבדים עבריים**

**[תורה תמימה]** בהערה יח מפרש כי המלים **שֵׁשׁ שָׁנִים** מצמצמות לדווקא המספר הכתוב. אבל תבנית הטעמים **שֵׁשׁ שָׁנִים** – מרכא טפחא, יתור לרבות, דברים רבים (א) שעובד גם ביום וגם בלילה (ב) עובד גם בשנת שמיטה (ג) העבד הבורח בתוך שנות עבודתו חייב להשלים לשש שנות עבודה (ד) עבד שחלה מעל שלוש שנים מעבודתו ישלים לשש שנות עבודת (ה) יעבד גם ליורשים אם מת הקונה וראה הגבלה בהמשך **יעבד** – אתנח, מגביל (א) תקופת עבודת עבד עברי הנמכר בגניבתו לשש שנות עבודה, מעת לעת, (ב) עבד שחלה עד שלוש שנים מלאות יצא בתום שש שנים (ג) מגביל העבודה לבנים יורשים בלבד ולא לבת ושאר יורשים.

**וּבִשְׁבַעַת -** קדמא זקא-קטן במלה אחת, מוקדם שהוא מאוחר בענין, כי יוצא בתחילת שנה שביעית לשעבודו, מעת לעת, ולא באמצע או בסוף השביעית. ואם פגע בו יובל, יוצא קודם לסיום שש השנים.

**וּבִשְׁבַעַת -** קדמא זקא-קטן במלה אחת. אם נתעלם מהימצאות טעם קדמא תקבל תבנית (אתנח) זקא-קטן המטעים תיאור ואחריו הלכה

ב"ה טוב טעם ודעת למדני (טטור"ל) כי במצוותך האמנותי – תהלים קי"ט, שם: טעמי המקרא והתורה שבעל-פה, התשפ"א – התשפ"ג: **תמצית ההשערות**: **אתנה**, **סלוק** = סוף-פסוק (נקראים קיסרים ותפקידים) – להגביל; **מונח** – רבוי; **מהפך פשטא** – מוציא מפשט; **מרכא** = מאריך, רבוי; **דרגא** – מצרף; **תביר** – מחלק, ממעט, לא ממש; **טפחא** = טרףא – שנוי רבוי ו/או מתפשט; **מרכא טפחא** – קב' שעשויה לגדול, יתור לרבות, מכל מקום; **דרגא תביר טפחא** – קבוצה עם הלכה שוה לפרטיה; **מרכא תביר טפחא** – קבוצה עם הלכה לא שוה לפרטיה; **תביר מרכא טפחא** – קבוצה שממעטים חלק מפרטיה מענין מסוים; **מקף** – בד"כ בורר לימוד אחד מרב אפשרויות; **פסק** – סדור שנחלק, השלם והחלק נדרשים; **זרקא סגול** – מוסף מהענין על הענין או גורע ממנו; **פשטא** – פשוט, 1; **זקף-קטן** – 2; **זקף-גדול** – 3; **רביע** – 4; **מונח רביע** – לפחות 4; ...; **זקף-קטן** ... **זקף-קטן** בחצי פסוק – היקף; השלישיה: **קדמא** – סדר קדימות; **אולא** = גריש = גרישי"ם – יוצא מהענין; **קדמא ואולא** – בסדר זה או הפוך, הצגת נושא ולימוד פרטי בסדר מתאים, מלמד ולמד, כעין מדות מ"ג מדות דר' ישמעאל ול"ב מדות דר' אלעזר עם המלים כלל, פרט, רבוי, מיעוט), **תלישא-קטנה** = **טרסא** – דרוש בפסוק שעור, מחיצה, עמירה, שגגה = שחכה: **פזר** – דרוש מהפסוק רעיון לנושאים אחרים בתושבע"פ.

**יצא לחפשי חנם**, תבנית המאפשרת לימוד אלפניו ולאחריו. מתפקיד לימוד אלפניו ולאחריו מובאות כאן דרשות אחדות:  
**דרשה א:**

**ובשבעת יצא** - עבד עברי קונה עצמו בשנים, דכתיב **שש שנים יעבד ובשבעת יצא לחפשי**<sup>(א)</sup> [קדושין ט"ז א']:  
 אופן הדרשה כאן לוקח את הלימוד שלאחריו **יצא לחפשי** המופסק מסוף הפסוק בטעם טפחא, ומעביר אותו ללימוד אלפניו לדרוש **שש שנים יעבד** כעין פועל קבלן ששכרו משתלם רק בהשלמת עבודתו ולסוף התקופה קונה עצמו בשנים שהתורה קבעה שהם תמורה על דמי גניבתו ו- **יצא לחפשי**

**דרשה ב:**  
**ובשבעת יצא** - בשביעית של מכירה ולא בשביעית של עולם, מנ"ל (מניין לו), דכתיב **שש שנים יעבד ובשבעת**<sup>(ב)</sup> [ירושלמי קדושין פ"א ה"ב]:  
 אופן הדרשה כאן היא סוג של סמיכות הנדרש בלימוד אלפניו, לוקח מלת **ובשבעת** ומסמיכה אלפניו והתוצאה מתארת רצף שנות עבודה הכולל שנת שמיטה אם נמצאת בתוך הזמן של שש שנים.

**ובשבעת** – פשטא זקף-קטן במלה אחת, כעין מידה מוקדם והוא מאוחר בענין, הדרשה כאן לומדת שאם שש שנים תמו בחודש אדר ראשון בשנת העיבור, אינו יוצא בזמן המוקדם אלא ממתין לאותו יום בחודש אדר ב' ויוצא מאוחר.  
**שש שנים יעבד** - יכול יצא בסוף שש ת"ל **ובשבעת יצא**, יכול בסוף שבע ת"ל **שש שנים יעבד**, הא כיצד, עובד כל שש ויוצא בתחלת שבע<sup>(ג)</sup> [ירושלמי קדושין פ"א ה"ב]:  
**תורה תמימה הערה כב**) ונ"מ (ונפקא מינה – לומדים הבדל) בזה בשנת העיבור אם כלה שנתו בסוף אדר ראשון, אם נאמר עד סוף שש יוצא מיד שהרי כלו שש שנים, אבל עכשיו שיוצא בתחלת שבע אינו יוצא עד סוף אדר שני, דאע"פ דאדר שני נוסף הוא מכל מקום שנה אינה מתחלת עד ר"ח ניסן, כ"כ בשירי קרבן ועיי"ש עוד:  
**ובשבעת יצא** -

**יצא לחפשי** – מרכא טפחא, יתור לרבות, (א) **לחפשי חנם** - אפילו חלה והוציא רבו עליו הוצאות הרבה אינו חייב לו כלום, שנאמר יצא לחפשי חנם<sup>(ד)</sup> [רמב"ם פ"ב ה"ב מעבדים]:

**חנם** – סלוק, מגביל את חובות בעל העבד **לחפשי חנם** - מה ת"ל **חנם**, לומר שאין (בעל העבד) צריך (לתת) גט שחרור ואין (בעל העבד) צריך ליתן לו מעות<sup>(ה)</sup> [מכילתא]:  
 מגביל את חובות העבד המשתחרר שאינו חייב להחזיר לבעל העבד הוצאות רפוי

**שמות משפטים כא,ח:**  
**אם-רעה בעיני אדניו אשר-לא לו יעדה והפדה לעם נכרי לא-ימשל למכרה פבנדו-בה:**  
**שמות משפטים כא,ט:**  
**ואם-לבנו ייעדנה כמשפט הבנות יעשה-לה:**  
**שמות משפטים כא,י:**  
**אם-אחרת יקח-לו שארה כסותה וענתה לא יגרע:**  
**שמות משפטים כא,יא:**  
**ואם-שלוש-אלה לא יעשה לה ויצאה חנם אין כסף: ס**

ע"פ [רש"י] - אם אחת (ו) משלש אלה לא יעשה לה ומה הן (ז) השלש ייעדנה לו או לבנו או יגרע מפדיונה ותצא וגו' ריבה לה יציאה על העבדים שאם קדמו סימנין קודם לשש שנים תצא חנם, שלא תשלם פדיון, ואין כסף בשש שנים או יוכל אם קדם לשש שנים.  
 ע"פ [שפת"ח] (ו) אם מיעדה אשתו היא וצריכה גט ואם מגרע צריכה להשלים פדיון וכתוב חנם אין כסף משמע שאין תשלומים משני הצדדים. וגם אי אפשר לעשות יעוד לו לבנו ולגרוע בעת ובעונה אחת.  
 (ז) דאם מדובר על שאר כסות ועונה למה יצאה חנם צריכה גט כיון שיעדה לאשה.  
**אור החיים** - א' מפרש באי קיום בשאר כסות ועונה יוצאה בגט חנם במוכן מיד, אין כסף - גט יש בלי תשלום.  
 ב' ורו"ל אמרו שלש-אלה יעוד לו לבנו וגרעון כסף ויצאה חנם בסימנים ואלו מן ההלכות שנאמרו בהר סיני וסמכום.

**ואם-שלוש-אלה** - קדמא זקף-קטן במלים מוקפות, מוקדם שהוא מאוחר בענין, כי השלש אינו על הפסוק המיידי לפניו (כא,יא) **שארה כסותה וענתה לא יגרע** אלא לפסוק (כא,ח) **אשר-לא לו יעדה והפדה כרש"י**...יעדנה לו או לבנו או יגרע מפדיונה ותצא וזה לא יעדה לו ולא לבנו והיא לא היה בידה לפדות את עצמה.

טט - **ואם-שלוש-אלה** - קדמא זקף-קטן - תבנית מידה ל"א מוקדם שהוא מאוחר בענין (רבי אלעזר בן רבי יוסי הגלילי). ע"פ רש"י יעוד לו לבנו וגרעון **פסוק ח' ט'**, ע"פ **אור החיים** אפשר לשלב ולומר **פסוק ח' יעוד לו, פסוק ט' יעוד לבנו, פסוק ז' אי ספוק שאר כסות ועונה**, עם או בלי לקיחת אשה אחרת מחייבת להוציאה בגט. בכל אופן המידה מוקדם שהוא מאוחר בענין כי נכתב **בפסוק יא אחרי הפסוקים ח - י**.

(כא,יא) **אין כסף** – מרכא מרבה כסף לאב, סלוק מגביל שאין כסף לאדון שלא ייעד





ב"ה טוב טעם ודעת למדני (טור"ל) כי מצוותי האמנותי – תהלים ק"ט, שם; טעמי המקרא והתורה שבעל פה, התשפ"א – התשפ"ג; תמצית ההשערות; אתנה, סלוק – סוף פסוק (נקראים קיסרים ותפקידים) – להגביל; מונח – רבוי; מהפך פשטא – מוציא מפשט; מרכא = מאריך, רבוי; דרנא – מצרף; תביר – מחלק, ממעט, לא ממש; טפחא = טרחה – שנוי ואו רבוי ואו מתפשט; מרכא טפחא – קב' שעשויה לגדולי, יתור לרבות, מכל מקום; דרנא תביר טפחא – קבוצה עם הלכה שוה לפרטיה; מרכא תביר טפחא – קבוצה עם הלכה לא שוה לפרטיה; תביר מרכא טפחא – קבוצה שמעטים חלק מפרטיה מענין מסוים; מקף – בד"כ בורר לימוד אחד מרב אפשרויות; פסק ו – סדור שנחלק, השלם והחלק נדרשים; זרקא סגול – מוסף מהענין על הענין או גורע ממנו; פשטא – פשוט, 1; זקף-קטן – 2; זקף-גדול – 3; רביע – 4; מונח רביע – לפחות 4; ... זקף-קטן ... זקף-קטן בהצגה פסוק – היקף; השלישייה: קדמא – סדר קדימות; אולא = גרש = גרשי"ם – יוצא מהענין; קדמא ואולא – בסדר זה או הפוך, הצגת נושא ולימוד פרטי בסדר מתאים, מלמד ולמד, כעין מדות מ"ג מדות דר' ישמעאל ול"ב מדות דר' אלעזר עם המלים כולל, פרט, רבוי, מיעוט), תלישא-קטנה = תראא – דרוש בפסוק שעור, מחיצה, עמירה, שגגה = שחכה; תלישא-גדולה = תלשא – דרוש בפסוק ולפניו שעור, מחיצה, עמירה, שגגה = שחכה; פור – דרוש מהפסוק רעיו לנושאים/אחרים בתושב"פ.

לטובת הבנת הנושא יוצגו מידי פעם חלק מהטעמים שבתנ"ך (חוץ מספרי איוב, משלי, תהלים), לפי תפקידיהם לפי ההשערות.

#### 1.4 שמות משפטים כא,א

שמות משפטים כא,א – ו: [ה] ואם אמר יאמר העבד אהבתי את אדוני את אשתי ואת בני לא אצא חפשי:

[ו] והנישו אדניו אל האלהים והנישו אל הדין או אל המזונה ורצע אדניו את אונל במרצע ועבדו לעלם: ס

רש"י (ו) אל-הדין הים – לבית דין, צריך שימלך במוכרו (שפת"ח פ) שמכרוהו לו (ראה מכיל' משפטים נזיקין ב).

שפת"ח פ – ואפילו למ"ד מוכר עצמו אף הוא נרצע אפ"ה (אפילו-הכי, ה)קרא ד-והנישו וגו' (עוסק) במכרוהו ב"ד קמייירי וגו' (ולא

במוכר עצמו) דהא קרא (כא,ב) פ' תקנה לכולה עלמא במכרוהו ב"ד קמייירי. והמסקנה כי אדון של ע"ע שמכר עצמו לא נמלך בב"ד אם

לרצוע אותו. אם אסור לרצוע אותו אז משחררו. ולדעת רבי אלעזר המוכר עצמו נרצע (בלי להמלך בב"ד) ילפינן בגזירה שוה דשכיר

שכיר (בבלי קידושין יד,ב יליף (דברים טו) שכיר (ויקרא בהר כה,מ) שכיר. ), וטעם הרציעה באזון במוכר עצמו משום כי לי בני

ישראל וגו' (רא"מ)

הבדלים בהלכות של עבד עברי שמכרוהו בית דין בין נרצע ובין לא נרצע, לעומת המוכר עצמו לעבד עברי

ויקרא בהר כה: [לט] וכי ימכר אדם אחר וימכר לו לא-תמכד בו עבדות עבד: [מ] פשקיר פתושב יתנה עמך עד-שנת היבל יעבד עמך:

וכי ימכר – מקף בתפקיד רב-מצב על אדם חסר אמצעי תשלום. הפשט עוסק ב-(x) המוכר עצמו לע"ע, וטעם מקף מרבה (ב) הנמכר בגבולתו בב"ד

וכי ימכר אדם אחר – מרכא תביר טפחא, כעין קבוצת פרטים הקשורים לנושא שחרור ע"ע, והשונים בהלכותיהם בקשר לנושא

בבלי קידושין יד,ב ... דתניא: המוכר עצמו - נמכר לשש ויתר על שש, מכרוהו ב"ד - אינו נמכר אלא לשש; המוכר עצמו - אינו

נרצע, מכרוהו ב"ד - נרצע; מוכר עצמו - אין מעניקים לו, מכרוהו ב"ד - מעניקים לו; המוכר עצמו - אין רבו מוסר לו שפחה

כנענית, מכרוהו ב"ד - רבו מוסר לו שפחה כנענית; רבי אלעזר אומר: זה וזה אינו נמכר אלא לשש, זה וזה נרצע, וזה וזה מעניקים

לו, וזה וזה רבו מוסר לו שפחה כנענית.

אל-הדין – מכללת משפטים נזיקין ב (אדון הע"ע) צריך שימלך במוכרו (בית דין) שמכרוהו לו,

אל-הדין – מקף בתפקיד רב-מצב בהחלטת בית הדין: (א) אפשר לרצוע (ב) אי אפשר לרצוע

אל-הדין – מונח זקף-קטן במלה אחת – כעין מידה ריבה ריבה הכל, מרבה כל בית דין של שלושה, לא רק בית הדין שבו נמכר.

רמב"ם פרנקל מפתח לב"ד של שלשה. משמע דלא דוקא לפני אותם הדיינים שמכרוהו, ואף על גב דטעמא כדי שימלך במוכרו, כל

ב"ד נקרא מוכרו (ספר קנין פירות).

רמב"ם הלכות עבדים פ"ב,ה"א היתה לעבד שפחה כנענית ולו ממנה בנים ולרכו אין אשה ובנים אינו נרצע שנאמר כי אהבך ואת

ביתך, לרכו אשה ובנים ולו אין אשה ובנים אינו נרצע שנאמר אהבתי את אדוני את אשתי ואת בני, הוא אוהב את רבו ורבו אוהב

אינו נרצע שנאמר כי טוב לו עמך, רבו אוהבו והוא אוהב את רבו אינו נרצע שנאמר כי אהבך, הוא חולה ורבו אינו חולה אינו

נרצע שנאמר כי טוב לו עמך, רבו חולה והוא אינו חולה או שהיו שניהם חולים אינו נרצע שנאמר כי טוב לו עמך עד שיהיו שניהם בטובה.

רמב"ם הלכות עבדים פ"ג,ה"י (כא,ה) ואם אמר יאמר העבד עד שיאמר וישנה, העבד עד שיאמר כשהוא עבד אבל אם אמר אחר

שש אינו נרצע עד שיאמר וישנה בסוף שש בתחלת פרוטה אחרונה, כיצד כגון שנשאר מן היום שוה פרוטה מדמי מכירתו או יתר

מעט, אבל אם נשאר פחות משהו פרוטה הרי זה כאומר אחר שש. (לכתחילה נמכר רק אם שווי הגניבה מכליב שווי, וצריך לחשב תקופת זמן

שלעבד זה שווה פרוטה). רש"י הירש דברים טו ... האדון יכול לדרוש ממנו רק עבודה של שכיר יום, ולפיכך יש להניח שמחיר העבד

נקבע על פי שכרו של שכיר יום העובד במשך שש שנים והנדרש לעבודה רק בשעות היום.

והנישו אדניו – לפי פשט המשנה [קדושין כא,ב] (ראה להלן תורה תמימה הערה נב) יש לעיין מה מעמדו של העבד העברי בין סיום

שש שנות העבדות ובין זמן רציעת אדנו. כיצד אדונו עד סוף שש שנים נהיה אדונו גם בשעת הגשת הסוגיה לבית הדין. ולרמב"ם אמירת

העבד גרמה להמשך הקנין.

והנישו אדניו – מהפך פשטא, מוציא מפשט הכתוב וכאשר יגיש לב"ד, ב"ד יפסוק בהתאם לנסיבות. בתנאים הבאים אין רציעה: (א) בן

יורש עבד, (ב) אדון העבד בלי אשה ובלי בנים (מכל מיני סיבות), (ג) אין לעבד עברי אשה ובנים (ד) אדונו לא אוהבו (ה) העבד לא אוהב

אדונו (ו) האדון ואו העבד אינם בריאים (ז) בעת אמירתו להיות עבד נשאר פחות משהו פרוטה מדמי מכירתו (ח) לא חזר ואמר (ט) אמר

אחרי שש שנים.

רש"י (ו) ... אל-הדין או אל-המזונה – יכול שתהא המזונה כשירה לרצוע עליה, תלמוד לומר: (דב ראה טו,י) ונתתה באזון ובדין –

בדלת ולא במזונה; הא מה תלמוד לומר או אל-המזונה? הקיש דלת למזונה: מה מזונה מעומד, אף דלת מעומד (ראה מכיל'

משפטים נזיקין ב). (דב ראה טו,י) ונתתה את-המרצע ונתתה באזון ובדין והנה לה עבד עולם ואף לאמתה מעשה-בן:

אל-המזונה – מקף בתפקיד רב-מצב, (א) דלת קבועה במזונה, (ב) דלת בלי מזונה (רמב"ם הלכות עבדים פ"ג,ה"ט)

אל-המזונה – אתנה, מגביל למזונה העומדת בבנין, היינו מעומד, קבועה בבנין – אינה עקורה, כפסק רמב"ם ה"ע פ"ג,ה"ט, וכפ' כסף

משנה ה"ע פ"ג,ה"ט ... ומה מזונה כשהיא עומדת וכו'. בפ"ק דקידושין שם שומע אני בין עקורה בין שאינה עקורה ת"ל מזונה מה

מזונה מעומד כלומר דבלאו הכי לא מיקרי מזונה (לענינו, מזונה נקראת כך רק כשהיא קבועה מעומד בתוך בנין) אף דלת נמי מעומד:

או אל-המזונה – או – טפחה, כפותחת טפח להתאפיין מהכתוב אחריה וזהו הקשת דלת למזונה, תלמד ממזונה על מגבלותיה אל דלת עם

אותן מגבלות. כפ"ר"י הא מה תלמוד לומר או אל-המזונה? הקיש דלת למזונה: מה מזונה מעומד, אף דלת מעומד.

אל-הדין – מקף, בתפקיד רב-מצב (טט – א) בין דלת ומזונה של אדון (טט – ב) בין של כל אדם, (רמב"ם ה"ע פ"ג,ה"ט) רמב"ם פרנקל

מפתח בין של כל אדם – שהרי לא כתוב דלתו (ערוך השולחן הל' יובל סי' מה, אות יג)

והנישו אל-הדין או אל-המזונה – הדין – זקף-קטן שתי הלכות בשעה שעומדים לרצוע את העבד (א) העמדת העבד ע"י האדון ליד

מזונה או ליד דלת (ב) רציעה רק בדלת.

(רמב"ם הלכות עבדים פ"ג,ה"ט) ... ולא נאמר מזונה אלא שיהיה עומד בין אצל דלת בין אצל מזונה ופ"י לחם משנה שיש הלכת

העמדת העבד ע"י האדון בין במזונה ובין בדלת. ואפשר כי טעם קדמא במלת ורצע, מלמד כי יש להקדים לרציעה דברי מוסר לעבד עברי

שאו"י יתחרט, כמאמר רבי שמעון (בבלי קדושין כב,ב) ... אמר הקדוש ברוך הוא: דלת ומזונה שהיו עדים במצרים, בשעה שפסחתי

על המשקוף ועל שתי המזוזות ואמרתי כי לי בני ישראל עבדים - ולא עבדים לעבדים, והוצאתים מעבדות לחירות, והלך זה וקנה

ב"ה טוב טעם ודעת ולדני (טור) (ל) כי במצוותך האמנתי - תהלים ק"ט, שם: טעמי המקרא והתורה שבעל-פה, התשפ"א - התשפ"ג, תמצית ההשקפה: אתנה, סלוק = סוף-פסוק (נקראים קיסרים ותפקידים) - להגביל; מונח - רבוי; מהפך פשט - מוציא מפשט; מרכא = מרבי; דרנא - מצרף; תביר - מחלק, ממעט, לא ממש; טפחא = טרפא - שנוי ואו רבוי ואו מתפשט; מרכא טפחא - קב' שעשויה לגדול, יתור לרבות, מכל מקום; דרנא תביר טפחא - קבוצה עם הלכה שוה לפרטיה; מרכא תביר טפחא - קבוצה עם הלכה לא שוה לפרטיה; תביר מרכא טפחא - קבוצה שממעטים חלק מפרטיה מענין מסוים; מקר - בד"כ בורר לימוד אחד מרב אפשרויות; פסק ו - סדור שנהלק, השלם והחלק נדרשים; זקא סגול - מוסיף מהענין על הענין או גורע ממנו; פשטא - פשוט, ו; זקא-קטן - 2; זקא-גדול - 3; רביע - 4; מונח רביע - לפחות 4; ...; זקא-קטן ... זקא-קטן בהצי פסוק - היקש; השלישיה: (קדמא - סדר קדימות; אולא = גרש = גרשי"ם - יוצא מהענין; קדמא ואולא - בסדר זה או הפוך, הצבת נושא לימוד פרטי בסדר מתאים, מלמד ולמד, כעין מדות מ"ג מדות דר' ישמעאל ול"ב מדות דר' אלעזר עם המלים כלל, פרט, רבוי, מיעוט), תלישא-קטנה = תראא - דרוש בפסוק שעור, מחיצה, עפירה, שגגה = שחכה: תלישא-גדולה = תלישא - דרוש בפסוק ולפניו שעור, מחיצה, עפירה, שגגה = שחכה: פור - דרוש מהפסוק רעיון לנושאים/אחרים בתושב"ע פ.

**ארון לעצמו - ירצע בפניהם.**

**רמב"ם פרנקל מפתח** בין אצל דלת בין אצל מזוזה כגון שהמזוזה רחבה כמה אמות דאם לא כן כשעומד אצל המזוזה ממילא עומד אצל הדלת (בשם ספר קנין פירות על מסכת עבדים)

(שמ' מש' כא, י) והינשו אדניו אל-האלהים והינשו אל-התלית או אל-המזוזה ורצע אדניו את-אזנו במרצע ועבדו לעלם: ס

**בבלי קידושין יד, ב** ... מדמיצט רחמנא גבי מכרוהו ב"ד (שמ' מש' כא, י) **ורצע אדניו את-אזנו במרצע**, (טט - ט) **את-אזנו** - מקף בתפקיד רב-מצב) (טט - א) אזנו שלו (של ע"ע שמכרוהו ב"ד) - (טט - ב) ולא אזנו של מוכר עצמו (למאן דאמר שמוכר עצמו לא נרצע). **רש"י (ו)** ... (שמ' מש' כא, י) **ורצע אדניו את-אזנו** - הימנית. או אינו אלא השמאלית? תלמוד לומר: 'אזן' 'אזן' לגזירה שוה, שנאמר במצורה: (י' מצורה יד, יד) **תקוף און ... הנקנית**. הערה לימוד ג"ש ממצורה, שיכול להיות בכל ישראל ולא מכהן (שמ' תצוה כט, כ) כי אפשר לדחות שמדובר בכהנים, ימי מילואים, קדשים.

(שמ' מש' כא, י) **ורצע** - קדמא **אדניו את-אזנו במרצע** - מהפך פשטא זקא-קטן, שתי דרשות, אחת היוצאת מפשטו של מקרא, ואחת כפשטו של מקרא. נדון תחילה בדרשה היוצאת מפשטו של מקרא.

**תורה תמימה (כא, י) ורצע אדניו** - הנרצע נקנה ברציעה, דכתיב ורצע אדוניו את אזנו במרצע ועבדו לעולם<sup>(ט)</sup> [קדושין כ"א ב']:

**תורה תמימה הערה נב** ברמב"ם פ"ג ה"ב מעבדים לא כתב מפורש כלשון המשנה נקנה ברציעה כמו שכתב בפסוק הקודם שנקנה בכסף אלא כתב שאם עבד שש ולא רצה לצאת הרי זה נרצע ועובד עד היובל וכו', ונראה דשינה מלשון המשנה דלא ליהוי במשמע שצריך לעשות בו קנין ממש בזה, יען כי באמת עבודתו זו שלאחר הרציעה היא רק המשך עבודה מתחילת מכירתו, כמשמעות הלשון (כא, ה) **ואם-אמר יאמר העבד** וגו', וענין הרציעה הוא מטעם אחר, כמבואר בדרשות הבאות, שהוא ענין עונש על השתעבדותו מעצמו לעולם, ודו"ק:

מקודם דרשנו קדמא בענין של מוסר לעבד עברי, אפשר כי לענין הלכה טעם קדמא במלת **ורצע** מלמד כי עד כאן **אדניו** היה מכוון קנין כסף, וקנין זה נגמר בתום שש שנות עבודתו. היות והעבד מבקש המשך שיעבוד, יש לעיין לפי פשט המשנה מהו בזמן בין סוף שש שנים ובין הקנין היוצא דופן ברציעת האזן לעומת קנין תורני (כסף, שטר, מתנה, חליפין, משיכה, חזקה). לפי תורה תמימה הרמב"ם סבור שאין צורך לעשות בו קנין ממש, ועבודתו אחר הרציעה היא המשך עבודה מתחילת מכירתו. הרציעה היא עונש על השתעבדותו מעצמו לעולם. כלומר הקנין בא בגלל יתור העבד על חירותו, קנין שאינו כפשטו של כל קנין תורני. אפשר כי תבנית הטעמים מהפך פשטא של **אדניו את-אזנו** מוציאה מן הפשט של המשנה שנעשה קנין חדש ומלמדת כרמב"ם שאין כאן קנין חדש אלא עונש על שרצה להמשיך בעבודתו.

**רמב"ם הלכות עבדים פ"ג, ה"ט** ... הארון הוא שרוצע בעצמו שנאמר ורצע אדוניו לא בנו ולא שלוחו ולא שליח ב"ד, ואין רוצעין שני עבדים כאחד שאין עושים מצות חבילות חבילות. **רמב"ם פרנקל ספר הליקוט** בשם רדב"ז אף על גב דאין רציעה ממנין מצוות, מכל מקום מצווה הכתובה היא דכתיב (שמ' מש' כא, י) **ורצע אדניו את-אזנו** ואפילו מצוות דרבנן אין עושים חבילות חבילות.

**תורה תמימה ורצע אדניו** - אדוניו ולא שלוחו<sup>(ט)</sup> [ירושלמי קדושין פ"ב ה"א]:

**תורה תמימה הערה נג** מדייק יתור הלשון **אדניו**, אחרי דעלי' קאי (כי כבר הזכירו קודם),

סיכום דרשה **אדניו את-אזנו במרצע** - מהפך פשטא זקא-קטן, שתי דרשות, (א) כפשטו של מקרא, מיתור מלת אדניו, שחובת הרציעה היא על הארון שהיה עד עתה ולא ע"י שליח כמו בכל קנין תורני אחר (כסף, שטר, מתנה, חליפין, משיכה, חזקה). אפשר שיש בזה גם מסר לאדון שבני ישראל עבדי ה', בקנין הראשון הארון עשה טובה לעבד כי בכך שילמו את חוב העבד על הגבנה. אפשר שמעבר לכך זה לא ממש ראוי.

(ב) יוצא מפשטו של מקרא, היינו מוציא מן הפשט של המשנה שנעשה קנין חדש ומלמד כרמב"ם שאין כאן קנין חדש אלא עונש על שרוצה להמשיך בעבודתו.

**תורה תמימה במרצע** - תניא, רבי אומר מרצע, מה מרצע מיוחד של מתכת אף כל דבר שהוא של מתכת<sup>(ט)</sup> [קדושין כ"א ב']:

**תורה תמימה הערה נט** לאפוקי מדעת ר' יוסי דאפילו בקוין ובכל דבר של עץ שרי לרצוע, ונתפרש טעמייהו בגמרא, ולפנינו יתבאר אי"ה ענין זה בפ' ראה בפסוק ולקחת את המרצע, כי שם מקומו, וקיי"ל כרבי:

**בבלי קידושין כא, ב** ... תנו רבנן: מרצע - אין לי אלא מרצע; מנין לרבות הסול, והסירא (כלי עץ), והמחט, והמקדח, והמכתב (כלי מתכת)? ת"ל: (דב' ראה טו, י) **לקחתה** - לרבות כל דבר שנקח ביד (ע"פ רש"י למעט סם שאינו נוקב מכה אדם אלא מאליו), דברי ר' יוסי בר' יהודה; רבי אומר: מה מרצע מיוחד של מתכת, אף כל של מתכת. ד"א: המרצע - (הגהת עוז והדר לא גרסינן להביא) המרצע הגדול. (שמ' מש' כא, י) **במרצע** - זקא-קטן בתפקיד של שתיים, (א) תוצאת דרשת רבי בכלל ופרט כל של מתכת (ב) (ע"פ הגהת עוז והדר מוסיף) המרצע הגדול ... מיוחד שבמרצעין.

**לקחתה את-המרצע** - מונח רביע, לפחות ארבע, כדרשת ר' יוסי בר' יהודה לרבות הסול, והסירא, והמחט, והמקדח, והמכתב.

(דב' ראה טו, י) **לקחתה את-המרצע ונתתה באזנו ובדלת והנה לה עבד עולם ואך לאמתה מעשה-כן:**

**לקחתה את-המרצע** - מקף כרב-מצב איך דורשים (א) דרוש בכלל ופרט כרבי (ב) דרוש ברבוי ומיעוטי כר' יוסי בר' יהודה **לקחתה את-המרצע** - מקף כרב-מצב במה רוצעים, **ספרי ראה פסקא קב"ז** רבי ישמעאל אומר בשלשה מקומות הלכה עוקפת המקרא (טט - א) ... התורה אמרה (שמ' מש' כא, י) **במרצע** (טט - ב) והלכה אמרה בכל דבר.

**רמב"ם הלכות עבדים פ"ב, ה"ב** ארון שמת אם הניח בן זכר הרי העבד עובד הבן עד סוף השש ...

**רמב"ם הלכות עבדים פ"ג, ה"ז** אף על פי שהניח בן אין הנרצע עובד את הבן מפני השמועה למדו **ועבדו** לו ולא לבנו (למרות שירשו.

טעם טפחא כמשנה משמעות) **לעלם** לעולמו של יובל, נמצאת למד שהנרצע אינו קונה את עצמו אלא ביובל ובמיתת הארון.

**לעלם** - סלוק מגביל העבדות של הנרצע לעולמו של יובל ולא מעבר לכך. כפ' **רש"י (ו)** ... **ועבדו לעלם** - עד היובל (י' בהר כה, י). או

אינו אלא לעולם כמשמעו? תלמוד לומר (י' בהר כה, י) **ואיש אל-משפחתו תשבו**: - מגיד, שחמשים שנה קרויים 'עולם'; ולא שיהא עובדו חמשים שנה, אלא עובדו עד היובל, בין סמוך בין מופלג. (י' בהר כה) [י] **וקדשם את שנת הקמשים שנה וקראתם דרוך בארץ לכל-ישיביה יובל הוא תהיה לכם ושבתם איש אל-אחוזתו ואיש אל-משפחתו תשבו**: )

ב"ה טוב טעם ודעת למדני (טור"ל) כי במצוותך האמנתי - תהלים ק"ט, שם: טעמי המקרא והתורה שבעל פה, התשס"א - התשפ"ג: **תמצית ההשערות: אתנה, סלוק = סוף-פסוק (נקראים קיסרים ותפקידים) - להגביל; - מוציא מפשט; מרכא = מאריך, רבוי; דרנא - מצרף; תביר - מחלק, ממעט, לא ממש; טרנא = טרנא - שנוי ואו רבוי ואו מתפסט; מרכא טפחא - קב' שעשויה לגדול, יתור לרבות, מכל מקום: דרנא תביר טפחא - קבוצה עם הלכה שוה לפרטיה; מרכא תביר טפחא - קבוצה עם הלכה לא שוה לפרטיה; תביר מרכא טפחא - קבוצה שממעטים חלק מפרטיה מענין מסוים; מקף- בד"כ בורר לימוד אחד מרב אפשרויות; פסקו - סדור שנחלק, השלם והחלק נדרשים; זרנא סגול - מוסיף מהענין על הענין או גורע ממנו; פשטא - פשוט, 1; זקף-קטן - 2; זקף-גדול - 3; רביע - 4; זקף-קטן ... זקף-קטן בחצי פסוק - היקש; השלישיה: (קדמא - סדר קדימות; אולא = גרש = גרשי"ם - יוצא מהענין; קדמא ואולא - בסדר זה או הפוך, הצבת נושא ולימוד פרטי בסדר מתאים, מלמד ולמד, כעין מדות מ"ג מדות דר' ישמעאל ול"ב מדות דר' אלעזר עם המלים כלל, פרט, רבוי, מיעוט), תלישא-קטנה = תרסא - דרוש בפסוק שעור. מחיצה. עמירה. שגגה = שחכה: תלישא-גדולה = תלשא - דרוש בפסוק ולפניו שעור. מחיצה. עמירה. שגגה = שחכה: פור - דרוש מהפסוק רעיו לנושאים/אחרים בתושבע"פ.**

### 1.5 שמות משפטים כא,א (התשע"ה)

**שמות משפטים כא,טז: ס וְגַב אִישׁ וּמְקָרוֹ וְנִמְצָא בְּיָדוֹ מוֹת יוֹמָת:**

**(דברים תצא כד, ז) כי-ימצא איש גבב נפש מאחיו מבני ישראל והתעמר-בו ומקרו ומת הגבב והוא ובערת הרע מקרבך: ס**

**בבלי סנהדרין פה,ב (הסברים בסוגריים ע"פ עורכי שו"ת שו"ת שו"ת)**

**משנה.** הגונב נפש מישראל אינו חייב עד שיכניסנו לרשותו, רבי יהודה אומר: עד שיכניסנו לרשותו וישתמש בו, שנאמר **(דב' תצא כד, ז) והתעמר-בו ומקרו.** הגונב את בנו, רבי ישמעאל בנו של רבי יוחנן בן ברוקה מחייב, וחכמים פוטרין. גנב מי שחציו עבד וחציו בן חורין - רבי יהודה מחייב, וחכמים פוטרין.

**שמות משפטים כא,טז: ס וְגַב אִישׁ וּמְקָרוֹ וְנִמְצָא בְּיָדוֹ מוֹת יוֹמָת:**

**דברים כי-תצא כד, ז: כי-ימצא איש גבב נפש מאחיו מבני ישראל והתעמר-בו ומקרו ומת הגבב והוא ובערת הרע מקרבך: ס**

**גמרא.** ותנא קמא לא בעי עימור? - אמר רבי אחא בריה דרבא: עימור פחות משהו פרוטה איכא בינייהו:

בעי רבי ירמיה: גנבו ומכרו ישן, מהו? מכר אשה לעוברת מהו? יש דרך עימור בכך, או אין דרך עימור בכך? - ותיפוק ליה דליכא עימור כלל! - לא צריכא, ישן - דוגא עליה (נשען עליו), אשה - דאוקמא באפי זיקא (הקימה כמגן רוח ועיבורה מגדיל את המגן), דרך עימור בכך או אין דרך עימור בכך, מאי? - תיקו.

בעזרת עורך "שו"ת שו"ת" פשט הכתוב: גנב איש או אשה, נמצא ברשותו של גנב, התעמר בו (=השתמש בו), מכרו ויצא מרשות הגנב ועל הכל יש עדות - מות יומת.

הכתוב **(דב' תצא כד, ז) כי-ימצא** ע"פ עדים לכן הכתוב **(שם' מש' כא,טז) ונמצא בידו** יתר לדרשה שלומדים ממנה למעט מהחיוב את המצוי תדיר. נסביר זאת בשלבים ע"פ תבנית הטעמים של **(שם' מש' כא,טז) ומקרו ונמצא בידו** - תביר מרכא טפחא, בתפקיד קבוצת פרטים הקשורה לנושא ואשר על חלק מפרטיה לא חל הנושא.

**וְנִמְצָא בְּיָדוֹ** - מרכא טפחא כיתור לרבות על הפשט, מצבים שבהם הגנב מלהתחילה מצוי תדיר ברשות הגונב: אב הגונב בנו, רב הגונב תלמידו, אדון הגונב עבדו, ומרבה עליהם גונב עבד של אחר, גונב חצי עבד (שלא היו מצויים תדיר תחת ידו). ופר"ש"י מלמל **(דב' תצא כד, ז) והוא** שממעט החיוב לגנב שגונב אדם חפשי ולא גונב עבדו, וכן גונב עבד של אחר, גונב חצי עבד (ר' יהודה מחייב, חכמים פוטרין).

**וּמְקָרוֹ וְנִמְצָא בְּיָדוֹ** - תביר מרכא טפחא, כעין קבוצת פרטים הקשורים לנושא אחד, כאן עדות על גונב איש ומכרו, שההלכה שאח"כ **מוֹת יוֹמָת** לא חלה עליהם. ממעט מצבים של מי שהיה תדיר תחת ידו וגנבת עבד של אחר וחצי עבד מלהיות נידון במיתה, כנזכר לעיל.

**עורך "שו"ת שו"ת"** (פ,א,2) עד כאן דנה הגמרא בפסוקים שכתוב בהם עונש מיתה בגונב נפש. עכשו דנה הגמרא היכן כתוב האזהרה לעבירה זו: **בבלי סנהדרין פו,א** אזהרה לגונב נפש מניין? רבי אישיה לומד מעשרת הדברות **(שם' יתרו כ"ג) ס לא תגנב ס**, ר' יוחנן לומד מ-**(וי' בהר כה,מב) לא ימקרו ממקרת עבד**

**שמות יתרו כ"ג: לא תרצח ס לא תנאף ס לא תגנב ס לא תענה ברעך עד שקר: ס**

**ויקרא בהר כה,מב: כִּי־עֲבָדְךָ הֵם אֲשֶׁר־הוֹצֵאתִי אֹתָם מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם לֵאמֹר: יִמְקְרוּ מִמִּקְרַת עֲבָד:**

ולא פליגי, מר (רבי אישיה) קא חשיב לאו דגניבה (מונה את הלאו שיש על גניבה, בגנב איש ומכרו), ומר (ר' יוחנן) קא חשיב לאו דמכירה (מונה את הלאו שיש במכירה, בגנב איש ומכרו).

**(דב' שפ' יט,טו) לא יקום עד אָחָד בְּאִישׁ לְכַלְעוֹן וּלְכַל־חֲטָאתָ בְּכַל־חֲטָאתָ אֲשֶׁר חֲטָאתָ עֲלֵיָו שְׁנֵי עֲדָיִם אֵין עֲלֵיָו שְׁלֹשָׁה עֲדָיִם יָקוּם דְּבָר:**

**בבלי סנהדרין פו,א** (סוף ע' 2 בשו"ת שו"ת) ... איתמר, עידי גניבה ועידי מכירה בנפש שהוזמו, חזקיה אומר: אין (העדים המוזמים) נהרגין, **(פו,א,3)** בשו"ת שו"ת) רבי יוחנן אומר: נהרגין (מדין "כאשר זמם"). חזקיה דאמר כרבי עקיבא, דאמר **(דב' שפ' יט,טו) דְּבָר** (אין נחשבת עדות אלא עם מעידים על דבר שלם, כאן עדות על גניבת אדם ומכירתו) ולא חצי דבר

(לחזקיה: כל כת מעידה רק חצי דבר. כת אחת מעידה על גניבת אדם ולא על מכירתו וזה לא מחייב את הנתבע מיתה. וכת אחת מעידה על מכירה בלי גניבה וזה לא מחייב הנתבע מיתה שיכול לטעון שהנמכר היה עבדו. ולכן אין עדותם מתקבלת לחייבו מיתה, ואם הוזמו אין נהרגים, כי נהרגין מדין "כאשר זמם" רק עדים שהיה בעדותם לחייבו מיתה, לולא הוזמו).

**ורבי יוחנן אומר: כרבנן, דאמרי: (דב' שפ' יט,טו) דְּבָר - ואפילו (עדות על) חצי דבר**

(הכשירה התורה עדות של תכות עדים על חלקים שונים של המעשה. אם העדות לא מוזמת היא מחייבת את הנידון (כאן במיתה). ואם מוזמת היא מחייבת את העדים (כאן במיתה מדין "כאשר זמם"). ע"פ הערה 24 (פו,א,3) בד"כ חכמים מודים ש"דבר" ממעט "חצי דבר" אבל בעדויות על גניבת נפש ועל מכירתו, כל מעשה בא בזמנו ולא ביחד, העדות על הגניבה היא "דבר" שלם כי זה מה שאפשר היה לראות באותה שעה, והעדויות על המכירה היא "דבר" שלם כי זה מה שאפשר היה לראות באותה שעה (ע"פ רשב"ם ב"ב נ"ו,ב; תוס' ב"ק ע"ב).

ע"פ הערה 25 (פו,א,3) החידוש בדעת ר' יוחנן הוא שעדי גניבה חייבים כשהוזמו, אף שלא הועילה עדותן לחייב הנידון עד שבאו עדי המכירה (ע"פ רמב"ן).

**רבי יוחנן אומר: נהרגין, גניבה אתחלתא דמכירה היא.**

תחילת עבירת המיתה במכירה. כי חיוב המיתה הוא על שני המעשים. גניבה ומכירה.

הגנב נפש אינו חייב מלקות על הגניבה, כי (שם' ית' כ'), "לא תגנב" הוא לאו הניתן לאזהרת בית דין לדעה זאת וממילא העדים המעידים על

הגניבה אינם יכולים לומר ולומר להלקותו באנו, שעדותם מתקבלת רק כדי להורגו, אם יעידו אח"כ עדים על המכירה. הלכך אם הוזמו - נהרגים.

ואף על פי שעדות הגניבה ועדות המכירה אינן מועילות לשום דבר כל אחת בפני עצמה, מקבלים שתי העדויות ומחייבים על פי שתיהן מיתה. כי רבי יוחנן סובר כחכמים המכשירים גם עדות שהיא "חצי דבר".

**ורבי יוחנן אומר: כרבנן, דאמרי: דבר - ואפילו חצי דבר.** ולכן גם עדי גניבה נהרגין אף שעשו חצי דבר, אבל זה מותר כלהלן:

**וְגַבְבֵּי -** טעם קדמא רומז כי גניבת הגנב היא אתחלתא (השלב המוקדם - ההתחלה) של המכירה כמסקנת רבי יוחנן אומר: **נהרגין, גניבה**

**אתחלתא דמכירה היא.** ובנוסף טעם קדמא רומז על סדר קדימות בעדות כנדרש ע"י רב אסי ב-**(סנה' פו,ב)** כי עדי גניבה חייבים להעיד לפני

ב"ה טוב טעם ודעת למדני (טור) (ל) כי במצוות האמנותי – תהלים ק"ט, שם; טעמי המקרא והתורה שבעל-פה, התשפ"א – התשפ"ג; **תמצית ההשערות**; **אתנה**, **סלוק** = סוף-פסוק (נקראים קיסרים ותפקידים) – להגביל; **מונח** – רבוי; **מהפך פשט** – מוציא מפשט; **מרכא** = מאריך, רבוי; **דרגא** – מצרף; **תביר** – מחלק, ממעט, לא ממש; **טפחא** = טרףא – שנוי ו/או רבוי ו/או מתפשט; **מרכא טפחא** – קב' שעשויה לגדול, יתור לרבות, מכל מקום; **דרגא תביר טפחא** – קבוצה עם הלכה שוה לפרטיה; **מרכא תביר טפחא** – קבוצה עם הלכה לא שוה לפרטיה; **תביר מרכא טפחא** – קבוצה שממעטים חלק מפרטיה מענין מסוים; **מקא** – בד"כ בורר לימוד אחד מרב אפשרויות; **פסק** – סדור שנחלק, השלם והחלק נדרשים; **זקא סגול** – מוסף מהענין על הענין או גורע ממנו; **פשטא** – פשוט, 1; **זקא-קטן** – 2; **זקא-גדול** – 3; **רביע** – 4; **מונח רביע** – לפחות 4; ... **זקא-קטן** ... **זקא-קטן** בחצי פסוק – היקף השלישיה; **קדמא** – סדר קדימות; **אולא** = גרש = גרשי"ם – יוצא מהענין; **קדמא ואולא** – בסדר זה או הפוך, הצגת נושא ולימוד פרטי בסדר מתאים, מלמד ולמד, כעין מדות מ"ג מדות דר' ישמעאל ול"ב מדות דר' אלעזר עם המלים כלל, פרט, רבוי, מיעוט), **תלישא-קטנה** = **תרסא** – דרוש בפסוק שעור, מחיצה, עפירה, שגגה = שכהה; **תלישא-גדולה** = **תלסא** – דרוש בפסוק ולפינו שעור, מחיצה, עפירה, שגגה = שכהה; **פזר** – דרוש מהפסוק רעיון לנושאים/אחרים בתושב"ע פ.

עדי מכירה, גם כדי לחייב הנידון וגם שרק אם העידו כסדר, אם הוזמו – יהרגו, אחרת אם הוזמו לא יהרגו.

**אִישׁ וּמִכְרֹו וּנְמִצָא בְיָדוֹ** – דרגא תביר מרכא טפחא, כעין קבוצת פרטים הקשורים לנושא אחד, כאן עדות על גונב איש ומכרו, שההלכה שאח"כ **מוֹת יוֹמָת** שווה לגביהם. תבנית טעמים זאת משמשת כאן בתפקיד של הצטרפות הפרטים לענין אחד, כאן צירוף של כת עדי גניבה המעידה על גניבת הנגנב, לכת עדי מכירה המעידה על מכירת הנגנב ואם לא הוזמו הנידון נהרג על פי עדותם. ואם שתי כתות העדים הוזמו נהרגין מדין "כאשר זמם".  
כאן הדבר מתאים לר' יוחנן האומר כי העבירה הגורמת למיתת בי"ד היא המכירה של הנגנב ולכן עדי הגניבה שהוזמו מצורפים לעדי המכירה שהוזמו וכולם נענשים במיתה שרצו לגרום לנאשם ונהרגין.

### שמות משפטים כא, יט:

**אם-יָקוּם וְהִתְחַלְקוּ בְּחֵין עַל-מִשְׁעָנְתוֹ וְנִקְהָ הַמִּפְחָה**

**רַק שְׂבָתוֹ יִתֵּן וְרַפְּאָ וְרַפְּאָ ס**

**בבלי בבא קמא פגב**, (מתני'). החובל בחבירו - חייב עליו משום חמשה דברים: בנזק, בצער, בריפוי, בשבת, ובושת. בנזק כיצד? סימא את עינו, קטע את ידו, שיבר את רגלו, רואין אותו כאילו הוא עבד נמכר בשוק, ושמיין כמה היה יפה וכמה הוא יפה. צער - כואו (או) בשפוד או במסמר, ואפילו על ציפורנו מקום שאינו עושה חבורה, אומדין כמה אדם כיוצא בזה רוצה ליטול להיות מצטער כך. ריפוי - הכהו חייב לרפאותו; עלה בו צמחים, אם מחמת המכה - חייב, שלא מחמת המכה - פטור; חיייתה ונסתרה חיייתה ונסתרה - חייב לרפאותו, חיייתה כל צורכה - אינו חייב לרפאותו. שבת - רואין אותו כאילו הוא שומר קישואין, שכבר נתן לו דמי ידו ודמי רגלו. בושת - הכל לפי המבייש והמתבייש.

**ירושלמי סנהדרין הנשרפין פ"ט ה"א (וילנה מו מז) שמות משפטים כא, יט רַק שְׂבָתוֹ יִתֵּן** - מרכא תביר טפחא, כעין קבוצת פרטים הקשורים לנושא והשונים בהלכותיהם לגבי הנושא. כאן אמדוהו לחיים או אמדוהו למיתה. מאכן כפועל יוצא הדין בגמרא על אומדני טעות ותשלומים במצבים השונים.

טט - **רַק שְׂבָתוֹ יִתֵּן** – מרכא תביר טפחא, כעין קבוצת פרטים הקשורים לנושא והשונים בהלכותיהם לגבי הנושא. יש הבדל בין תשלום לאיש חפשי ובין תשלום לעבד עברי. לישראל חפשי יתן כל דמי ביטולו ממלאכה, ודמי רפואה ראה להלן.

**ראב"ע פירוש הקצר** וטעם **רַק שְׂבָתוֹ יִתֵּן** - **שְׂבָתוֹ** בביתו ולא יתעסק במלאכה. והגאון אמר (רס"ג תורה) שפירושו: שביתתו מאומנותו. והראשון נכון בדקדוק; והטעם, שיתן כדי שִׁבְטוֹ ממלאכתו, ושכר הרפואות והמרפא. והם שנים, והם 'שבת' ו'ריפוי'. ועוד עמהם שלשה, קיבלנום מאבותינו, והם 'בשבת' ו'יצעור' ו'ניק' (ראה ב"ק פגב, ב).  
**רמב"ן** ואמר: **רַק שְׂבָתוֹ יִתֵּן וְרַפְּאָ וְרַפְּאָ**: ולא אמר 'שבתו ורפואתו יתן' - להגיד שיתן השכר לרופאים וירפאו אותו, ולא יוכל לתבוע שיתן לו השכר והוא יעשה בו דברים אחרים, רק **וְרַפְּאָ** בו על כל פנים.

**עבד עברי** הוא בכלל איש אבל על חבלה בו

**שיטה מקובצת מסכת כתובות דף סה עמוד ב**

**ראש"ש** שלה. למ"ד בהחובל דקוטע יד עבד עברי של חברו יתן הכל לעבד וילקח בהן קרקע והרב אוכל פירות אתי שפיר דהכא נמי הכל לאשה וילקח בהן קרקע ובעלה אוכל פירות אבל למ"ד יתן שבת גדולה לעבד ושבת קטנה לרב צריך לחלק בין עבד לאשה דעבד הואיל וקנאו בדמים תקנו לרב שבת קטנה אבל גבי אשה דמה שמעשה ידיה שלו תקנה דרבנן הוא לא תקנו לו שבת. ע"כ.  
הראש"ש ז"ל:

**חידושי הר"מ מסכת בבא קמא דף פו עמוד א**

רבא אמר כו'. תוס' דחו גירסת הגאונים הכל לעבד דשבת קטנה למה לא יהיה לרב ע"ש. ולע"ד נראה דהא בהמה דהדקה באינדרוא קי"ל דפטור דבטול מלאכה אינו אלא כמניעת ריוח וכמבטל כיסו דפטור, רק באדם גלי קרא דחייבים בשבת דידיה. וא"כ בעבד למה ישלם החובל כלל שבת לרבו או נגד רבו הוי כשבת דבהמה שביטל ממונו ושורו ממלאכה, וע"כ הטעם דהא העבד הוא אדם בפני עצמו וחייבים לו בשבת וממילא מה שקנה עבד קנה רבו ובחייב שלו וזכה הרב ומטעם חייב דעבד כנ"ל. אבל לא בשביל חייב שלו כנ"ל. וזה שפיר בעבד כנעני משא"כ בעבד עברי של חברו דאף דצריך לעשות מלאכה אבל ריוח זה שע"י חבלה אין הרב זוכה בו כלל. וא"כ הא מצד שיתחייב לרבו ע"י מה שמבטל עבדו ממלאכה ע"ז אין חייב כלל כמו בהמתו. **רק דנתחייב לעבד ועל ידי כן יזכה בו רבנו**, והא אין לרבו דעבד עברי בזכות זה שמרויח ע"י חבלה כיון דאי בעי חבל לא מצי כדאמר לקמן (פז א) בבת קטנה כנ"ל. וא"כ ממילא להיפך בשלמא שבת גדולה שהיא פחת שיוי דמים היה סברא דלרב שהיה לו עבד עברי הוה דמים והפסידו, רק דהא היה לו רק על זמן וסגי **במה שילקח קרקע ויאכל פירות עד שיצא שש** ויש לו תשלומי עבדו. אבל **שבת קטנה שאינו חייב כלל לרבו רק לעבד** מצד עצמו ואין לרבו זכות כלל. ושפיר הכל לעבד היינו שבת קטנה לגמרי הוי לעבד ושבת גדולה ילקח בהן קרקע ויאכל פירות כנ"ל. ודברי הגאונים ברורים לע"ד:

**וְרַפְּאָ וְרַפְּאָ**: מרכא סלוק, רבוי והגבלה. **וְרַפְּאָ** – סלוק הגבלת הרפוי רק עד אשר חיייתה (המכה) כל צורכה - אינו חייב לרפאותו. **וְרַפְּאָ** - רבוי הפעמים לרפא כל עוד לא חיייתה המכה כל צרכה כנלמד ב-**המשנה בבלי בבא קמא פגב**, (המכה) חיייתה ונסתרה חיייתה ונסתרה (רבוי המכה) - חייב לרפאותו, היינו שלא ברצף זמן אלא לסרוגין, חלה ההלכה **וְרַפְּאָ וְרַפְּאָ**: – אפשר שזה גם נלמד מכפל המלים.

ב"ה טוב טעם ודעת ולדני (טורד"ל) כי במצוותך האמנותי - תהלים ק"ט, שם: טעמי המקרא והתורה שבעל-פה, התשפ"א - התשפ"ג: **תמצית ההשערות**: **אתנה**, **סלוק** = סוף-פסוק (נקראים קיסרים ותפקידים) - להגביל; **מונח** - רבוי; **מקרא** = מאריך, רבוי; **דוגמ** - מצרף; **תביר** - מחלק, ממעט, לא ממש; **טפחא** = טרחה - שנוי ו/או רבוי ו/או מתפשט; **מרכא טפחא** - קב' שעשויה לגדול, יתור לרבות, מכל מקום; **דוגמא תביר טפחא** - קבוצה עם הלכה שיהי לפרטיה; **מרכא תביר טפחא** - קבוצה עם הלכה לא שיהי לפרטיה; **תביר מרכא טפחא** - קבוצה שממעטים חלק מפרטיה מענין מסוים; **מקרא** - בד"כ בורר לימוד אחד מרב אפשרויות; **פסק** - סדור שנהלק, השלם והחלק נדרשים; **זקא סגול** - מוסף מהענין על הענין או גורע ממנו; **פשטא** - פשוט, 1; **זקא-קטן** - 2; **זקא-גדול** - 3; **רביע** - 4; **מונח רביע** - לפחות 4; ... **זקא-קטן** ... **זקא-קטן** בחצי פסוק - היקש; השלישי: **קדמא** - סדר קדימות; **אולא** = גרש = גרשי'ם - יוצא מהענין; **קדמא ואלא** - בסדר זה או הפוך, הצגת נושא ולימוד פרטי בסדר מתאים, מלמד ולמד, כעין מדות מ"ג מדות דר' ישמעאל ול"ב מדות דר' אלעזר עם המלים כלל, פרט, רבוי, מיעוט), **תלישא-קטנה** = **תרסא** - דרוש בפסוק שעור. מחיצה. עמירה. שגגה = שחכה: **פזר** - דרוש מהפסוק רעיון לנושאים/אחרים בתושבע"פ.

1.6 שמות משפטים כא,א (התשע"ו)  
**שמות משפטים כא,כט:**

פ [כח] וְכִי-יִגַּח שׁוֹר אֶת-אִשׁוֹ וְנָתַן סָקוֹל יִסְקֶל הַשׁוֹר וְלֹא יֵאָכֵל אֶת-בְּשָׂרוֹ וְבָעַל הַשׁוֹר נָקָה:  
[כט] וְאִם שׁוֹר נִנְחָה הוּא מִתְמַלְּ שְׁלֹשִׁים וְהוּעֵד בְּבַעְלָיו וְלֹא יִשְׁמְרֵנוּ וְהִמִּית אִישׁ אֹ אִשָּׁה הַשׁוֹר יִסְקֶל וְגַם-בְּעָלָיו יוֹמָת:  
[ל] אִם-כִּפֹּר יוֹשֵׁת עָלָיו וְנָתַן פְּדִיָּן נִפְשׁוֹ כָּל־אֶשֶׁר-יוֹשֵׁת עָלָיו:

בשנת התשע"א עסקנו ב-(כא,כט) וְאִם - פזר מעביר התכונה הנלמדת אחריו למקום אחר: (א) שלש שנה לחזקת בתים ועוד דברים. (ב) וְאִם שׁוֹר נִנְחָה הוּא - פזר תרסא קדמא ואולא, כעין בנין אב ללמד מנזקי שור המצוי אל נזקי בעלי חיים אחרים.

מבוא להמשך העיון: פסוק (כא,כח) מלמד על שור תם שהרג איש או אשה, פסוק (כא,כט) פותח בכיצד שור תם נעשה מועד ומה ההשלכות מכך. המלים וְהוּעֵד בְּבַעְלָיו לרש"י שהעידו עליו בבית דין, לתוספות שכבר נעשה מועד. הגמרא מביאה דעות שונות כיצד שור נעשה מועד ו-רמב"ם פ"י הל' נזקים פוסק כי בכל אחד מהאופנים הנדונים שור תם נעשה מועד ולא בלשון אלא. למאן דאמר כי מועד לשוורים מועד לבני אדם משמע שהעידו בבעליו בפני בית דין שהוא הזיק שוורים ו/או אנשים בדרכי ההיזק של קרן ותולדותיה, כ-רמב"ם נזקי ממון פ"ה"ג והואיל וכל בהמה חיה ועוף שהרגו אדם נסקלין היאך ימצא מועד להרוג עד שישלמו בעליו את הכופר, כגון שהרג שלשה גויים ואחר כך הרג ישראל שהמועד לגויים הרי זה מועד לישראל, או שהרג שלשה ישראל טרפה ואחר כך הרג שלם, או שהרג וברח והרג וברח והרג וברח וברכיעי נתפס שאין הבעלים חייבין בכופר עד שייסקל השור. וכן אם סכן שלשה בני אדם כאחד או הרג שלש בהמות וברח זה מועד להריגה ובעליו משלמין את הכופר. וכן אם הכירו העדים את בעל השור ולא הכירו את השור בפעם ראשונה בשנייה ושלישית וברביעית ראו שורו שהרג ולא היו יודעין אם זה הוא השור שהרג בשלשה פעמים הראשונות או אחר היה, הואיל והועדו הבעלים שיש להם בבקרתם שור שהרג שלשה פעמים היה להם לשמור כל בהמתם ומאחר שלא שמרו משלמין את הכופר.

תבנית הטעמים של נְנַח הוּא - קדמא ואולא, מלמדת על דרשה בסדר מסוים בפסוק והיא כעין פרט כלל ופרט. לא נבדק האם זה גם כמידת הדרישה בשם זה. הפרט הפותח וְאִם שׁוֹר מתברר בפרט אחד מהפרטים שאחר-כך. אחריה נמצאת (א) בתבנית הטעמים של מִתְמַלְּ שְׁלֹשִׁים - מונח רביעי, ע"פ [משנה ב"ק פ"א,מ"ד] רמז להמישה נזקי קרן כאב (וארבע תולדות) בשור התם שאחרי שלוש פעמים של אחת מן הפעולות השור נעשה מועד. ועוד אפשר שמלמד על מה ההבדלים בינו ובינו שור תם; (ב) תוכן ותבנית הטעמים של וְהוּעֵד בְּבַעְלָיו וְלֹא יִשְׁמְרֵנוּ - מהפך פשטא מונח זקא-קטן, מלמד במי העידו בבית הדין ומה היה עליו לעשות בעקבות העדות; (ג) תוכן ותבנית הטעמים של הַשׁוֹר יִסְקֶל וְגַם-בְּעָלָיו יוֹמָת: מלמד דין השור שהרג אדם ודין בעליו. יוֹמָת משמעו שאם הוטל כופר כספי על הבעלים של השור, בזה כפרתו. אומדנת הכופר מרומזת בטעם תלישא-קטנה (=תרסא) במלת (כא,כט) שׁוֹר בתחילת הפסוק.

ע"פ [בבלי בבא קמא מ"א] שור תם שנגח אדם ומת הורגים השור. אבל שור מועד (שם שם י"ג) אִם-כִּפֹּר יוֹשֵׁת עָלָיו יִשְׁלַם גַּם כּוֹפֵר יִדוֹן שִׁישׁ אֹמְדָנָא שֶׁל נִיגָחִים ע"י תם האם ימותו ואז השור ההורג אדם בנגיחה השלישית או הרביעית (מחלוקת מתי נקבעת חזקה) נהיה מועד ומחייב בעליו בכופר. בדפים הבאים בבבלי ב"ק נדרשת אומדנת דמים בכך-חורין שהרגו שור. (כא,כט) שׁוֹר - תלישא-קטנה בתפקיד שיעורין איסור הנאה בפרוטה, איסור אכילה בכזית בשחיטת השור אחר גמר דין על בשר ועל העור נלמד מ-(כא,כט) אֶת-בְּשָׂרוֹ שם שם י"ג) שׁוֹר - תלישא-קטנה (תרסא) רמז על אומדנא של ב"ד על הדמים שישלם המזיק, רבי ישמעאל אומר דמי ניזק, רבי עקיבא אומר דמי מזיק

כיצד השור התם נעשה שור מועד?

[בבלי בבא קמא כג,ב] מתני'. איזהו תם ואיזו מועד? מועד - כל שהעידו בו שלשה ימים, ותם - משיחזור בו שלשה ימים, דברי ר' יהודה; רבי מאיר אומר: מועד - שהעידו בו שלשה פעמים, ותם - כל שיהו התינוקות ממשמשין בו ואינו נוגח. גמ'. מאי טעמא דר' יהודה? אמר אביי: תמול - חד, מתמול - תרי, שלשום - תלתא, ולא ישמרנו בעליו - אתאן לנגיחה רביעית; רבא אמר: תמול מתמול - חד, שלשום - תרי, ולא ישמרנו האידנא - חייב. ור"מ מ"ט? דתניא, א"ר מאיר: [בבלי בבא קמא כד,א] ריחק נגיחותיו חייב, קירב נגיחותיו לא כל שכן;

... [בבלי בבא קמא כד,א] תנו רבנן: איזהו מועד? כל שהעידו בו שלשה ימים, ותם? שיהו התינוקות ממשמשין בו ואינו נוגח, דברי ר' יוסי; ר' שמעון אומר: מועד - כל שהעידו בו שלש פעמים, ולא אמרו שלשה ימים - אלא לחזרה בלבד. אמר רב נחמן אמר רב אדא בר אבהו: הלכה כר' יהודה במועד, שהרי ר' יוסי מודה לו, והלכה כרבי מאיר בתם, שהרי ר' יוסי מודה לו. אמר ליה רבא לרב נחמן, ולימא מר: הלכה כרבי מאיר במועד, שהרי רבי שמעון מודה לו, והלכה כרבי יהודה בתם, שהרי רבי שמעון מודה לו! אמר ליה: אנא כרבי יוסי סבירא לי, דרבי יוסי נימוקן עמו. אבעיא להו: שלשה ימים דקתני, ליעודי תורא או ליעודי גברא? למאי נפקא מינה? דאתו תלתא כיתי סהדי בחד יומא, אי אמרת ליעודי תורא - מייעד, ואי אמרת ליעודי גברא - לא מייעד, מימר אמר השתא הוא דקמסהדו בי, מאי? תא שמע: אין השור נעשה מועד - עד שיעידו בו בפני בעלים ובפני בית דין, העידו בו בפני בית דין ושלא בפני בעלים, בפני בעלים ושלא בפני בית דין, אינו נעשה מועד - עד שיעידו בו בפני בית דין ובפני בעלים;

הבדלים בין השור התם ובין השור המועד

רש"י (כט) מִתְמַלְּ שְׁלֹשִׁים - הרי שלש נגיחות. וְהוּעֵד בְּבַעְלָיו - לשון התראה בעדים, כמו "העד העיד בנו האיש" (בר' מג,ג). רבי יוסף בכור שור (ריב"ש) (כט) וְאִם שׁוֹר נִנְחָה הוּא מִתְמַלְּ שְׁלֹשִׁים - כגון שהוזק נְנַח משתים או שלש פעמים, למר כדאית ליה ולמר כדאית ליה (ראה משנה ב"ק ב,ד). וְהוּעֵד בְּבַעְלָיו - שהתרו והועדו לשמרו; והוא לא שמרו, וְהִמִּית בְּפִשְׁעוֹ. הַשׁוֹר יִסְקֶל - כמו אותו שלמעלה (טו: (שמ' מש' כא,כח)).

תורה תמימה מִתְמַלְּ שְׁלֹשִׁים - תנן, איזה הוא מועד, כל שהעידו בו שלשה ימים<sup>(ט)</sup> דכתיב וְאִם שׁוֹר נִנְחָה הוּא מִתְמַלְּ שְׁלֹשִׁים, תמול מתמול חד, שלשום תרי, וְלֹא יִשְׁמְרֵנוּ האידנא חייב<sup>(ט)</sup> [ב"ק כ"ג ב']:

ב"ה טוב טעם ודעת למדני (טור"ל) כי במצוותך האמנתי – תהלים ק"ט, שם: טעמי המקרא והתורה שבעל-פה, התשפ"א – תמצית ההשערות: אתנה, סלוק – סוף-פסוק (נקראים קיסרים ותפקידים) – להגביל; מונח – רבוי; מהפך פשטא – מוציא מפשט; מרכא = מאריך, רבוי; דרנא – מצרף; תכר – מחלק, ממעט, לא ממש; טפחא = טרחה – שני רבוי ו/או מתפשט; מרכא טפחא – קב' שעשויה לגדול, יתור לרבות, מכל מקום; דרנא תכר טפחא – קבוצה עם הלכה שוה לפרטיה; מרכא תכר טפחא – קבוצה עם הלכה לא שוה לפרטיה; תכר מרכא טפחא – קבוצה שממעטים חלק מפרטיה מענין מסוים; מקר – בד"כ בורר לימוד אחד מרב אפשרויות; פסקו – סדור שנחלק, השלם והחלק נדרשים; זרקא סגול – מוסף מהענין על הענין או גורע ממנו; פשטא – פשוט, 1; זקר-קטן – 2; זקר-גדול – 3; רביע – 4; מונח רביע – לפחות 4; ... זקר-קטן ... זקר-קטן בחצי פסוק – היקף השלישיה; קדמא – סדר קדימות; אולא – גרש = גרשי"ם – יוצא מהענין; קדמא ואולא – בסדר זה או הפוך, הצנת נושא ולימוד פרטי בסדר מתאים, מלמד ולמד, כעין מדות מ"ג מדות דר' ישמעאל ול"ב מדות דר' אלעזר עם המלים כלל, פרט, רבוי, מיעוט), תלישא-קטנה = תרסא – דרוש בפסוק שעור. מחיצה. עמירה. שגגה = שחכה: פור – דרוש מהפסוק רעיו לנושאים/אחרים בתושבע"פ.

**והועד בבבלי** – תניא, ננח ואח"כ הקדיש ננח ואח"כ הפקיר<sup>(ט)</sup> [ת"ת הערה רט] קודם גמר דין, דלאחר גמ'ד אינו ברשותו להקדישו ולהפקירו: פטור, שנאמר והועד בבבלי וגו' והמית איש וגו' השור יסקל ונמ-בבלי יומת, עד שתהא מיתה והעמדה בדין וגמר דין שוין כאחד<sup>(ט)</sup> [ב"ק י"ג ב'] : [ת"ת הערה ר"ג] ר"ל בבעלים אחד, כך פירש"י, וברמב"ם פ"ח ה"ד מנו"מ כתב עד שיהיו לו בעלים בשעת הזיק ובשעת העמדה בדין, (ט:ט) ואחרי שו"ט מסיק שגם לרמב"ם בעלים אחד החל מזמן העמדה בדין וגמר דין ומיתת השור. למעט מצב שהשור הפקר או נמכר או הקדש לפני גמר דין שאז צריך למנות שלוש נגיחות מחדש. אחרי גמר דין לא יועילו מעשי הבעלים] **והועד בבבלי** – א"ר יוחנן, אין מקבלין עדים שלא בפני בעל דין, מאי טעמא? דאמר קרא **והועד בבבלי**, אמרה תורה יבא בעל השור ויעמוד על שורו<sup>(ט)</sup> [שם ק"ב ב'] : [ת"ת הערה ריא] ובספרי פ' שופטים ילפו ענין זה מפסוק ועמדו שני האנשים אשר להם הריב יבא בעל הריב ויעמוד על ריבו, ואמנם מדאורייתא אין זה אלא בדיני נפשות אבל בדיני ממונות אין זה אלא מדרבנן, וע' בשש"מ כאן ובחומ"ס ק"י ט"ו: ]

**משנה ב"ק פ"א,מ"ד**

[\*] **חמשה תמין** (בנזקי קרן כאב וארבע תולדות) **וחמשה מועדין** (בנזקי קרן כאב וארבע תולדות) **הבהמה אינה מועדת** (ט:ט) א) לא ליגח (ט:ט): ב) ולא ליגוף (ט:ט) ג) ולא לשוך (ט:ט) ד) ולא לרבוץ (ט:ט) ה) ולא לבעוט. (ט:ט) שני אבות הנזיקין הבאים תמיד מועדים) **השן מועדת לאכול את הראוי לה** הרגל מועדת לשבור בדרך הלוכה (ט:ט) וכאן נלמדת החכה לאבות נזיקין שמשלמים נזק שלם) **ושור המועד ושור המזיק ברשות הזיק והאדם הואב והארי והדוב והנמר והברדלס והנחש** הרי אלו מועדין רבי אלי(עזר אומר בזמן שהן בני תרבות אינן מועדין והנחש מועד לעולם. מה בין תם למועד אלא שהתם משלם חצי נזק מגופו ומועד משלם נזק שלם מן העלייה: **פירוש המשנה לרמב"ם בבא קמא פ"א,מ"ד**

בקרן, ונגיפה באיזה אבר מאברי הגוף, ושור המועד הוא שבו נאמר והועד בבעליו וכו' שכבר נעשו נגיחותיו על הרוב. ואמרו ושור המזיק ברשות הנזיק, הוא דעת מי שסובר שאפילו התם ברשות הנזיק משלם נזק שלם ויהיה דינו אצלו כמועד, ויתבאר שאין זה נכון. וענין משנה זו כך וכאלו אמר **חמשה תמין מתחלתן** (בנזקי קרן) ואם הועדו חמשתן מועדין, ושן ורגל מועדין מתחלה, ויש מועדין אחרים כיוצא בזה והם הזאב והארי והדוב והנמר והברדלס והנחש. והטעם שלא מנאם כולם ואמר אחד עשר מועדין הן, לפי שהם מעטי המציאות בישוב כל שכן שיזיקו בערים וברדלס הוא "אלצ"בע" וענין מן העליה, ממיטב נכסיו והמובחר שבהם כמו שאמרו הנזיקין שמין להם בעידיה. ואין הלכה כר' אליעזר.

כלל **ננח הוא** – קדמא ואולא, בתפקיד של דרישה בסדר מסוים, והיא כעין פרט כלל ופרט. ואפשר כי מרומז לדרשו בכעין פרט וכלל ופרט, או כלל ופרט וכלל. מתחיל בנזקי קרן של שור תם כאב מזיק וארבע תולדותיו ומשלם חצי נזק, ואחרי שהתחזק לשלש פעמים של אב אב או תולדה נעשה מועד, ומורחב מן השור לבעלי חיים שונים שתמיד מועדים ומשלמים נזק מלא. **פרט (א) בתבנית הטעמים של מתקמל שלשם** – מונח רביע, ע"פ [משנה ב"ק פ"א,מ"ד] רמז לחמישה נזקי קרן כאב (וארבע תולדות) בשור התם שאחרי שלוש פעמים של אחת מן הפעולות שבהן השור נעשה מועד.

רמז על ששה חילוקים בין שור מועד ושור תם ללמד על לפחות ארבעה דברים, **תורה תמימה** (שמ' מש' כא,נט) **ואם שור ננח** – בא הכתוב לחלק בין תם למועד **בחמשה דברים**, (ט – א) מועד צריך עדים<sup>(ט)</sup> **(הערה רה)** ר"ל העדאה והתראה כמש"כ **והועד בבבלי**: ותם אין צריך. (ט – ב) מועד משלם את הכופר ותם אינו משלם. (ט – ג) מועד נתן שלשים של עבד ותם אינו נותן. (ט – ד) מועד משלם נזק שלם ותם חצי נזק. (ט – ה) מועד משלם מן העליה ותם מגופו<sup>(ט)</sup> [מכילתא]:

**תורה תמימה הערה רו** שלשת החלוקים הראשונים קאי על שור שהמית אדם שמבואר בהמשך פסוקים אלו, ובשנים האחרונים על שור שהמית שור, ופרטיהם מבוארים בפסוקים ל"ה ול"ו, ומה שלא חשיב כאן (ט – 1) החילוק שתם אינו משלם על פי עצמו ומועד משלם על פי עצמו כמבואר בב"ק ט"ו א', י"ל משום דחילוק זה נובע ממקור אחר שאינו שייך לפרטי החדושים שבפרשה כאן, והוא מה דקיי"ל פלגא נזקא קנסא ומכלל דקיי"ל מודה בקנס פטור, וגו'

**בסיכום מתקמל שלשם** – מונח רביע, (א) ע"פ [משנה ב"ק פ"א,מ"ד] רמז לחמישה נזקי קרן כאב (וארבע תולדות) בשור התם. (ב) עשוי ללמד על ששה חילוקים בין שור מועד ושור תם, חמישה מ-(שמ' מש' כא,נט), ועוד אחד ממקור אחר. (ג) מדיוני הגמרא מתברר (א) שחזקת שלוש נגיחות אינה דווקא בשלושה ימים רצופים, (ב) עשויות להיות נגיחות שלא הועדו ולכן אינן נחשבות (ג) נגיחות בזמנים לסירוגין (כגון יום כן, יום לא) – הנגיחה הראשונה מצטרפת לספירה, לעומת נגיחות בהפלגת ימים קבועים – הנגיחה הראשונה אינה מצטרפת לספירה. לכן אפשר כי **מתקמל שלשם** – מונח רביע, מלמד על יותר משלושה ימים שבהן ארעו נגיחות.

ב"ה טוב טעם ודעת למדני (כ"י במצוותי האמנותי – תהלים ק"ט, שם: טעמי המקרא והתורה שבעל פה, התשפ"א – התשפ"ג: **תמצית ההשערות**: **אתנה**, **סלוק** – סוף-פסוק (נקראים קיסרים ותפקידים) – להגביל: **מונח** – רבוי; **מהפך פשט** – מוציא מפשט; **מרכא** = מאריך, רבוי; **דרכא** – מצרף; **תכר** – מחלק, ממעט, לא ממש; **טפחא** = טרףא – שנוי ואו רבוי ואו מתפשט; **מרכא טפחא** – קב"ש ששנויה לגזול, יתור לרבות, מכל מקום; **דרכא תכר טפחא** – קבוצה עם הלכה שוה לפרטיה; **מרכא תכר טפחא** – קבוצה עם הלכה לא שוה לפרטיה; **תכר מרכא טפחא** – קבוצה שמעטים חלק מפרטיה מענין מסוים; **מקף** – בד"כ בורר לימוד אחד מרב אפשרויות; **פסק** – סדור שנהלוק, השלם והחלק נדרשים; **זקא סגול** – מוסף מהענין על הענין או גורע ממנו; **פשטא** – פשוט, 1; **זקף-קטן** – 2; **זקף-גדול** – 3; **רביעי** – 4; **מונח רביעי** – לפחות 4; ...; **זקף-קטן** ... **זקף-קטן** בחצי פסוק – היקף; השלישי: **קדמא** – סדר קדימות; **אולא** = גרש = גרשי"ב – יוצא מהענין; **קדמא ואולא** – בסדר זה או הפוך, הצבת נושא ולימוד פרטי בטרם מתאים, מלמד ולמד, כעין מדות מ"ג מדות דר' ישמעאל ול"ב מדות דר' אלעזר עם המלים כלל, פרט, רבוי, מיעוט), **תלישא-קטנה** = **תראא** – דרוש בפסוק ששור. מחיצה. עמירה. שגגה = שכה: **תלישא-גדולה** = **תלישא** – דרוש בפסוק ולפניו ששור. מחיצה. עמירה. שגגה = שכה: **פזר** – דרוש מהפסוק רעיונו לנשואים/אחרים בתושב"ע פ.

**1.7 שמות משפטים כא,א (התשע"ז)**

**שמות משפטים כא,א: ואם שור ננח הוא מתקבל שלשם והועד בקעליו ולא ישמרנו והמית איש או אשה השור ופקל ונם בקעליו יומת:**

תבנית הטעמים הבאה בפסוק היא בכתוב **והועד בקעליו ולא ישמרנו** - מהפך פשטא מונח זקף-קטן,

**העידו בבעליו בבית הדין (בעלות רציפה בין העדות ובין ההוצאה למיתה של השור) ומה היה עליו לעשות בעקבות העדות:**

**[בבלי בבא קמא מה,ב] מתני'.** קשרו בעליו במוסרה ונעל בפניו כראוי (רש"י: שמירה פחותה דלת שיכולה לעמוד ברוח מצויה) ויצא והזיק, אחד תם ואחד מועד - חייב, דברי ר"מ; רבי יהודה אומר: תם - חייב, ומועד - פטור, שנאמר: **(שם' מש' כא,כח)** ולא ישמרנו בעליו (ט: בשנוי סדר המלים), ושמו הוא זה **(בבלי בבא קמא מ,א)** לר"י - דעבד ליה שמירה פחותה ולא עבד ליה שמירה מעולה; ר"א אומר: אין לו שמירה אלא סכין (רש"י: אפילו שמרו שמירה מעולה והפיל הכותל ויצא, חייב).

**ושלש מחלוקות בדבר** לר"מ בשמירה פחותה חייב ובמעולה פטור ולר"י בפחותה נמי פטור ולר"א במעולה נמי חייב.

**[בבלי בבא קמא מ,א]** לר"א בן יעקב - דלא עביד ליה שמירה כלל! דתניא, ר"א בן יעקב אומר: אחד תם ואחד מועד ששמרן שמירה פחותה - פטורין, **[בבלי בבא קמא מה,ב] גמרא:** ... תניא, ר"א בן יעקב אומר: אחד תם ואחד מועד ששמרו שמירה פחותה - פטור. מאי טעמא? סבר לה כר"י, דאמר: מועד בשמירה פחותה סגי ליה,

(א) ר' מאיר שמירה פחותה לתם ולמועד. נגח והזיק או הרג, בעליו חייב ובמעולה פטור.

(ב) ר' יהודה ע"פ רש"י בגמרא שמירה מעולה לתם, שמירה פחותה למועד ופטור.

(ג) ר' אלעזר שמירה מעולה לתם וחייב, למועד תועיל רק סכין, היינו להרגו, כגון בשחיטה, אבל זה כבר ענין אחר.

(ד) ר' אליעזר בן יעקב שמירה פחותה לתם ולמועד. נגח והזיק או הרג, בעליו פטור

**והועד בקעליו ולא ישמרנו** - מהפך פשטא מונח זקף-קטן, זקף-קטן מלמד על שתי דרשות, מהפך פשטא מלמד שלפחות דרשה אחת יוצאת מפשט הכתוב.

מוצע לומר כי הפשט מלמד על (א) בעלות אחת משעת העמדה לדין, גמר דין, מיתת השור. (ב) חיוב הבעלים רק בהתראה בפניו בבית דין **[בבלי ב"ק כג,ב,כד,א]**. ללא התראת הבעלים בבית דין שלש פעמים פטור כציטט **[תורה תמימה** להלן **ת"ת] והועד בקעליו** - מגיד שאינו חייב עד שיתרו בו"י<sup>(2)</sup> **[מכילתא]:** (ג) חיוב הבעלים אם לא שמרו.

**ולא ישמרנו** - הפשט אומר שלא שמר, אבל הדרשה **[בבלי בבא קמא מה,ב] מתני'** מלמדת שביצע שמירה פחותה כנדרש (קשר, נעל) ולכן לא שמר באמצעים אחרים.

**היוצא מן הפשט (בדרך א) ע"פ [אור החיים] והועד בקעליו** אם היו לו ב' בעלים חייבים שניהם מיתה, ולא יהיו פטורין כב' שהרגו אדם למ"ד (סנה' עח,א) כי התם (שנים שהרגו ביחד אדם) פטורין ממיתה בידי אדם, וחייבים מיתה בידי שמים, (וכאן אמור היה להיות כנ"ל) אלא שכאן חייבים גם בכופר להיתו ממון (היינו) חייבין אפילו בידי אדם (וחיוב הכופר בבית דין גורם לחיוב בידי שמים).

**היוצא מן הפשט (בדרך ב) ע"פ [ת"ת] ולא ישמרנו** - קשרו בעליו במוסרה ונעל בפניו כראוי ויצא (השור) והזיק, ר' יהודה אומר, תם חייב ומועד פטור, שנאמר **ולא ישמרנו** ושמו הוא זה<sup>(2)</sup> **[ב"ק מ"ה ב']:** (ט: פסוק **[כא,כח]**) עוסק בשור מועד, והשמירה המינימלית האמורה להועיל, שעל בעליו של השור לעשות (מכונה שמירה פחותה) הוא לקשור השור במוסרה ולנעול בפניו. לכן אם הבעלים עשו הנדרש הם פטורים מנזק השור המועד לרכוש. ואילו על הריגת אדם עליהם לשלם כופר.

**[ת"ת] הערה (יג)** ר"ל פטור הוא מצד העדאה שבו אבל צד תמות במקומו עומד ומשלם חצי נזק, משום דקרא ד-**ולא ישמרנו** שדי

בשמירה פחותה גלי קרא גבי מועד כדמפרש. והנה אף כי במשנה ובגמרא נ"ה ב' הביאו בענין זה הפסוק **(כא,כז)** **ולא ישמרנו בקעליו**,

בכ"ז קבענו הדרשה בכאן משום דכאן נתבאר כל דיני מועד, וקרוב לודאי דכונת הגמרא לפסוק זה המוקדם, ומה שנקטו **(כא,כז)** **ולא ישמרנו בקעליו** אשיגרא דלשון הפסוק הבא הוא.

ואמנם זה פשוט דמ"ש כאן **ולא ישמרנו** אינו לפטור ממיתה בשמרו שמירה פחותה, יען כי לענין מיתה לאו בשמירה תליא, שהרי גם שור ההפקר חייב מיתה אלא נ"מ לענין שיפטור מכופר:

**והועד בקעליו ולא ישמרנו** - מהפך פשטא מונח זקף-קטן, היש תועלת לעדות בהתחלפות בעלים?

ועוד אם התחלפה בעלות על השור בין הזמן שנגח והרג ובין העמדה לדין, הנגיחות וההתראה שהיו בשעת בעלות ראשונה אינן נחשבות לגבי הבעלים החדשים, וצריך שתקרה נגיחה הורגת חדשה והתראה חדשה כדי לחייב את הבעלים החדשים. טעם מונח של מלת **ולא** שלפני זקף-קטן מרמז על מצב ביניים כזה.

**רש"י והמית איש וגו'** - לפי שנאמר **(שם' מש' כא,כח) קְבִי-יָחַח**, אין לי אלא שהמיתו בנגיחה, המיתו בנשיכה, דחיפה, בעיטה, מניין? תלמוד לומר: **והמית. ונם בקעליו יומת** - בידי שמים (ט: **ונם בקעליו יומת**) - ס"ת מו"ת, היינו מיתה בידי שמים, כי למיתה בבי"ד בד"כ נאמר מות יומת כהמשך פ'רש"י; יכול בידי אדם? תלמוד לומר: **"מות יומת המכה רוצח הוא"** (במ' לה,טז) - על רציחתו אתה הורגו, ואי אתה הורגו על רציחת שורו (ראה כתובות לז,ב).

**[בבלי בבא קמא כד,ב] מתני'.** שור המזיק ברשות הניזק כיצד? נגח, נגף, נשך, רבץ, בעט, ברשות הרבים - משלם חצי נזק, ברשות הניזק - רבי טרפון אומר: נזק שלם, וחכמים אומרים: חצי נזק.

**והמית איש** - מרכא טפחא, כיתור לרבות על נגיחה שממיתה אופנים אחרים של התנהגות שור הממיתים: נשיכה, דחיפה, בעיטה, (נגף, רבץ)

**[משנה סנהדרין פ"ט,מ"א] ... (המזיק) דחפו (לניזק) לתוך המים או לתוך האור ויכול לעלות משם ומת פטור שיסה בו את הכלב שיסה בו את הנחש פטור השיך בו את הנחש רבי יהודה מחייב וחכמים פוטרין**

**[רבי יוסף בכור שור] (ריב"ש) (כט) ונם בקעליו יומת** - לפי הפשט, פעמים שהוא חייב מיתה, כגון: הניח אותו לילך, לדעת, כדי שיהרוג אדם שהוא שונא, והורגו, אז חייב מיתה; דהוה ליה כמי שהרגו בידיים, כמאן דאשקיל עליה בידקא דמיא (ראה סנה' עז,ב). ולפי הפשט נראה, שאם ירצו היורשים, ימות, ואם ירצו, יקחו דמים.

**ונם בקעליו** - מקף כרב-מצב של דעת בעל השור (א) השור הרג שלא בדעת בעליו (ב) ע"פ ריב"ש הניח לשור לילך בדעת בעל השור שיהרוג אדם שבעל השור שונא (ראה סנה' עז,ב)

בעזרת רב אברהם וייס הי"ו כולל אור משה: במצב (ב) ריב"ש מפרש כי בעל שור המניח לשור להרוג אדם זה כמו כוח ראשון

בפתיחת סכר מים ומכוח זה המים הורגים אדם (בבלי סנה' עז,ב). זה כמי שהרגו בידיו ואז חייב מיתה בידי ביי"ד (ראה סנה' עז,ב)

ב"ה טוב טעם ודעת למדני (טור"ל) כי במצוותך האמנתי – תהלים קי"ט, שם: טעמי המקרא והתורה שבעל-פה, התשפ"א – התשפ"ג: **תמצית ההשערות**: **אתנה**, **סלוק** = סוף-פסוק (נקראים קיסרים ותפקידים) – להגביל; **מונח** – רבוי; **מפך פשטא** – מוציא מפשט; **מרכא** = מאריך, רבוי; **דנא** – מצרף; **תבר** – מחלק, ממעט, לא ממש; **טפחא** = טרףא – שנוי /או רבוי /או מתפשט; **מרכא טפחא** – קב' שעשויה לגדול, יתור לרבות, מכל מקום; **דנא תבר טפחא** – קבוצה עם הלכה שוה לפרטיה; **מרכא תבר טפחא** – קבוצה עם הלכה לא שוה לפרטיה; **תבר מרכא טפחא** – קבוצה שמעטים חלק מפרטיה מענין מסוים; **מקא** – בד"כ בורר לימוד אחד מרב אפשרויות; **פסקא** – סדור שנחלק, השלם והחלק נדרשים; **זקא סגול** – מוסף מהענין על הענין או גורע ממנו; **פשטא** – פשוט, 1; **זקא-קטן** – 2; **זקא-גדול** – 3; **רביע** – 4; **מונח רביע** – לפחות 4; ... **זקא-קטן** ... **זקא-קטן** בחצי פסוק – היקף; השלישיה: **קדמא** – סדר קדימות; **אולא** = גרש = גרשי"ם – יוצא מהענין; **קדמא ואולא** – בסדר זה או הפוך, הצגת נושא ולימוד פרטי בסדר מתאים, מלמד ולמד, כעין מדות מ"ג מדות דר' ישמעאל ול"ב מדות דר' אלעזר עם המלים כלל, פרט, רבוי, מיעוט), **תלישא-קטנה** = **תרסא** – דרוש בפסוק שעור, מחיצה, עמירה, שגגה = שכהה: **תלישא-גדולה** = **תלשא** – דרוש בפסוק ולפניו שעור, מחיצה, עמירה, שגגה = שכהה: **פזר** – דרוש מהפסוק רעיון לנושא/אח/ח' בתושבע"פ.

ויש לומר שהמקף עשוי ללמד להוציא מדעת ריב"ש, כי אין הלוך השור וההריגה של אדם כוח ראשון כמו פתיחת סכר בידי אדם. ונשאר שגם אם השור הרג בדעת בעל השור, בעל השור פטור **יומת** – סלוק, מגביל, שאין כאן מיתה בבית דין. פי' ספורנו בדניני שמים חייב אם אין שם עדים שיחייבוהו בכופר (טט: כאומדן בית דין המרומז בטעם תרסא במלת "שור" בתחילת הפסוק). רמב"ן: קבלת רבותינו ז"ל (מכילתא כאן, סנה' טו, ב) שהיא מיתה בידי שמים. וראיתי שלא בא בתורה בחייבי מיתות ב"ד "יומת" בלבד, אבל "מות יומת" נאמר בכלן. (טט: כאן מביא שלושה ענינים שבהן "יומת" הוא מיתה בב"ד אלא שיש להן הסבר במקומם).

**שמות משפטים כא, כט: ואם שור ננח הוא מתמל שלשם והועד בפעליו ולא ישמרנו והמית איש או אשה השור יסקל ונמ פעליו יומת:**

**או אשה** – מונח אתנח **השור יסקל** – פשטא זקא-קטן **ונמ פעליו יומת** – טפחא סלוק  
**[בבא קמא כד, ב]** ואמר רבא שור טריפה שהרג חייב ושור של אדם טריפה שהרג פטור. מאי טעמא? אמר קרא **השור יסקל** – פשטא זקא-קטן **ונמ פעליו יומת** – טפחא סלוק  
**[בבא קמא כד, ב]** כל היכא דקרינא ביה **ונמ פעליו יומת** – טפחא סלוק, הסלוק מגביל את מלת **יומת** למצב שבעל השור אינו טריפה שימות מכך (הוא בר קיום) וטפחא פותחת טפח להתאפיין ממלת הסלוק ואז יש אפשרות להמיתו בידי בית דין **ונמ פעליו** – טפחא בתפקיד אפיון מתפשט לוקחת את האפיון המשותף מטפחא סלוק ומאפינת עמו את שלפניה. היות בעל השור בר קיום שבי"ד יכול להמיתו אז קרינן ביה **השור יסקל** – פשטא זקא-קטן. פשוט שהיות והבעלים בר קיום להיות נידון במיתה בב"ד אז גם שורו יכול להיות נידון למיתה בב"ד  
**[בבא קמא כד, ב]** וכל היכא דלא קרינן ביה **ונמ פעליו יומת** – טפחא סלוק, אבל אם בעל השור אינו בר קיום כי הוא טריפה שימות מכך אז אין אפשרות להמיתם בידי בית דין ולכן **[בבא קמא כד, ב]** לא קרינן ביה **השור יסקל** – פשטא זקא-קטן, פשוט שהיות והבעלים לא בר קיום ולכן אינו נידון במיתה בב"ד אז גם שורו לא יכול להיות נידון למיתה בב"ד.

**רב אשי אמר אפילו שור טריפה נמי שהרג פטור. מאי טעמא? כיון דאילו בעלים הוו פטירי שור נמי פטירי.**  
**רב אשי לומד השור יסקל** – פשטא זקא-קטן, שני מצבים שוים

(א) בעלים בר קיום ובר עונשין בידי בית דין שור בר קיום ובר עונשין ולהפך בעלים לא בר קיום אז אין עונשין בידי בית דין וגם השור לא בר עונשין  
 (ב) שור בר קיום ובר עונשין בידי בית דין בעלים בר קיום ובר עונשין ולהפך שור לא בר קיום אז אין עונשין בידי בית דין וגם בעלים לא בר עונשין  
**השור יסקל** – (אתנח) פשטא זקא-קטן, ואחריה **ונמ פעליו יומת** – טפחא סלוק, תבנית טעמים (אתנח) פשטא זקא-קטן ובה ואחריה שתי הלכות מאפשר דרשה אלפניו ולאחריו. כאן לומד מעצמו (השור) ומאחריו (בעליו) שאם השור או בעליו טרפה אזי שניהם פטורים, ומעביר דרשת טרפה אפילו באחד משניהם אלפניו ל-**איש או אשה** שאם ההרוג טרפה אז שור שהרג את הטרפה פטור כמ"ש בסנהדרין (דף עח),

**שמות משפטים כא, כ: אם-כפר יושת עליו ונתן פדונו נפשו ככל אשר יושפת עליו: [בבלי בבא קמא כו, א, כז] מאן תנא כופרא כפרה?**

(א) אמר רב חסדא ר' ישמעאל בנו של ר' יוחנן בן ברוקה היא דתניא **ונתן פדונו נפשו** דמי ניזק  
 (ב) רבי ישמעאל בנו של ר' יוחנן בן ברוקה אומר דמי מזיק מאי לאו בהא קא מיפלגי דמר סבר כופרא ממונא ומר סבר כופרא כפרה אמר רב פפא לא דכולי עלמא כופרא כפרה והכא בהא קא מיפלגי מר סבר בדניזק שיימינן ומר סבר בדמזיק שיימינן מאי טעמייהו דרבנן נאמר השתה למטה ונאמר השתה למעלה מה להלן בדניזק אף כאן בדניזק ורבי ישמעאל **ונתן פדונו נפשו** כתיב ורבנן אין פדיון נפשו כתיב מיהו כי שיימינן בדניזק שיימינן **[רש"י] ונתן פדונו נפשו**, דמי ניזק דברי רבי ישמעאל, ר"ע אומר דמי מזיק (ב"ק כו):  
**[בעל הטורים] פדונו**, ב' במסורה, הכא, ואידך **(תה' מט, ט) ויקר פדונו נפשו**, רמז למ"ד (בבא קמא מ; א) כופרא כפרה, בשביל שיקרה נפשם בעיני הקב"ה נתן להם כופר לכפרה, **פדונו נפשו**, בגימטריא הדמים של מזיק ובגימטריא הדמים של נזק:  
**(תה' מט) (ח) אה לאיפנה יפנה איש לאיפנה לאלקים פקרו:** (ט) **ויקר פדונו נפשו ונתן לעולם:**  
**[אור החיים] פדונו נפשו**, נחלקו בפרק ארבעה וחמשה (ב"ק מ.) בשל מי שמין, אם בשל מזיק, אם בשל נזק, והיה נראה כי להאומר בשל מזיק אם המית שור של ב' בני אדם, חייבין לשלם דמי כל אחד מהם, כי כולן נתחייבו לשמים, ולהאומר של ניזק אינם חייבין אלא דמי הניזק, וקשה אם כן מאי בעל שור רב נחמן לרב אחא בר יעקב אם חייבין לתת כופר כל אחד שלם, הלא דבר זה מחלוקת התנאים, אלא ודאי דהן אמת להאומר בשל מזיק, ודאי שצריך לשלם ב' כופרים, מידי דהוה שהמית שור אדם גדול ששורה מאתם, לאדם ששורה חמשים, שחייב לשלם, ולא יגרע אם יחלקו לב' גופים, וחייבים לתת דמי כופר שנים, ובעיא דרב נחמן היא אליבא דחכמים, שסוברין שמין בשל ניזק, וכן משמע מדברי רמב"ם שפסק פרק יא מהלכות נזקי ממון (הלכה א) בדין דמי כופר ששמין דמי הנהרג, ובשור של שני שותפין פסק (שם פרק י הלכה ה) שחייבין ליתן כופר שלם כל אחד, והבן, וטעם שפסק רמב"ם לחומרא משום דהויא ספק כופר נפש:

אפשר כי התוכן מתיחס לכופר נפשו של בעל השור בדמי נהרג כפסק רמב"ם הל' נזקי ממון פי"א, ה"א. תבנית הטעמים של **(שם' מש' כא, ל) ונתן פדונו נפשו** מתיחסת לכופר נפשתייהם של שני שותפין בעלי השור כפסק רמב"ם הל' נזקי ממון פי"ה, ה"ה. **נפשו** – זקא-קטן בתפקיד שניים, כאן נפשות של שני השותפים.

ב"ה טוב טעם ודעת למדני (טור"ל) כי במצוותך האמנותי – תהלים ק"ט, שם: טעמי המקרא והתורה שבעל-פה, התשפ"א – התשפ"ג: **תמצית ההשערות**: **אתנה**, **סלוק** – סוף-פסוק (נקראים קיסרים ותפקידים) – להגביל; **מונח** – רבוי; **מהפך פשטא** – מוציא מפשט; **מרכא** = מדרך; **רבוי**; **דרגא** – מצרף; **תביר** – מחלק, ממעט, לא ממש; **טפחא** = טרףא – שנוי /או רבוי /או מתפשט; **מרכא טפחא** – קב' שעשויה לגדול, יתור לרבות, מכל מקום; **דרגא תביר טפחא** – קבוצה עם הלכה שוה לפרטיה; **מרכא תביר טפחא** – קבוצה עם הלכה לא שוה לפרטיה; **תביר מרכא טפחא** – קבוצה שממעטים חלק מפרטיה מענין מסוים; **מקא** – בד"כ בורר לימוד אחד מרב אפשרויות; **פסקא** – סדור שנחלק, השלם והחלק נדרשים; **זרקא סגול** – מוסף מהענין על הענין או גורע ממנו; **פשטא** – פשוט, 1; **זקא-קטן** – 2; **זקא-גדול** – 3; **רבוע** – 4; **מונח רבוע** – לפחות 4; ... **זקא-קטן** ... **זקא-קטן** בחצי פסוק – היקף; **השלישיה**: **קדמא** – סדר קדימות; **אולא** = **גרש** = **גרשי"ם** – יוצא מהענין; **קדמא ואולא** – בסדר זה או הפוך, הצגת נושא ולימוד פרטי בסדר מתאים, מלמד ולמד, כעין מדות מ"ג מדות דר' ישמעאל ול"ב מדות דר' אלעזר עם המלים כולל, פרט, רבוי, מיעוט), **תלישא-קטנה** = **טרסא** – דרוש בפסוק שיעור, מחיצה, עמירה, שגגה = שחכה; **פזר** – דרוש מהפסוק רעיון לנושאים/אחרים בתשובע"פ.

**1.8 שמות משפטים כא,א (התשע"ה)(בהשתתפות נחלת יעקב)**

**[בבלי בבא קמא סג – טד] עיון בפסוק**

**שמות משפטים כב,ו: כִּי־יִתֵּן אִישׁ אֶל־רֵעֵהוּ כֶּסֶף אֶזְכָּרְתִּים לְשִׁמְרָתוֹ וְגַבְתִּי מִבֵּית הָאִישׁ אֶם־יִמְצָא הַנֶּגֶב יִשְׁלֵם שְׁנָיִם:**

העוסק בנושאים (א) הגדרת שומר חנם והיוביו, (ב) על מה אין חיוב שבועה (בלמד בכלל ופרט וכלל) אם הוא גנב, אם מישאו אחר גנב. **הקדמה:**

**[טור אורח חיים הלכות תחומין סימן שצז] המפקיד פירות אצל חבריו אם קיבל עליו שמירתם הם כרגלי הנפקד (זה כעין בעלות קלושה ולכן אם עירב תחום שבת לכיוון מסוים הם כנפקד) ואם ייחד להם קרן זוית (משמע כאילו משכיר המקום למפקיד ולא קיבל על עצמו שמירה ואין לו אפילו בעלות קלושה) לכן הם כרגלי המפקיד (אם עירב תחום שבת לכיוון מסוים או טלטולם כמפקיד):**

**[מחנה אפרים הלכות שכירות סימן א] איברא דיש להבין בדבריהם כמה שאמרו דכל נפקד סתמא משאיל רשותו למפקיד, דבפ' משילין אמתי' דמי שהיו פירותיו בעיר אחרת ועירבו בני אותה העיר לא יביאו לו מפירותיו אתמ' עלה המפקיד פירותיו אצל חברו רב אמר כרגלי מי שהפיקדו אצלו ואותביה ליה ממתני' דתנן ואם עירב הוא פירותיו כמהו, ומשני אמר רב הונא מתני' כגון שיחד לו קרן זוית ופירש רש"י שיחדו לו קרן זוית דאושלי ביתא (משאיל הבית למפקיד) הלכך ברשות המפקיד הן יע"ש, אלמא מוכח דכל נפקד סתמא לא משאיל מקום למפקיד עד שמייחד ליה מקום, אבל כי לא ייחד לו מקום ואין צריך לומר היכא דקביל שמירה לא השאיל ליה מקום. וכי תימא מי הכריחו לרש"י ז"ל לפרש דביחד קרן זוית דאושלי ביתא הוא ואמאי לא פירש דה"ט (דהיינו טעמא) דייחד קרן זוית משום דחשיב כאלו פירש ואמר דאינו מקבל עליה שמירה ותו אינם ברשותיה דנפקד אלא ברשותיה דמפקיד.**

משאיל בית למפקיד ויש מקרה שלא משאיל בית

איכא למימר דהוצרך לפרש הכי משום דרב ס"ל דאפילו בסתמא (שלא דיברו על קבלת שמירה) קביל עליה נטירותא ואם כן בייחד ליה קרן זוית אמאי לא קיבל עליה שמירה, ולזה פירש דהיינו טעמא דכל שמייחד לו קרן זוית אושלי ליה ביתא. וכן משמע מאותה שאמרו בפ' קמא דפסחים ייחד לו בית זקוק לבער דקרינן ביה ביתך (היינו המפקיד). ועיין בספר מלחמות להרמב"ן ז"ל בסוף ב"ק גבי גונב מן העדר למקום שנטל יחזיר שכת' דמתני' דהמפקיד חבית אצל חברו וייחדו הבעלי' מקום וכו' דכיון דיחדו הבעלים מקום נעשה רשותו של מפקיד יע"ש:

אם לא אמר הנפקד שהוא מקבל עליו חיובי שומר חנים, אם משאיל מקום הרי כלא קיבל אחריות אם לא משאיל מקום הרי כקיבל אחריות

לאחר עיון ב-**[טור]** וב-**[מחנה אפרים]** מובאת כאן המסקנה הבאה ובעזרת ההסבר של הרב גירש חיים נטע הי"ו.

**(שמ' מש' כב,ו) כִּי־יִתֵּן** – מקף מתאר התחייבות לשמירה או אי התחייבות,

טרסא כהגדרת מחיצה, מתאר קביעת מקום או אי קביעת מקום.

**(שמ' מש' כב,ו) כִּי־יִתֵּן** – מקף (א) קבלת הפקדה ללא התחייבות שמירה (ב) קבלת הפקדה עם חיובי שמירה

**במצב (א)** (הנפקד אומר למפקיד) הנח (סתמא) – ואמר מקום - משמעותו אינו מקבל עליו להיות שומר מכל סוג שהוא

הנח לפניך – זה כמו שמור בעצמך, אינו מקבל עליו להיות שומר מכל סוג שהוא

**במצב (ב)** (הנפקד אומר למפקיד) הנח לפני – משמעותו מקבל עליו להיות שומר חנים

הנח (סתמא) – ולא אמר מקום - משמעותו מקבל עליו להיות שומר חנים

**(שמ' מש' כב,ו) כִּי־יִתֵּן** – לא קבל עליו להיות שומר מכל סוג שהוא – פטור מפשיעה, פטור משבועה שאינה ברשותו

לא שלח יד – לא שייך לפסוק (כב,ו) אלא ל-**(ז,כב)**

כלומר פתיחת הפסוק מלמד שהדיון בפסוק הוא אחרי שמיעטנו ממנו את המצב, שהנפקד לא קיבל עליו חיובי שמירה (אינו אפילו שומר חנים). והפסוק עוסק בשומר חנים.

**(שמ' מש' כב,ו) כִּי־יִתֵּן אִישׁ אֶל־רֵעֵהוּ כֶּסֶף אֶזְכָּרְתִּים לְשִׁמְרָתוֹ** – **[בבא קמא סג,א] [בבלי שבועות מג,א]** מקרא זה נדרש בכלל

ופרט וכלל לשבועת השומרים (כי מי שלא התחייב בשמירה התמעט מהכתוב וטעמיו **כִּי־יִתֵּן**) יצאו קרקעות, עבדים ושטרות שלא נשבעים עליהם, שהם מתמעטים מהפרטים **כֶּסֶף אֶזְכָּרְתִּים**.

ההמשך עוסק בשליחות יד באופן של השתמשות או גנבה **(שמ' מש' כב,ו) ... וְגַבְתִּי מִבֵּית הָאִישׁ אֶם־יִמְצָא הַנֶּגֶב יִשְׁלֵם שְׁנָיִם:**

**(שמ' מש' כב,ו) אֶם־לֹא יִמְצָא הַנֶּגֶב וְנִקְרַב בְּעַל־הַבַּיִת אֶל־הָאֱלֹהִים אֶם־לֹא שָׁלַח יָדוֹ בְּמִלְאֲכַת רֵעֵהוּ:**

אחרי שהתברר בהקדמה מי אינו שומר חנים, נעניין במי שקבל על עצמו חיובי שומר חנים.

עיון בחיובי השומר חנים נמצא גם ב-**[בבלי בבא קמא קו,ב]**

הלימוד בכלל ופרט וכלל ב-**(שמ' מש' כב,ו)** נמצא גם ב-**[בבלי בבא מציעא נז,ב]**

**[בבלי בבא קמא סב,ב פרק המרובה][משנה בבא קמא פ"ז,מ"א] מתני'.** מרובה מדת תשלומי כפל ממדת תשלומי ארבעה וחמשה,

שמדת תשלומי כפל נוהגת בין בדבר שיש בו רוח חיים ובין בדבר שאין בו רוח חיים (יש מספר מצבים **(שמ' מש' כב,ו)**, **(שמ' מש' כב,ו)**, **(שמ' מש' כב,ה)**)

ומדת תשלומי ארבעה וחמשה אינה נוהגת אלא בשור ושה בלבד **(שמ' מש' כא,ז)**, שנאמר: **כִּי יִגְנֹב אִישׁ שׂוֹר אוֹ־שֵׂה**

**וּטְבָחוֹ אוֹ מְכָרוֹ חֲמִשָּׁה בְּקָר יִשְׁלֵם תַּחַת הַשּׁוֹר וְאֶרְבַּע־צֶאֱן תַּחַת הַשֶּׂה:** אין הגונב אחר הגנב משלם תשלומי כפל, ולא

הטובח ולא המוכר אחר הגנב משלם תשלומי ארבעה וחמשה.

**גמ'.** (מטרת הגמרא לברר האם טוען טענת גנב משלם ד' וה' כאשר המשנה עוסקת רק בגנב)(הגמרא פותחת בדיון על מפקיד ונפקד וגניבה מהנפקד)

ואילו מדת תשלומי כפל נוהגת בין בגנב בין בטוען טענת גנב, ומדת תשלומי ארבעה וחמשה אינה נוהגת אלא בגנב בלבד לא קתני (לא כתבה). (זה שהחילוק הזה לא מופיע במשנה) מסייע ליה לרבי חייא בר אבא, דא"ר חייא בר אבא א"ר יוחנן: (הנפקד) הטוען טענת גנב בפקדון - משלם תשלומי כפל, (ואם הנפקד) טבח ומכר - משלם תשלומי ארבעה וחמשה (מזה שהמשנה לא כתבה הבדל לגבי טבח ומכר בשומר פיקדון משמע שזה שווה בין לגנב ובין לטוען טענת גנב לגבי טביחה ומכירה). (הגמרא פותחת במהלך המנסה לשלול את הראיה לרבי חייא בר אבא בשם ר' יוחנן)

**איכא דאמרי:** לימא מסייע ליה (יש אומרים אולי יש סיוע) לרבי חייא בר אבא, דא"ר חייא בר אבא א"ר יוחנן: הטוען טענת גנב בפקדון - משלם תשלומי כפל, טבח ומכר - משלם תשלומי ארבעה וחמשה! מי קתני (האם כתוב במשנה) אין בין? (כאשר כתוב "אין בין" אז כל הנתונים נמצאים לפנינו), (אבל) מרובה קתני (כתוב במשנה), תנא ושייר. (משמעותו שיש עוד חילוקי הלכות ומה יש אפשרות לומר שלא מנה הכל ולכן יתכן שטוען טענת גנב לא ישלם ד' וה')

ב"ה טוב טעם ודעת למדני (ט"ו) כי במצוותך האמנותי – תהלים ק"ט, שם: עמי המקרא והתורה שבעל פה, התשפ"א – תצית ההשערות: אתה, סלוק – סוף פסוק (נקראים קיסרים ותפקידים) – להגביל: מונח – מוציא מפשט; מרכא = מאריך, רבוי; דרנא – מצרף; תביר – מחלק, ממעט, לא ממש; טפחא = טרפא – שני ואו רבוי ואו מתפסט; מרכא טפחא – קב' שעשויה לגדול, יתור לרבות, מכל מקום; דרנא תביר טפחא – קבוצה עם הלכה שיה לפרטיה; מרכא תביר טפחא – קבוצה עם הלכה לא שיה לפרטיה; תביר מרכא טפחא – קבוצה שמעטים חלק מפרטיה מענין מסוים; מקר – בד"כ בורר לימוד אחד מרב אפשרויות; פסק 1 – סדור שנחלק, השלם והחלק נדרשים; זרנא סגול – מוסף מהענין על הענין או גורע ממנו; פשטא – פשוט, 1; זרנא קטן – 2; זרנא גדול – 3; רביע – 4; זרנא קטן ... זרנא קטן בחצי פסוק – היקש השלישי; קדמא – סדר קדימות; אולא = גרש = גרשי"ם – יוצא מהענין; קדמא ואלא – בסדר זה או הפוך, הצבת נושא ולימוד פרטי בסדר מתאים, מלמד ולמד, כעין מדות מ"ג מדות דר' ישמעאל ול"ב מדות דר' אלעזר עם המלים כלל, פרט, רבוי, מיעוט), תלישא קטנה – תראא – דרוש בפסוק שיעור, מחיצה, עמירה, שגגה = שכהה; תלישא גדולה = תלישא – דרוש בפסוק ולפניו שיעור, מחיצה, עמירה, שגגה = שכהה; פור – דרוש מהפסוק רעיון לנושאים/אחרים בתשובה"פ.

(נשאר ללא הכרעה האם זה מסייע או לא ועתה הגמרא עוברת לדון במקור שיטת רבי חייא בר אבא שאם יתברר שהטוען טענת גנג טבח ומכר ישלם תשלומי ד' וה')

(המשך המשנה) שמדת תשלומי כפל נהוגת כו'. מנה"מ (מנה הני מילי = מניין לומדים זאת) ? דת"ר (שתנו רבנן): (שמ' מש' כב,ח) **על-כף-דבר-פֿשע** - כלל, (שמ' מש' כב,ח) **על-שור-על-חמור-על-שה-על-שלמה** - פרט, (שמ' מש' כב,ח) **על-כף-אבדה** - חזר

וכלל, כלל ופרט וכלל אי אתה דן אלא כעין הפרט, מה הפרט מפורש דבר המטלטל וגופו ממון, אף כל דבר המטלטל וגופו ממון, יצאו קרקעות שאינן מטלטלין, יצאו עבדים שהוקשו לקרקעות, יצאו שטרות - שאף על פי שמטלטלין אין גופן ממון (במצב טוען טענת גנג לא יהיה על אלה תשלום של כפל), יצא הקדש - (שמ' מש' כב,ח) **רעהו** כתיב (הנפקד טוען טענת גנג על משהו של הקדש שהפקד אצלו, אינו משלם כפל). אי מה הפרט מפורש דבר שנבלתו מטמא במגע ובמשא, אף כל דבר שנבלתו מטמא במגע ובמשא, אבל עופות לא !

(תגובה) ומי מצית אמרת הכי (שעופות לא) ? והא (שמ' מש' כב,ח) **שלמה** כתיב (ולכן אין בכלל נושא של נבלה המטמא במגע ובמשא) ! (תגובה) אמרי: אנן בבעלי חיים קאמרין, (ולכן לא עושים מכנה משותף לבעלי חיים ולדוממים ומסביר) אימא (תאמר): בבעלי חיים דבר שנבלתו מטמא במגע ובמשא אין (כן יכלול בתשלומי כפל), (עוף שהוא) דבר שאין נבלתו מטמא במגע ובמשא לא (יכלול בתשלומי כפל). (שמ' מש' כב,ג) **פיריתן איש אל-רעהו כסף או-כלים לשמור ונגב מבית האיש אם-ימצא הנגב ישלם שנים:**

(שמ' מש' כב,ח) **על-כף-דבר-פֿשע על-שור-על-חמור-על-שה-על-שלמה על-כף-אבדה אשר יאמר פיריתו זה עד האלהים יבא דבר-שניהם אשר ירשיען אלהים ישלם שנים לרעהו:** (הגמרא ממשיכה בע' הבא) [בבלי בבא קמא סג,א] דהא כל חד וחד כלל ופרט באפי נפשיה דרשינן ליה, אבל עופות לא !

[רש"י] דהא כל חד וחד כלל ופרט באנפיה נפשיה דרשינן ליה - כלומר היכא דאיכא פרטי יתירי כל חד וחד מרבי כעין דידיה ולא דרשינן כולהו בהדי הדדי (ולא עושים מכנה משותף לכולם, שאם היינו עושים מכנה משותף אזי) דליהוי(היה צריך להוסיף) כעין הפרט דשלמה לרבות בעלי חיים שאין נבילתן מטמאה. כדאמר לקמן [בבלי ב"ק סד,ב] כדתני דבי חזקיה שדי (הטל הפרט) שור בין (שמ' מש' כב,ג) **המצא ל-תמצא כו' שדי (הטל הפרט) חמור בין המצא ל-תמצא אלמא כל חד וחד באפי נפשיה מדריש.**

(הגמרא ממשיכה) א"כ, [רש"י] א"כ (אם כן, הצעת דרך לכלול כל בעלי חיים) - דכעין הפרט בכל צדידן הוא דמייתי לא נכתוב אלא חד מהני פרטי דבעלי חיים ומתרבי כעין הפרט כל שנבלתו מטמאה ומדכתב פרטי יתירי תנם ענין לרבות שאר בעלי חיים. (היה מספיק לכתוב כפרט בעל חיים אחד שנבלתו מטמאה ובכלל בתראה היינו מרבים שכמותו, אבל היות ורביה בשמות בעלי חיים מלמד לכלול גם בעלת חיים שנבלתם לא מטמאה) (הגמרא מבררת על כל פרט שנכתב האם היה מספיק לכתוב רק אותו, ומוצאת מיוחדות בכל אחד, כך שאי אפשר היה לכתוב רק אותו) נכתוב רחמנא חד פרטא. (איזה פרט שיכתוב?) הי נכתוב רחמנא ? אי כתב רחמנא שור, הוה אמינא : קרב לגבי מזבח אין, שאין קרב לגבי מזבח לא !

ואי כתב רחמנא חמור, הוה אמינא : קדוש בכורה אין, שאין קדוש בכורה לא ! [רש"י] קדוש בכורה - כעין שור ושה הוא דמתרבי מכעין הפרט דחמור דמי ליה בתלת צדידן בעלי חיים ובכורה ונבלתו מטמאה אבל צבי ואיל דלא דמי ליה אלא בתרתי לא להכי כתב שור דאם אינו ענין לו תנהו ענין לשאינו קדוש בכורה דמי מיהת בתרתי לפרטא ב"ח ונבלתו מטמא (בדרך ההסבר עד כאן יוצא) **ולעולם עופות לא.** (אבל הגמרא מחפשת דרך לכלול עופות בהלכות שמירה, ולכן המשכה כך)

אמרי: א"כ, נכתוב רחמנא (ב-שמ' מש' כב,ח) שור וחמור (ויסתפק בכך), שה למה לי ? ש"מ (שמע מינה - למד מכך) : לאתויי (להביא - לכלול) עופות (ולא לרבותם משלמה שהיא דומם). ואימא (ועוד הסבר) : לאתויי עופות טהורים, דומיא דשה (שכאשר הוא נבלה וגם בהמות אחרות כך) דמטמא בגדים (כאשר נכנס) אבית הבליעה, אבל עופות טמאים דלית בהו טומאה, דלא מטמאי בגדים אבית הבליעה - לא ! (שמ' מש' כב,ח) **כל** (גם הראשון וגם האחרון) ריבויא הוא (לכן הגמרא מציעה לעבור מדרשה במדת כלל ופרט וכלל לדרישה במדת רבוי מיעוט רבוי).

וכל היכא דכתב כל ריבויא הוא ? והא גבי מעשר דכתיב כל, וקא דרשינן ליה בכלל ופרט ! דתני: (דב' וראה יז,כ) **נמתה הַפֿסוק כָּלְךָ אַשְׁר־תִּאָּמַר נֶפֶשׁ - כלל, בַּקָּר וּבַצֹּאן וּבַלֵּיךְ וּבַשֶּׂרֶךְ - פרט, וּבְכָל אֲשֶׁר תִּשְׁאַלְךָ נֶפֶשׁךָ - חזר וכלל, כלל ופרט וכלל אי אתה דן אלא כעין הפרט, מה הפרט מפורש פרי מפרי וגידולי קרקע, אף כל פרי מפרי וגידולי קרקע ! (הגמרא מסבירה) אמרי: בָּלָא, כלל, (אבל) כל - ריבויא הוא. (ההסבר הקודם לא מספיק) ואיבעית אימא (הגמרא מסבירה הסבר אחר, בדרך כלל מלת): כל - כלל הוא, מילתו כל דהכא (אבל כאן מלת "כל" נדרשת במדת) ריבויא הוא, (הגמרא מסבירה את שנוי מדת הדרישה) מכדי דרשינן מילתא (בניקרון הפסוק (כב,1) הוא) כלל ופרט וכלל, דכתיב: (שמ' מש' כב,ג) **פיריתן איש אל-רעהו - כלל, כסף או-כלים - פרט, לשמור - הדר וכלל, ואי סלקא דעתך (אם יעלה על****

דעתך לומר שגם) האי (שמ' מש' כב,ח) **על-כף-דבר-פֿשע** נמי (ללמד במדת) כלל ופרט הוא דאתא (שבא, אז הוא יתר על פסוק (כב,1) והיה מספיק ש), נכתוב רחמנא להני פרטי (שבפסוק (כב,ח) גבי האיך (בתוך פסוק (כב,1) שהוא) כלל ופרט, (שמ' מש' כב,ח) **על-כף-דבר-פֿשע** למה לי ? ש"מ ריבויא הוא (נלמד במדת רבוי מיעוט רבוי ולא כלל ופרט וכלל, ולכן מרבים עופות לכל חיובי שמירה ופרטיהם ולעונש כפל). הערה: על מה שכתוב כגון ב-[בבלי בבא קמא זב,ב] וב-[ב"מ מג,ב] שפסוק (שמ' מש' כב,ח) נלמד במדת כלל ופרט וכלל (כפכ) מסביר [תוספות יום טוב מסכת בבא קמא פ"ז מ"א] שבמקומות אלה הפסוק מובא כחלק מדיון אחר ולכן נוקט בדרשת שגורה של כפכ.

ובין דברב שור בין רות חיים - כתב הר"ב (הרב עובדיה מברטנורה) דכתיב (שמ' מש' כב,ח) **על-שה על-שלמה על-כף-אבדה** וכי' מסקינן בגמרא דכל רבויא [הוא] ולא מדרש בכלל ובפרט שכ' הר"ב במשנה ט' פ"ד דב"מ. ובמשנה ה' פ"ג דשבועות פירש הר"ב נמי דהלכה כר"ע דלא דרש בכל התורה כולה בכלל ופרט וכלל אלא ברבוי ומיעוט. [ועיין פ"ו דסנהדרין משנה ד']. ואף על גב דהכי מתני בברייתא כתבו התוספות דדרשא השגורה בגמרא נקטה. אַבְל ב-[בבלי בבא קמא סב,ב - סג,א] הפסוק הוא במרכז העיון ומתברר שרק במדת רבוי מיעוט רבוי אפשר את העופות ומהם כל בעלי החיים בחיובי שמירה, וממעטים קרקעות, עבדים, שטרות והקדש מהמיעוטים (=הפרטים) שבפסוק.

השתא דאמרת **כָּל** (שצירוף **על-כף**) ריבויא, כל הני פרטי למה לי ? חד למעוטי קרקע, וחד למעוטי עבדים, וחד למעוטי שטרות, **שלמה** - למעוטי דבר שאינו מסוים, **על-כף-אבדה** - (בכלל ופרט וכלל זה משמש ככלל סוגר, וברבוי מיעוט רבוי זה משמש כרבוי סוגר לכן צריך לברר מה מקור או נימוק לדרישה הבאה) לכדר' חייא בר אבא, דאמר ר' חייא בר אבא אמר ר' יוחנן: הטוען טענת גנג [בבלי בבא קמא סג,ב] באבידה (הלכה מחודשת באבידה, שגם המוצא אבידה שטוען טענת גנג (נגנבה הימני) ונמצא שהוא גנג ישלם כפל) (רש"י): מוצא אבידה (טט: שכויון שמוצא מציאה נעשה בעל בעל כרחו שומר חנם) שטוען נגנבה הימני לאחר שמצאתיה) - משלם תשלומי כפל, שנאמר: (שמ' מש' כב,ח) **על-כף-אבדה אשר יאמר** (המוצא אבידה).

תנן התם: (הגמרא עוזבת את מוצא האבידה, שנינו במשנה אחרת שהמפקיד שואל) היכן פקדוני ? אמר ליה (הנפקד): **אבד**, משיבעך אני, ואמר אמן, והעדים מעידים אותו שאכלו - משלם את הקרן, הודה על פי עצמו - משלם קרן וחומש ואשם; (מקרה אחר) היכן פקדוני ? אמר לו: **נגנב**, משיבעך אני, ואמר אמן, והעדים מעידים אותו שגנבו - משלם תשלומי כפל, הודה מעצמו - משלם קרן וחומש ואשם.

ב"ה טוב טעם ודעת למדני (טור"ל) כי במצוותך האמנתי – תהלים ק"ט, שם: טעמי המקרא והתורה שבעל פה, התשפ"א – תמצית ההשערות: אתנה, סלוק = סוף-פסוק (נקראים קיסרים ותפקידים) – להגביל; מונח – רבוי; מהפך פשטא – מוציא מפשט; מרכא = מאריך, רבוי; דרנא – מצרף; תביר – מחלק, ממעט, לא ממש; טפחא = טרחא – שנוי ו/או רבוי ו/או מתפשט; מרכא טפחא – קב' שעשויה לגדול, יתור לרבות, מכל מקום; דרנא תביר טפחא – קבוצה עם הלכה שוה לפרטיה; מרכא תביר טפחא – קבוצה עם הלכה לא שוה לפרטיה; תביר מרכא טפחא – קבוצה שמעטים חלק מפרטיה מעניין מסוים; מקא – בד"כ בורר לימוד אחד מרב אפשרויות; פסקא – סדור שנהלוק, השלם והחלק נדרשים; זקא סגול – מוסיף מהענין על הענין או גורע ממנו; פשטא – פשוט, 1; זקא-קטן – 2; זקא-גדול – 3; רביע – 4; מנח רביע – לפחות 4; ...; זקא-קטן ... זקא-קטן בהצי פסוק – היקש; השלישיה: (קדמא – סדר קדימות; אולא = גרש = גרשי"ם – יוצא מהענין; קדמא ואולא – בסדר זה או הפוך, הצגת נושא ולימוד פרטי בסדר מתאים, מלמד ולמד, כעין מדות מ"ג מדות דר' ישמעאל ול"ב מדות דר' אלעזר עם המלים כלל, פרט, רבוי, מיעוט), תלישא-קטנה = תרסא – דרוש בפסוק שיעור. מחיצה. עמירה. שגגה = שכחה: פור – דרוש מהפסוק רעיון לנושאים אחרים בתרשוב"פ.

1.9 שמות משפטים כא,א (התשע"ט המשך המתשע"ה) (בהשתתפות נחלת יעקב)

**(שמ' מש' כב,ח) על-כל-דבר-פשע על-שור על-חמור על-שה על-שלמה על-כל-אבדה אשר יאמר פי-הוא זה**  
**עד האלהים ובא דבר-שניהם אשר ירשיעו אלהים ישלם שנים לרעהו:**

ע"פ הדיון ב-[בבלי בבא קמא סג,א]

**(שמ' מש' כב,ח) על-כל-דבר-פשע** – מקף מקף מקף

מקף (א) מסמן רב-מצב בבחירת מידת הדרישה (א) כלל ופרט וכלל (ב) רבוי מיעוט רבוי  
מקף (ב) מסמן רב-מצב האם הפשע חל על (א) בעלי חיים שנבלותיהם מטמאים במגע ובמשא (ב) מצב (א) ועוד עופות  
מקף (ג) מסמן רב-מצב האם הפשע חל על (א) מחשבה או (ב) חל על דיבור (לשליח) ושליחת יד בידי הנפקד או שלוחו  
**[בבלי בבא מציעא מד,א] גמרא.** מנהני מילי? - דתנו רבנן: **(שמ' מש' כב,ח) על-כל-דבר-פשע**, בית שמאי אומרים: מלמד שחייב על המחשבה כמעשה, ובית הלל אומרים: אינו חייב עד שישלח בו יד ... או יצוהו לשלוחו או עבדו **דבר-פשע**

הסבר למקף (א) במקומות אחרים בגמרא בפסוק זה מסתפקים במידת הלימוד כלל ופרט וכלל. ב-[בבלי קמא סג,א] מטרת הגמרא להוכיח כי הפשע חל על בעלי חיים שנבלותיהם מטמאים וגם על עופות. ורק לימוד במידת רבוי מיעוט רבוי מביאה למסקנה זאת לכן היא הנבחרת כאן, ונודחית מידת כפכ.

הסבר למקף (ב) מתוך לימוד ברבוי מיעוט רבוי מוכן שדרך הלימוד היא כמצב (ב) בעלי חיים שנבלותיהם מטמאים במגע ובמשא ועופות הסבר למקף (ג) נמצא לעיל

הסבר לטעם פזר **(שמ' מש' כב,ח) על-כל-דבר-פשע** – מקף מקף מקף, שלושה המקפים מגלים שיש שלושה רבדים בפסוק.

רובד (א) פשט הפסוק עוסק (א) בחיובי שמירה ובמידת הלימוד כלל ופרט וכלל וגם במידת הלימוד רבוי מיעוט רבוי ממעטים קרקעות עבדים ושטרות מחיובי השמירה  
רובד (ב) פשט הפסוק עוסק (ב) בשומר הטוען טענת מודה במקצת הנלמד מ-**(שמ' מש' כב,ח) אשר יאמר פי-הוא זה** גם בו נתמעטו באותן מידות לימוד של רובד (א) קרקעות עבדים ושטרות  
רובד (ג) טעם פזר מעביר הלכות דין מודה במקצת לכל הלכות ממונות ללא קשר לשומרים וגם שם נתמעטו באותן מידות לימוד של רובד (א) קרקעות עבדים ושטרות

רובד (ב) ו-1 (ג) מודה במקצת

ע"פ **[רמב"ם טוען ונטען פ"ד ה"א]** אין מודה במקצת חייב שבועה מן התורה עד שיטענו בדבר שבמדה או במשקל או במנין ויודה לו' בדבר שבמדה או שבמשקל או שבמנין, כיצד עשרה דינרין יש לי בידך אין לך בידי אלא חמשה, כור חטים יש לי בידך אין לך בידי אלא אתן, שתי ליטרין של משי יש לי בידך אין לך בידי אלא רוטל הרי זה חייב (על טענה מוגדרת במידה או משקל או מנין, מודה במקצת בהודאה מוגדרת במידה או משקל או מנין, חייב שבועה) וכן כל כיוצא בזה, אבל אמר לו כיס מלא דינרין מסרתי לך (טענה לא מוגדרת) לא מסרת לי אלא חמשים (הודאה מוגדרת), מאה דינרין מסרתי לך (טענה מוגדרת) לא מסרת לי אלא צרור של דינרין (הודאה לא מוגדרת) ולא מנית אותן כפני ואיני יודע מה היה בו ומה שהנחת אתה נוטל הרי זה פטור (משבועה) וכן כל כיוצא בזה.

**[פי' מוסד הרב קוק ד]** במשנה (שבועות מב,ב) כתוב "אין נשבעין אלא על דבר שבמידה שבמשקל ושבמנין", ואפשר לפרש שהכפירה בלבדה שעליה נשבעים צריכה להיות מסוימת ולא ההודאה. (טט: לכן אם אמר לו 100 דינרים מסרתי לך והנתבע אומר לא מסרת לי אלא צרור של דינרים היה צריך להישבע. שהרי הכפירה היא מסוימת כי כופר במאה אבל ההודאה אינה מסוימת כי אינה מוגדרת במדה משקל מנין)

אולם בכרייתא שם כתוב אלא עד שיטענו בדבר שבמידה ובמשקל ובמנין ויודה לו בדבר שבמידה ובמשקל ובמנין. (טט: לכן במקרה הנ"ל אינו נשבע)

**(שמ' מש' כב,ח) אשר יאמר פי-הוא זה**

**פי-הוא** – מקף כרב-מצב על מה נשבעים במודה במקצת (א) פרוש למשנה שהכפירה בלבדה שעליה נשבעים צריכה להיות מסוימת ולא ההודאה. (ב) פרוש למשנה ע"פ הברייתא שנשבעים כאשר הטענה היא בדבר שבמידה או במשקל או במנין ויודה לו בדבר שבמידה או במשקל או במנין. ע"פ הרמב"ם התורה מלמדת על מצב (ב)

המשך **[בבלי בבא קמא סג,א] (שמ' מש' כב,ח) על-כל-אבדה** – (בכלל ופרט וכלל זה משמש ככלל סוגר, וברבוי מיעוט רבוי זה משמש כרבוי סוגר לכן צריך לברר מה מקור או נימוק לדרשה הבאה) לכדר' חייא בר אבא, דאמר ר' חייא בר אבא אמר ר' יוחנן: הווען טענת גנב **[בבלי בבא קמא סג,ב]** באבידה (הלכה מחודשת באבידה, שגם המוצא אבידה שטוען טענת גנב (נגנבה הימני) ונמצא שהוא גנב ישלם כפל) (רש"י: מוצא אבידה (טט: שכיוון שמצא מציאה נעשה בעל בעל כרחו שומר חנם) שטוען נגנבה הימני לאחר שמצאתיה) - משלם תשלומי כפל, שנאמר: **(שמ' מש' כב,ח) על-כל-אבדה אשר יאמר** (המוצא אבידה).

תנן התם: **(ב-בבא קמא פרק הגוזל עצים פ"ט,מ"א גמ' צג,ב)** (הגמרא עוזבת את מוצא האבידה, שנינו במשנה אחרת שהמפקיד שואל) היכן פקדוני? אמר ליה (הנפקד): אבד, (אומר המפקיד) משיביעך אני, ואמר אמן, והעדים מעידים אותו (הנפקד) אכלו - משלם את הקרן (ואין לנפקד כפרה), (ואילו כאשר אחרי השבועה) הודה על פי עצמו - משלם קרן וחומש ואשם (ההומוש למפקיד והאשם למזבח, ושניהם מהווים כפרה לנפקד) (הודה ראה **[רמב"ם שבועות פ"א,ח"ה"ט]**);

**[רש"י בבלי בבא קמא סג,ב]** הודה מעצמו משלם קרן וחומש ואשם - דכתיב **(וי' ה,כד) או מפל אשר-ישבע עלי' לשקר** וגו' וזהו אשם גזילות ואינו בא אלא על הודאת פיו דאע"פ דלא כתב בההיא פרשה הודאה כתב רחמנא באשם גזל הגר בפרשת נשא **(במ' נשא זז, ו) והתנדו את-חטאתם וגו' וחומש נמי אינו בלא אשם.**

**(וי' ה,כד) או מפל אשר-ישבע עלי' לשקר**

**ושלם אתו בראשו וחמשתיו יסף עלי' והשיב את-אשמו בראשו וחמשתו יסף עלי' ונתן לאשר אשם לו:**

ב"ה טוב טעם ודעת למדני (טור"ל) כי במצוותך האמנתי – תהלים ק"ט, שם: טעמי המקרא והתורה שבעל פה, התשפ"א – תמצית ההשערות: אתנה, סלוק = סוף-פסוק (נקראים קיסרים ותפקידים) – להגביל; מונח – רבוי; מהפך פשטא – מוציא מפשט; מרכא = מאריך, רבוי; זרנא – מצרף; תביר – מחלק, ממעט, לא ממש; טפחא = טרנא – שנוי ו/או רבוי ו/או מתפשט; מרכא טפחא – קב' שעשויה לגדול, יתור לרבות, מכל מקום; דרנא תביר טפחא – קבוצה עם הלכה שיה לפרטיה; מרכא תביר טפחא – קבוצה עם הלכה לא שיה לפרטיה; תביר מרכא טפחא – קבוצה שממעים חלק מפרטיה מענין מסוים; מקר – בד"כ בורר לימוד אחד מרב אפשרויות; פסקא – סדור שנחלק, השלם והחלק נדרשים; זרקא סגול – מוסיף מהענין על הענין או גורע ממנו; פשטא – פשוט, 1; זקר-קטן – 2; זקר-גדול – 3; רביע – 4; מונח רביע – לפחות 4; ...; זקר-קטן ... זקר-קטן בחצי פסוק – היקש; השלישיה: קדמא – סדר קדימות; אולא = גרש – גרשי"ם – יוצא מהענין; קדמא ואולא – בסדר זה או הפוך, הצגת נושא לימוד פרטי בסדר מתאים, מלמד ולמד, כעין מדות מ"ג מדות דר' ישמעאל ו"ב מדות דר' אלעזר עם המלים כלל, פרט, רבוי, מיעוט), תלישא-קטנה = תראא – דרוש בפסוק שיעור. מחיצה. עמירה. שגגה = שחאה. פור – דרוש מהפסוק רעיון לנושא/ים אחר/ים בתושב"ע"פ.

כנראה מקיש מ-(במ' נשא ה,ז), והשיב את-אשמו בראשו ותמישתו יסף עליו אל (וי,הכז) ושלם אתו בראשו ותמישתו יסף עליו וכך גם מעביר לטוען אבד את הוידוי – היינו ההודאה, (במ' נשא ה,ז), והתגדו – אל הטוען אבד

המשך [בבלי בבא קמא סג,ב] (מקרה אחר) היכן פקדוני? אמר לו: נגנב, משביעך אני, ואמר אמן, והעדים מעידים אותו שגנבו - משלם תשלומי כפל, הודה מעצמו - משלם קרן וחומש ואשם.

סיכום: נפקד הטוען שהפיקדון אבד ונשבע, ובאו עדים – משלם קרן וחומש נפקד הטוען שהפיקדון נגנב ונשבע, ובאו עדים – משלם כפל

[משנה שבועות פ"ה,מ"א] [\*] שבועת הפקדון נוהגת באנשים ובנשים ברחוקים ובקרובים בכשרים ובפסולים בפני בית דין ושלא בפני בית דין מפי עצמו ומפי אחרים אינו חייב עד שיכפור בו בבית דין דברי רבי מאיר ו**חכמים** אומרים בין מפי עצמו בין מפי אחרים כיון שכפר בו חייב (טט: חיוב א) וחייב על זדון השבועה (טט: חיוב ב) ועל שגגתה (של השבועה) עם זדון הפקדון (טט: מצב ג) ואינו חייב על שגגתה (של הפקדון פטור ראה רמב"ם) ומה חייב על זדונה איש בכסף שקלים:

[רמב"ם שבועות פ"ה,א,ה,ט] שבועת הפקדון כיצד, כל מי שיש ממון חבירו בידו כפי חובו או שגולו או עשקו או מצא לו אבדה ולא החזירה וכיוצא בזה ותבע ממנו ממון שיש לו בידו וכפר בו הרי זה עובר בלא תעשה שנאמר לא תכחשו זו אזהרה לכפירת ממון, ואין לוקין על לאו זה, ואם נשבע לו על שקר על ממון שכפר בו הרי זה עובר בלאו אחר ועל זה נאמר לא תשקרו איש בעמיתו זו אזהרה לנשבע על כפירת ממון, ושבועה זו היא הנקראת שבועת הפקדון.

[הלכה ט] ומה הוא חייב על שבועת הפקדון ששקר בה, משלם את הקרן שכפר בו עם תוספת חומש, ומקריב אשם ודאי בין שהיה מזיד בין שהיה שוגג שנאמר וכחש בעמיתו בפקדון או בתשומת יד או בגזל וגו' (וי,הכז) **וְהָיָה כִּי־יִחַטֵּא וְאָשֵׁם** ולא נאמר בו ונעלם ממנו לחייב מזיד כשוגג.

(בתוכן הפסוק המלא לא מוזכר נעלם ממנו, וגם אין אין טעם תלישא שעשוי היה לרמז באחד מתפקידיו כעקירת ידיעה = העלם ידיעה

(וי,הכז) **וְהָיָה כִּי־יִחַטֵּא וְאָשֵׁם**

**וְהָשִׁיב אֶת־הַגּוֹלָה אֲשֶׁר נָזַל או אֶת־הַעֲשָׂק אֲשֶׁר עָשָׂק או אֶת־הַפְּקָדוֹן אֲשֶׁר הִפְקִדוֹן או אֶת־הָאֲבָרָה אֲשֶׁר מָצָא:**

(כנאמר ב-[משנה שבועות פ"ה,מ"א] (טט: חיוב א) וחייב על זדון השבועה (טט: חיוב ב) **ועל שגגתה** (של השבועה) עם זדון הפקדון )

[הלכה י] והוא שיזיד בפקדון או בממון שנתחייב בו וידע בו בשעת שבועה, (טט: מצב ג במשנה) אבל אם שגג ושכח שיש לו אצלו ממון וכפר ונשבע ואחר כך ידע הרי זה אנוס ופטור מכלום, (מצב ד שאינו במשנה) וכן אם לא ידע שאסור לישבע לשקר על כפירת ממון הרי זה אנוס ופטור.

[הלכה יא] אם כן היאך היא **שגגת** שבועת הפקדון, כגון שנעלם ממנו אם חייבין עליה קרבן אם לאו וידע (טט: א) שהיא אסורה (טט: ב) ושיש לו אצלו ממון זו היא שגגתה, וזדונה שידע שחייבין עליה קרבן.

עיון ב- (וי,הכז) **או מִכָּל אֲשֶׁר־יִשְׁבַּע עָלָיו לִשְׁקֹר**

הכתוב מלמד על זדון שבועת הפקדון (חיוב זדון [משנה שבועות פ"ה,מ"א] ), תבנית הטעמים מלמדת על השגגה.

ע"פ [משנה שבועות פ"ה,מ"א] (טט: חיוב א) וחייב על זדון השבועה (זה מהכתוב) (טט: חיוב ב) ועל שגגתה עם זדון הפקדון

[רמב"ם שבועות פ"ה,א,ה"א] (וי,הכז) **או** –תלשא בתפקיד לכתוב אחריו – עקירת הידיעה = שחאה = שגגה בידיעת החיוב כתוצאה משבועת שקר

(וי,הכז) **או מִכָּל אֲשֶׁר־יִשְׁבַּע עָלָיו לִשְׁקֹר** – זרקא סגול בתפקיד גריעה חלקית בידיעה כהסבר ה-[רמב"ם שבועות פ"ה,ה"א]

שגגת שבועת הפקדון (ידע שאסור לשקר, אבל חסר בידיעת החיוב כתוצאה משבועת שקר) ע"פ [רמב"ם שבועות פ"ה,ה"א] כגון שנעלם ממנו **אם חייבין עליה קרבן אם לאו** וידע (טט: א) שהיא אסורה (טט: ב) ושיש לו אצלו ממון זו היא שגגתה,

[רמב"ם שבועות פ"ה,א,ה"א] (וי,הכז) **או** – תלשא בתפקיד לכתוב לפניו ב-[וי,הכז) – עקירת הידיעה = שחך שיש אצלו גולה, עושק, פקדון, אבדה

(וי,הכז) **אֲשֶׁר־יִשְׁבַּע** – מקף כרב-מצב ידיעת המציאות בשעת השבועה (א) הנלמד מהכתוב ידע ונשבע בזדון **עָלָיו לִשְׁקֹר**

(ב) לא ידע = שחך שיש אצלו פקדון (המרומו מטעם תלשא כעקירת ידיעה) ונשבע בשגגה **עָלָיו לִשְׁקֹר**

(ג) (וי,הכז) **אֲשֶׁר־יִשְׁבַּע** – מונח מרבה דרשה **עָלָיו לִשְׁקֹר** – זרקא סגול גורע מידיעת ההלכה [רמב"ם שבועות פ"ה,ה"ג] לא ידע שאסור לישבע לשקר על כפירת ממון

התוצאה מ-(ב) ו-(ג) שאנוס ופטור מכל המשך הפסוק היינו פטור מתשלום חומש והבאת קרבן אשם. וזה כנאמר במשנה וברמב"ם כדלהלן:

[משנה שבועות פ"ה,מ"א] (שגגת שבועת הפקדון פטור ראה רמב"ם) ואינו חייב על שגגתה

[רמב"ם שבועות פ"ה,ה"ג] אבל אם שגג ושכח שיש לו אצלו ממון וכפר ונשבע ואחר כך ידע הרי זה אנוס ופטור מכלום, וכן אם לא ידע שאסור לישבע לשקר על כפירת ממון הרי זה אנוס ופטור

**מִכָּל** – גרשיים, כעין יצא מענינו, יצא מהכלל, **עָלָיו לִשְׁקֹר** – זרקא סגול בתפקיד מוסיף או גורע, תבנית טעמים גרשיים ... תביר זה כעין יצא להקל ולהחמיר, אפשר כי גם גרשיים ... זרקא סגול כעין יצא להקל ולהחמיר.

מצבים להחמיר זה בזדון השבועה או שגגת השבועה מה חיובי השבועה, וזדון הפקדון

מצבים להקל [רמב"ם שבועות פ"ה,ה"ג] אבל אם שגג ושכח שיש לו אצלו ממון וכפר ונשבע ואחר כך ידע הרי זה אנוס ופטור מכלום, וכן אם לא ידע שאסור לישבע לשקר על כפירת ממון הרי זה אנוס ופטור

ב"ה טוב טעם ודעת לנדתי (ט"ו) כי במצוות האמנותי - ההללים ק"ט, שם: טעמי המקרא והתורה כבעל-פה, התשס"א - התשפ"ג, תמצית ההשערות: א. תנח"ך - סלוק = סוף-פסוק (נקראים קיסרים ותפקידים) - להגביל: מונח - רבוי; מהפך פשט - מוציא מפשט; מרכא = מאריך, רבוי; דרנא - מצרף; תביר - מחלק, ממעט, לא ממש; טפחא = טרחה - שנוי ואו רבוי ואו מתפשט; מרכא טפחא - קב"שעויה לגלוי, תור לרבות, מכל מקום; דרנא תביר טפחא - קבוצה עם הלכה שיה לפרטיה; מרכא תביר טפחא - קבוצה עם הלכה לא שיה לפרטיה; תביר מרכא טפחא - קבוצה שמעויה חלק מפרטיה מענין מסוים; מקא - בד"כ בורר לימוד אחד מרב אפשרויות; פסקא - סדור שנהלוק, השלם והחלק נדרשים; זקא סגול - מוסיף מהענין על הענין או גורע ממנו; פשטא - פשוט, 1; זקא-קטן - 2; זקא-גדול - 3; רביע - 4; מונח רביע - לפחות 4; ... זקא-קטן ... זקא-קטן בהצי פסוק - היקש; השלישיה: (קדמא - סדר קדימות; אולא = גרש = גרשי"ם - יוצא מהענין; קדמא ואולא - בסדר זה או הפוך, הצנח נושא לימוד פרטי בסדר מתאים, מלמד ולמד, כעין מדות מ"ג מדות דר' ישמעאל ול"ב מדות דר' אלעזר עם המלים כולל, פרט, רבוי, מיעוט), תלישא-קטנה = תרסא - דרוש בפסוק שיעור, מחיצה, עמירה, שגגה = שחכה: תלישא-גדולה = תלשא - דרוש בפסוק ולפניו שיעור, מחיצה, עמירה, שגגה = שחכה: פור - דרוש מהפסוק רעיון לנושאים/אחרים בתשובע"פ.

1.10 שמות משפטים כא,א (התש"פ) (בהשתתפות נחלת יעקב)

**גנב שמות משפטים כב,ג:** אִם-הִמְצֵא תִמְצֵא בְיָדוֹ הַגִּנְבָה מִשׁוֹר עַד-חֲמֹר עַד-שֵׁה חַיִּים שְׁנַיִם וְשָׁלֹם: ס  
שומר חנם ומישהו אחר גנב שמות משפטים כב,ו: קִרְיָתוֹן אִישׁ אֶל-רֵעֵהוּ כִּסְף אוֹ-כֶלִים לְשֹׁמֵר וְגַב מִבֵּית הָאִישׁ אִם-יִמְצֵא הַגִּנְבִּי וְשָׁלֵם שְׁנַיִם:

**אם ימצא -** מקף כרב-מצב (א) נמצא והודה לפני שבאו עדים משלם קרן בלבד (ב) נמצא ולא הודה עד עדות העדים משלם כפל שומר חנם וטוען שמישהו אחר גנב שמות משפטים כב,ז: אִם-לֹא יִמְצֵא הַגִּנְבִּי וְנִקְרַב בְּעַל-הַבַּיִת אֶל-הָאֱלֹהִים אִם-לֹא שָׁלַח יָדוֹ בַּמִּלְאכָה רַעְהוּ:

**אם לֹא -** מקף כרב-מצב (א) לא נמצא והודה (ב) לא נמצא ולא הודה עד עדות העדים משלם כפל (ג) לא נמצא ונשבע (ד) לא נמצא וישלם קרן, ואם אח"כ ימצא הגנב הכפל קנוי לשומר (ה) לא נמצא ורצה לשלם, ונמצא הגנב, הכפל קנוי לשומר וישלם קרן לבעל הבית. **אֶל-הָאֱלֹהִים -** מקף כרב-מצב קריבה אל-האלהים: (א) לדין לפרעון ממון (ב) לשבועה. כאן לשבועה.

אחד מנושאי הפסוק הוא טוען טענת גנב שמות משפטים כב,ח: **עַל-כֹּל-דְּבַר-פֶּשַׁע עַל-שׁוֹר עַל-חֲמֹר עַל-שֵׁה עַל-שְׁלֵמָה עַל-כָּל-אֲבֹתָה אֲשֶׁר יֹאמַר כִּי-הוּא זֶה עַד הָאֱלֹהִים יָבֵא דְבַר-שְׁנֵיהֶם אֲשֶׁר יִרְשִׁיעַ אֱלֹהִים וְשָׁלֵם שְׁנַיִם לְרֵעֵהוּ: ס** (חידוש שגם הנפקד הטוען טענת גנב (שגנב ממנו) והוא גנבו ישלם כפל)

**[בבלי בבא קמא סג,ב]** (הגמרא מנתחת את המשנה הנ"ל) קתני מיהא: (הנפקד) בטוען טענת גנב - דמשלם תשלומי כפל, אבל בטוען טענת אבד - לא משלם תשלומי כפל (רק קרן), ואפי' טוען טענת גנב, בשבועה הוא דמשלם תשלומי כפל, אבל שלא בשבועה אינו משלם תשלומי כפל (קודם שנשבע באו עדים והעידו שגנב משלם רק קרן), מנהני מילי?

**[בבלי בבא קמא סג,ב]** (שמ' מש' כב,ו) **יִמְצֵא הַגִּנְבִּי -** בטוען טענת גנב הכתוב מדבר; אתה אומר: בטוען טענת גנב, או אינו אלא בגנב עצמו? כשהוא אומר: (שמ' מש' כב,ז) **אִם-לֹא יִמְצֵא הַגִּנְבִּי,** בטוען טענת גנב הכתוב מדבר. תניא אידך: (שמ' מש' כב,ו) **אִם-יִמְצֵא הַגִּנְבִּי -** בגנב עצמו הכתוב מדבר; אתה אומר: בגנב עצמו, או אינו אלא בטוען טענת גנב? כשהוא אומר: (שמ' מש' כב,ז) **אִם-לֹא יִמְצֵא הַגִּנְבִּי** הרי טוען טענת גנב אמור, הא מה אני מקיים (שמ' מש' כב,ו) **אִם-יִמְצֵא הַגִּנְבִּי?** בגנב עצמו הכתוב מדבר. דכולי עלמא מיהת: (שמ' מש' כב,ז) **אִם-לֹא יִמְצֵא הַגִּנְבִּי -** (שומר חנם ה)טוען טענת גנב כתיב, מאי משמע? אמר רבא: (שמ' מש' כב,ז) **אִם-לֹא יִמְצֵא** כמה שאמר, אלא שהוא עצמו גנבו - ישלם שנים. ומגלן דבשבועה? דתניא: (שמ' מש' כב,ז) **וְנִקְרַב בְּעַל-הַבַּיִת אֶל-הָאֱלֹהִים -** לשבועה; אתה אומר: לשבועה, או אינו אלא לדין (ע"פ רש"י: פרעון כספי)? נאמר שליחות יד למטה (רש"י: בשומר שכו (שמ' מש' כב,ז) **שִׁבְעַת הוֹי תִּהְיֶה בֵּין שְׁנֵיהֶם אִם-לֹא שָׁלַח יָדוֹ**) ונאמר שליחות יד למעלה (ע"פ רש"י: בשומר חנם (שמ' מש' כב,ז) **וְנִקְרַב בְּעַל-הַבַּיִת אֶל-הָאֱלֹהִים אִם-לֹא שָׁלַח יָדוֹ**), מה להלן לשבועה (למטה בשומר שכו), אף כאן לשבועה (למעלה בשומר חנם). בשלמא למאן דאמר חד בגנב וחד בטוען טענת גנב, היינו דכתיבי תרי קראי, אלא למאן דאמר תרוייהו בטוען טענת גנב, תרי קראי למה לי? אמרי: חד למעוטי טענת אבד (הטוען טענת אבד לא ישלם כפל רק קרן). ולמאן דאמר חד בגנב וחד בטוען טענת גנב, דלא מיייתר, למעוטי טענת אבד מנא ליה (מניין נלמד שהטוען טענת אבד לא ישלם כפל רק קרן)? (מ'שמ' מש' כב,ז) **גַּב הַגִּנְבִּי** (הטוען טענת אבד לא ישלם כפל רק קרן, לומד זאת מאות "ה" יתירה), ולמאן דאמר תרוייהו ((כב,ו,ז)) **בטוען טענת גנב, דמיעט ליה טוען טענת אבד** (מתשלום כפל. פסוק אחד לטוען טענת גנב ואם שיקר משלם כפל, פסוק אחד לטוען אבד ואם שיקר לא ישלם כפל רק קרן), (שמ' מש' כב,ז) **גַּב הַגִּנְבִּי** מאי דריש ביה (מה ילמד מזה)? אמר לך: מבעי ליה לכדרכי חייא בר אבא אמר רבי יוחנן, דאמר רבי חייא בר אבא אמר רבי יוחנן: הטוען טענת גנב בפקדון - משלם תשלומי כפל, (ולומד מאות "ה" יתירה לרבות בו) טבח ומכר - משלם תשלומי ארבעה וחמשה. למאן דאמר חד בגנב וחד בטוען טענת גנב, דהאי (שמ' מש' כב,ז) **גַּב הַגִּנְבִּי** ("ה" יתירה מלמד) אפקיה למעוטי טענת אבד, (מנין ידע הדין של) דר' חייא בר אבא מנא ליה (בנושא טבח ומכר)? אמר לך: הקישא הוא (מקישין טוען טענת גנב (כב,ז), לגנב (כב,ו)), ואין משיבין על הקישא.

**[רש"י מסכת בבא קמא סג,ב]** ... ואיכא דאמרי הקישא כדמפרש התם הואיל וגנב משלם כפל וטוען טענת גנב משלם כפל מה גנב טבח ומכר משלם תשלומי ארבעה וחמשה אף טוען טענת גנב טבח ומכר משלם ארבעה וחמשה ולא מילתא היא (של המפרשים בצורה שהובאה ברש"י על שיטתם כי דרך זאת אינה היקש אלא) דהאי מה מצינו בניין אב הוא ולא הקישא (ומסקנת רש"י שזה כגמרא כאן) אלא סמיכות המקראות קרי היקש והכי נמי שמעינן התם. שני פסוקים בטוען טענת גנב, אחד לטוען טענת גנב ואחד לאבד. אם רק פסוק אחד לגנב ואחד לטוען ט' גנב אז "ה" יתירה של (שמ' מש' כב,ז) **הַגִּנְבִּי** בשביל אבד. שני פסוקים בטוען טענת גנב, אז "ה" יתירה של (שמ' מש' כב,ז) **הַגִּנְבִּי** בשביל שיעור טבח ומכר של 4 ו-5 (טט: כנאמר ב- (כא,ז)). אם גנב וטוען טענת גנב (טטג) הם שני פסוקים, אחד לטטג ואחד בשביל "ה" יתירה של (שמ' מש' כב,ז) **הַגִּנְבִּי** בשביל אבד. ואז ע"פ הגמרא כפ' רש"י, מקישים מסמיכות הפסוקים מהגנב אל טטגנב על 4 ו-5.

**גנב שמות משפטים כב,ג:** אִם-הִמְצֵא תִמְצֵא בְיָדוֹ הַגִּנְבָה מִשׁוֹר עַד-חֲמֹר עַד-שֵׁה חַיִּים שְׁנַיִם וְשָׁלֹם: ס

בשלמא למאן דאמר חד בגנב וחד בטוען טענת גנב - שפיר, אלא למאן דאמר תרוייהו בטוען טענת גנב, גנב עצמו מנא ליה (שישלם כפל)? וכי תימא: ליתי בק"ו מטוען טענת גנב, דיו לבא מן הדין להיות כנדון, מה להלן בשבועה, אף כאן (הגנב עצמו) בשבועה! נפקא ליה (טט: כאן מתחילה הברייא) מדתנא דבי חזקיה, דתנא דבי חזקיה: יאמר (טט: רק) שור וגניבה (טט: של (שמ' מש' כב,ג) **מִשׁוֹר** (פרט) (שמ' מש' כב,ג) **הַגִּנְבָה** (הכתובה לפני-כן), והכל בכלל (היינו שזה כלל סוגר)! (עונה הגמרא) אילו כך (טט:רק שור), הייתי אומר: מה הפרט מפורש קרב לגנבי מזבח (טט: זה השור ורק עליו כפל), אף כל קרב לגנבי מזבח, מה יש לך להביא? **שָׁה** (מרבח בכורים לכפל),

**[בבלי בבא קמא סא,א]** כשהוא אומר שה - הרי שה אמור, (טט: בכתוב עצמו) הא מה אני מקיים **הַגִּנְבָה**? (משמע) לרבות כל דבר (טט: לגניבה). יאמר **שָׁה** וגניבה, והכל בכלל! אילו כך, הייתי אומר: מה הפרט מפורש דבר הקדוש בכורה (כמו שור ושה), אף כל דבר הקדוש בכורה, מה יש לך להביא? (מרבח על השור ושה הקדושים בכורה) חמור (הקדוש בכורה, ולא למזבח), כשהוא אומר **חֲמֹר** - הרי חמור אמור, הא מה אני מקיים גניבה? לרבות כל דבר. (אז ש-) יאמר שור וחמור שה וגניבה, והכל בכלל (טט: ולא יכתוב חיים)! אילו כך, הייתי אומר: מה הפרט מפורש בעלי חיים, אף כל ב"ח, מה יש לך להביא? שאר בעלי חיים, כשהוא אומר **חַיִּים** - הרי חיים אמור, הא מה אני מקיים גניבה? לרבות כל דבר. (טט: עד כאן הברייא). הגמרא עוברת לדון בה (א) **נִתְחַב צוּרְנֵי**, מה מהוות מלת גנבה ומלת שור בדרשת כלל ופרט וכלל מה מקדים ומא מאחר



ב"ה טוב טעם ודעת ומדוני (טורד"ל) כי במצותך האמנותי – תהלים ק"ט, שם: טעמי המקרא והתורה שבעל-פה, התשפ"א – התשפ"ג: תמצית ההשקפה: אתנה, סלוק = סוף-פסוק (נקראים קיסרים ותפקידים) – להגביל: מונח = רבוי; מוציא מפשט; מרכא = מאריך, רבוי; דרנא – מצרף; תביר – מחלק, ממעט, לא ממש; טפחא = טרחה – שנוי ואו רבוי ואו מתפשט; מרכא טפחא – קב' שעשויה לגדול, יתור לרבות, מכל מקום; דרנא תביר טפחא – קבוצה עם הלכה שיה לפרטיה; מרכא תביר טפחא – קבוצה עם הלכה לא שיה לפרטיה; תביר מרכא טפחא – קבוצה שמעמיתם חלק מפרטיה מענין מסוים; מקא – בד"כ בורר לימוד אחד מרב אפשרויות; פסק ו – סדור שנהלוק, השלם והחלק נדרשים; זרנא סגול – מוסף מהענין על הענין או גורע ממנו; פשטא – פשוט, ו; זקא-קטן – 2; זקא-גדול – 3; רביע – 4; מונח רביעי – לפחות 4; ... זקא-קטן ... זקא-קטן בחצי פסוק – היקף; השלישיה: קדמא – סדר קדימות; אולא = גרש = גרש"ב – יוצא מהענין; קדמא ואולא – בסדר זה או הפוך, הצגת נושא ולימוד פרטי בסדר מתאים, מלמד ולמד, כעין מדות מ"ג מדות דר' ישמעאל ול"ב מדות דר' אלעזר עם המלים כלל, פרט, רבוי, מיעוט), תלישא-קטנה = תרסא – דרוש בפסוק שיעור. מחיצה. עמירה. שגגה = שחכה: פור – דרוש מהפסוק רעיון לנושאים/אחרים בתשובע"פ.

מצב (ב) ביד"ד פוסק ככל כנאמר בפסוק.

**(שומר חנם בכלל, ובשכר רק באונס) (שמ' מש' כב,ו) ביד"ד איש אל רעהו כסף או כלים לשלם ונגב מבית האיש אס-ממצא הנגב ישלם שנים:**

**(שמ' מש' כב,ז) אס-לא ימצא הנגב ונקרב בעל-הבית אל-האלהים אס-לא שלח ידו במלאכת רעהו:**

**(שמ' מש' כב,ח) על-כל-דבר-פשע על-שור על-חמור על-שה על-שלמה על-פל-אבדה אשר יאמר פיר-הוא זה עד האלהים יבא דבר-שניהם אשר ירשיען אלהים ישלם שנים לרעהו: ס**

מבוא לקטע הבא: (כב,ו) (ז, כב,ז) בטוען גנב ואז (ג, כב,ג) מלמד על גנב רגיל ו-(כב,ח) יתר (כי יודעים דין ט"ג מ-(ו) (ז), ודין גנב מ-(ג) ובא (ח) ומלמד על מודה בקנס ולא באו אח"כ עדים, אז פטור מן הקנס. והפשט של (ח) מלמד על מודה בקנס ואח"כ באו עדים "ישלם שניים" (ושניהם בגנב או בטוען טענת גנב)

ולמ"ד (ב-סג,ב) תרוייהו **(שמ' מש' כב,ו) אס-ממצא הנגב (שמ' מש' כב,ז) אס-לא ימצא הנגב** (שומר ה)טוען טענת גנב, דהאי **(שמ' מש' כב,ג) אס-המצא תמצא מפיק ליה לגנב עצמו** (שישלם כפל), מרשיע עצמו מנלן (שהוא פטור) ? מ-**(שמ' מש' כב,ח) אשר ירשיען אלהים** (דווקא כאשר לא הודה, ובי"ד הרשיעו ע"פ עדים, שניים ישלם ע"פ (ג,כב,ג)), ולא המרשיע את עצמו (שמודה מעצמו ולא באו עדים שהוא פטור מקנס).

מבוא לקטע הבא: (ו) בגנב שמשלם כפל (ז) בטוען גנב שמשלם כפל, אז (ג) ו-(ח) יתירם. (ח) מלמד על קנס רגיל כאשר לא באו עדים, (ג) מלמד על מודה בקנס ואח"כ באו עדים, שפטור מקנס ומשלם רק קרן (ושניהם בגנב או בטוען טענת גנב)

ולמ"ד חד בגנב **(שמ' מש' כב,ו) אס-ממצא הנגב** (חד בטוען טענת גנב **(שמ' מש' כב,ח) אשר ירשיען אלהים** (שומר ה)טוען טענת גנב, דהאי **(שמ' מש' כב,ג) אס-המצא תמצא**) (מלמד על המודה בקנס (ט"ג וגנב)) למרשיע את עצמו, (זה מיתר) האי -**(שמ' מש' כב,ח) אשר ירשיען** מאי דריש ביה ? אמר לך : ההוא **(שמ' מש' כב,ח)** מיבעי ליה למודה בקנס דפטור.

ומ"ד תרוייהו בטוען טענת גנב, (אז חסר פסוק על גנב עצמו, וזה נלמד מ-**(שמ' מש' כב,ג) אס-המצא תמצא**) קסבר : מודה בקנס ואח"כ באו עדים – חייב (כפל). ולמ"ד חד בגנב וחד בטוען טענת גנב, דנפקא ליה גנב מהתם, בשלמא **(שמ' מש' כב,ג) אס-המצא תמצא** ( לכדרבא בר אחילאי, אבל כל הני פרטי למה לי ? כדתנא דבי רבי ישמעאל, דתנא דבי רבי ישמעאל : כל פרשה שנאמרה ונשנית, לא נשנית אלא לדבר שנתחדש בה. ואימא : גנב עצמו בשבועה ! לא ס"ד, דתניא, רבי יעקב אומר : שנים ישלם - שלא בשבועה ; אתה אומר : שלא בשבועה, או אינו אלא בשבועה ? אמרת ? לא כך היה. מאי לא כך היה ? אמר אביי : לא לכתוב רחמנא שנים ישלם בגנב, וליתי בק"ו מטוען טענת גנב : ומה טוען טענת גנב דבהיתירא אתא לידיה, אמר קרא לישלם תרי, גנב עצמו דבאיסורא אתא לידיה לא כל שכן ! אלא שנים ישלם דכתב רחמנא בגנב עצמו למה לי ? דאפילו שלא בשבועה. והאי **אס-המצא תמצא** להכי הוא דאתא ? הא מיבעי ליה לכדתניא : ידו –

**בבלי בבא קמא סה, א**

אין לי אלא ידו, גגו חצירו וקרפיו מנין ? ת"ל : **(שמ' מש' כב,ג) אס-המצא תמצא**, מ"מ ! א"כ, לימא קרא או המצא המצא או תמצא תמצא, מדשני קרא, ש"מ תרתי. גופא, אמר רב : קרן - כעין שגנב, תשלומי כפל ותשלומי ארבעה וחמשה - כשעת העמדה בדין. מאי טעמא דרב ? אמר קרא גניבה וחיים, אמאי קאמר רחמנא חיים בגניבה ? אחייה לקרן כעין שגנב. אמר רב ששת, אמינא : כי ניים ושכיב (מתוך נמנום בלי שיקול דעת) רב אמר להא שמעתא ; דתניא : כחושה, והשמיה - משלם תשלומי כפל ותשלומי ארבעה וחמשה כעין שגנב ! אמרי, משום דא"ל : אנא פטימנא ואת שקלת ? ת"ש : שמינה, והכחישה - משלם תשלומי כפל ותשלומי ארבעה וחמשה כעין שגנב ! התם נמי, משום דאמרין ליה : מה לי קטלה כולה מה לי קטלה פלגא, כי קאמר רב - ביוקרא וזולא הוא דקאמר. היכי דמי ? אילימא דמעיקרא שויה זוזא ולבסוף שויה ד' זוזי, קרן - כעין שגנב, לימא, פליגא דרב אדרבה ! דאמר רבה : האי מאן דגזל חביתא דחמרא מחבריה, מעיקרא שויה זוזא ולבסוף שויה ד' זוזי, תברה או שתייה - משלם ד', איתבר ממילא - משלם זוזא ! אמרי : כי קאמר רב, כגון דמעיקרא שויה ד' ולבסוף שויה זוזא, קרן - כעין שגנב, תשלומי כפל ותשלומי ארבעה וחמשה - כשעת העמדה בדין. תני רבי חנינא לסיועיה לרב : בעה"ב שטען טענת גנב בפקדון, ונשבע והודה ובאו עדים, אם עד שלא באו עדים הודה - משלם קרן וחומש ואשם, ואם משבאו עדים הודה - משלם תשלומי כפל ואשם, וחומשו עולה לו בכפילו, דברי רבי יעקב ;

**(שמ' מש' כב,ג) אס-המצא תמצא בידו הנגבה משור ער-חמור ער-שה חיים שנים ישלם: ס**

**(שמ' מש' כב,ג) אס-המצא** – מקף כרב-מצב שווי תשלומי הקנס (א) כשעת הגניבה (ב) כשעת העמדה בדין

**(שמ' מש' כב,ג) אס-המצא** – תרסא כשיעור תשלום הקרן והכפל, קרן כשעת גניבה, כפל וכו' כשעת העמדה בדין ועל כך הדיון בדף ס"ד, ס"ה,

דתניא : כחושה, והשמיה - משלם תשלומי כפל ותשלומי ארבעה וחמשה כעין שגנב ! אמרי, משום דא"ל : אנא פטימנא ואת שקלת ? ת"ש : שמינה, והכחישה - משלם תשלומי כפל ותשלומי ארבעה וחמשה כעין שגנב ! התם נמי, משום דאמרין ליה : מה לי קטלה כולה מה לי קטלה פלגא,

כי קאמר רב - ביוקרא וזולא הוא דקאמר. היכי דמי ? אילימא דמעיקרא שויה זוזא ולבסוף שויה ד' זוזי, קרן - כעין שגנב, לימא, פליגא דרב אדרבה ! דאמר רבה : האי מאן דגזל חביתא דחמרא מחבריה, מעיקרא שויה זוזא ולבסוף שויה ד' זוזי, תברה או שתייה - משלם ד', איתבר ממילא - משלם זוזא ! אמרי : כי קאמר רב, כגון דמעיקרא שויה ד' ולבסוף שויה זוזא, קרן - כעין שגנב, תשלומי כפל ותשלומי ארבעה וחמשה - כשעת העמדה בדין.

**(שמ' מש' כב,ג) תמצא בידו** – קדמא ואזלא כמלמד שבסיבתם יש לימוד בכלל ופרט וכלל, או ככל כלל ופרט, או כתנא דבי ר' ישמעאל

שאם ככל כלל ופרט אז לומד זאת ברבוי מיעוט רבוי למד"א כלל ופרט וכלל מלת **(כב,ג) הנגבה** היא הכלל הכתוב **(כב,ג) משור ער-חמור ער-שה** הוא הפרט באופני דרישה שונים (ומסיקים מטלטל וגופו ממון) **(כב,ג) תמים** – כלל בתראה המרבה גם מטלטל וגופו ממון שאינם חיים.

למד"א **(כב,ג) המצא תמצא** – כלל וכלל ואז **(כב,ג) הנגבה משור ער-חמור ער-שה חיים** הוא הפרט הנכנס בין שני הכללים

ב"ה טוב טעם ודעת למדני (טטור"ל) כי במצוותך האמנתי – תהלים קי"ט, שם: טעמי המקרא והתורה שבעל-פה, התשס"א – התשפ"ג: **תמצית ההשערות**: אתנה, סלוק = סוף-פסוק (נקראים קיסרים ותפקידים) – להגביל; מונח – רבוי; מהפך פשטא – מוציא מפשט; מרכא = מאריך, רבוי; דרגא – מצרף; תביר – מחלק, ממעט, לא ממש; טפחא = טרףא – שנוי ו/או רבוי ו/או מתפשט; מרכא טפחא – קב' שעשויה לגדול, יתור לרבות, מכל מקום; דרגא תביר טפחא – קבוצה עם הלכה שוה לפרטיה; מרכא תביר טפחא – קבוצה עם הלכה לא שוה לפרטיה; תביר מרכא טפחא – קבוצה שמעטים חלק מפרטיה מענין מסוים; מקף- בד"כ בורר לימוד אחד מרב אפשרויות; פסק ו – סדור שנחלק, השלם והחלק נדרשים; זקא סגול – מוסיף מהענין על הענין או גורע ממנו; פשטא – פשוט, I; זקף-קטן – 2; זקף-גדול – 3; רביע – 4; מונח רביע – לפחות 4...; זקף-קטן ... זקף-קטן בחצי פסוק – היקש; השלישיה: (קדמא – סדר קדימות; אולא = גרש = גרשי"ם – יוצא מהענין; קדמא ואולא – בסדר זה או הפוך, הצגת נושא ולמוד פרטי בסדר מתאים, מלמד ולמד, כעין מדות מ"ג מדות דר' ישמעאל ול"ב מדות דר' אלעזר עם המלים כלל, פרט, רבוי, מיעוט), תלישא-קטנה = תרסא – דרוש בפסוק שעור, מחיצה, עמירה, שגגה = שכחה: תלישא-גדולה = תלשא – דרוש בפסוק ולפניו שעור, מחיצה, עמירה, שגגה = שכחה: פור – דרוש מהפסוק רעיון לנושאים אחרים בתושבע"פ.

תנא דבי ר' ישמעאל לומד שאם הכתוב בתבנית ככל כלל ופרט אז יש ללמוד זאת ברבוי מיעוט רבוי. לכן הכתוב (כב,ג) **הַמְצִיא תְּמַצִּיא** – הוא רבוי רבוי ואז **הַנְּגִיחַ מְשׁוֹר עַד-חֲמֹר עַד-שָׁה חַיִּים** הוא המיעוט הנכנס בין שני הרבויים ואז למשל (כב,ג) **מְשׁוֹר** ממעט קרקע **חֲמֹר** ממעט עבדים **שָׁה** ממעט שטרות

(כב,ג) **עַד-חֲמֹר** – מקף כרב-מצב (א) פריט שהוא מסוים (וכנראה שאפשר לזהותו) עליו ישלם כפל, (ב) פריט שאינו מסוים אין משלמים עליו כפל.

(כב,ג) **מְשׁוֹר עַד-חֲמֹר עַד-שָׁה** – דרגא תביר טפחא, כעין קבוצת פרטים הקשורים לנושא **בְּיָדוֹ הַנְּגִיחַ**, ושעל כל פרט חל אותה הלכה או ענין. כאן כל אופן של גנבה בין ביד בין במקל והביאים לרשותו גורם לתשלום כפל ע"י הגנב או הטוען טענת גנב,

אם היה כתוב המצא המצא או תמצא תמצא היה רק חידוש אחד, (כב,ג) **הַמְצִיא תְּמַצִּיא** מלמד שני דברים שנתחדשו בפרשה זאת: פרט למודה בקנס שלא משלם כפל גם אם באו אח"כ עדים, לעומת המצא תמצא בעדים אז המצא תמצא בב"ד וישלם כפל ועוד גם אם נשבע לשקר משלם כפל

(כב,ג) **עַד-שָׁה** – מקף כרב-מצב (א) שנוי הבא מאליו (ב) שנוי שנעשה ע"י גנב?

(שמ' מש' כב,ח) **אֲשֶׁר יִרְשִׁיעַן אֱלֹהִים** – מהפך פשטא זקף-קטן, שני לימודים שלפחות אחד מהם יוצא מן הפשט ומלמד כי המודה בקנס פטור מ-(שמ' מש' כב,ח) **יִשְׁלַם שְׁנַיִם לְרַעְהוּ**: (בשני מסלולי הלימוד. (מסלול א) (כב,ו) גנב, (כב,ז) טוען טענת גנב) (מסלול ב) (כב,ו) טוען טענת גנב, (כב,ז) טוען טענת גנב, (כב,ח) טוען טענת גנב, (כב,ט) טוען טענת גנב)

ב"ה טוב טעם ודעת למדני (טורניר) כי במצוותך האמנותי – תהלים ק"ט, שם: טעמי המקרא והתורה שבעל פה, התשפ"א – תצית ההשערות: אתנה, סלוק = סוף-פסוק (נקראים קיסרים ותפקידים) – להגביל; מונח – רבוי; מהפך פשטא – מוציא מפשט; מרכא = מאריך, רבוי; דרנא – מצרף; תביר – מחלק, ממעט, לא ממש; טפחא = טרחא – שנוי רבוי /או מתפשט; מרכא טפחא – קב' שעשויה לגדול, יתור לרבות, מכל מקום; דרנא תביר טפחא – קבוצה עם הלכה שיה לפרטיה; מרכא תביר טפחא – קבוצה עם הלכה לא שיה לפרטיה; תביר מרכא טפחא – קבוצה שמעטים חלק מפרטיה מענין מסוים; מקא – בד"כ בורר לימוד אחד מרב אפשרויות; פסקא – סודר שבחלק, השלם והחלק נדרשים; זרקא סגול – מוסיף מהענין על הענין או גורע ממנו; פשטא – פשוט, 1; זקא-קטן – 2; זקא-גדול – 3; רביע – 4; מונח רביע – לפחות 4; ... זקא-קטן ... זקא-קטן בחצי פסוק – היקש; השלישיה: (קדמא – סדר קדימות; אולא = גרש = גרשי"ם – יוצא מהענין; קדמא ואולא – בסדר זה או הפוך, בצנת נושא ולימוד פרטי בסדר מתאים, מלמד ולמד, כעין מדות מ"ג; מדות דר' ישמעאל ול"ב מדות דר' אלעזר עם המלים כולל, פרט, רבוי, מיעוט), תלישא-קטנה = תרסא – דרוש בפסוק שיעור. מחיצה. עיירה. שגגה = שחכה: תלישא-גדולה = תלישא – דרוש בפסוק ולפניו שיעור. מחיצה. עיירה. שגגה = שחכה: פור – דרוש מהפסוק רעיון לנושאים/אחרים בתרשובע"פ.

==--==

**גנב שמות משפטים כב,ג:** אַם הַמִּצָּא תִּמְצָא בְּיָדוֹ הַגֵּנֵב מִשׁוֹר עַד-חֲמֹר עַד-שֶׁה חַיִּים שְׁנַיִם וְשָׁלֹם: ס שומר חנם ומישהו אחר גנב שמות משפטים כב,ו: כִּי-יִתֵּן אִישׁ אֶל-רֵעֵהוּ כֶּסֶף אוֹ-כֶּלִים לְשֹׁמֵר וְגַב מִבֵּית הָאִישׁ אִם-יִמְצָא הַגֵּנֵב יִשְׁלֹם שְׁנַיִם:

**אם ימצא** – מקף כרב-מצב (א) נמצא והודה לפני שבאו עדים משלם קרן בלבד (ב) נמצא ולא הודה עד עדות העדים משלם כפל שומר חנם וטוען שמישהו אחר גנב שמות משפטים כב,ז: אִם-לֹא יִמְצָא הַגֵּנֵב וְנִקְרַב בְּעַל-הַבַּיִת אֶל-הָאֱלֹהִים אִם-לֹא שָׁלַח יָדוֹ בַּמִּלְאכָת רֵעֵהוּ:

**אם-לֹא** – מקף כרב-מצב (א) לא נמצא והודה (ב) לא נמצא ולא הודה עד עדות העדים משלם כפל (ג) לא נמצא ונשבע (ד) לא נמצא וישלם קרן, ואם אח"כ ימצא הגנב הכפל קנוי לשומר (ה) לא נמצא ורצה לשלם, ונמצא הגנב, הכפל קנוי לשומר וישלם קרן לבעל הבית. **אל-הָאֱלֹהִים** – מקף כרב-מצב קריבה אל-האלהים: (א) לדין לפרעון ממון (ב) לשבועה. כאן לשבועה.

אחד מנושאי הפסוק הוא טוען טענת גנב שמות משפטים כב,ח: **עַל-כֹּל-דְּבַר-פֶּשַׁע עַל-שׁוֹר עַל-חֲמֹר עַל-שֶׁה עַל-שְׁלֵמָה עַל-כָּל-אֲבֹתָה אֲשֶׁר יֹאמַר כִּי-הוּא זֶה עַד הָאֱלֹהִים יָבֹא דְבַר-שְׁנֵיהֶם אֲשֶׁר יִרְשִׁיעַ אֱלֹהִים יִשְׁלֹם שְׁנַיִם לְרֵעֵהוּ: ס** (חידוש שגם הנפקד הטוען טענת גנב (שנגנב ממנו) והוא גנבו ישלם כפל) שומר שכר שמות משפטים כב,ט - יב:

[ט] כִּי-יִתֵּן אִישׁ אֶל-רֵעֵהוּ חֲמֹר אוֹ-שׁוֹר אוֹ-שֶׁה וְכָל-בְּהֵמָה לְשֹׁמֵר וּמָת אוֹ-נֹשֶׁבֶר אוֹ-נֹשֶׁבֶת אִין רָאָה: [י] שְׁבַעַת ה' תִּהְיֶה בֵּין שְׁנֵיהֶם אִם-לֹא שָׁלַח יָדוֹ בַּמִּלְאכָת רֵעֵהוּ וְלָקַח בְּעָלְיוֹ וְלֹא יִשְׁלֹם: [תורה תמימה] [מכילתא] ביה מכאן אתה דן לכל השבועות שבתורה שאינן אלא ביה. [ת"ת הערה קכט] היינו בשם המיוחד וב-בבלי שבוועות לח,ב, מבואר דכשנשבעים בשם המיוחד צריך לנקוט חפץ קדוש כגון ספר תורה או תפילין. שְׁבַעַת ה' – מונח רביעי, רביע רמז לשם המיוחד של ארבע אותיות אבל בביטוי של אדנות, מונח מרבה עליו נקיטת חפץ קדוש.

[יא] וְאִם-יִגְנֹב יִגְנֹב מֵעִמּוֹ יִשְׁלֹם לְבְעָלְיוֹ: [יב] אִם-יִטְרֹף יִטְרֹף וְיִבְאֵהוּ עַד הַטְּרָפָה לֹא יִשְׁלֹם: פ שואל שמות משפטים כב,ג: וְכִי-יִשְׁאַל אִישׁ מֵעַם רֵעֵהוּ וְנִשְׁבַּר אוֹ-מָת בְּעָלְיוֹ אִין-עִמּוֹ שְׁלֹם יִשְׁלֹם: שואל ושוכר שמות משפטים כב,ד: אִם-בְּעָלְיוֹ עִמּוֹ לֹא יִשְׁלֹם אִם-שִׁכִּיר הוּא בָּא בְּשִׁכְרוֹ: ס שמות משפטים כב,ז: כִּי יִגְנֹב-אִישׁ שׁוֹר אוֹ-שֶׁה וְטָבְחָהּ אוֹ מִכְרוֹ חֲמִשָּׁה בְּקָר יִשְׁלֹם תַּחַת הַשׁוֹר וְאֶרְבַּע-צֶאֱנָן תַּחַת הַשֶּׁה:

[בבלי בבא קמא סג,ב] (הגמרא מנתחת את המשנה הנ"ל) קתני מיהא: (הנפקד) בטוען טענת גנב - דמשלם תשלומי כפל, אבל בטוען טענת אבד - לא משלם תשלומי כפל (רק קרן), ואפי' טוען טענת גנב, בשבועה הוא דמשלם תשלומי כפל, אבל שלא בשבועה אינו משלם תשלומי כפל (קודם שנשבע באו עדים והעידו שגנב משלם רק קרן), מנהיה מילי?

[בבלי בבא קמא סג,ב] (שמ' מש' כב,ו) יִמְצָא הַגֵּנֵב - בטוען טענת גנב הכתוב מדבר; אתה אומר: בטוען טענת גנב, או אינו אלא בגנב עצמו? כשהוא אומר: (שמ' מש' כב,ז) אִם-לֹא יִמְצָא הַגֵּנֵב, בטוען טענת גנב הכתוב מדבר. תניא אידך: (שמ' מש' כב,ו) אִם-יִמְצָא הַגֵּנֵב - בגנב עצמו הכתוב מדבר; אתה אומר: בגנב עצמו, או אינו אלא בטוען טענת גנב? כשהוא אומר: (שמ' מש' כב,ז) אִם-לֹא יִמְצָא הַגֵּנֵב - הרי טוען טענת גנב אמור, הא מה אני מקיים (שמ' מש' כב,ו) אִם-יִמְצָא הַגֵּנֵב? בגנב עצמו הכתוב מדבר. דכולי עלמא מיהת: (שמ' מש' כב,ז) אִם-לֹא יִמְצָא הַגֵּנֵב – (שומר חנם ה)טוען טענת גנב כתיב, מאי משמע? אמר רבא: (שמ' מש' כב,ז) אִם-לֹא יִמְצָא כמה שאמר, אלא שהוא עצמו גנבו - ישלם שנים. ומנלן דבשבועה? דתניא: (שמ' מש' כב,ז) וְנִקְרַב בְּעַל-הַבַּיִת אֶל-הָאֱלֹהִים - לשבועה; אתה אומר: לשבועה, או אינו אלא לדין (ע"פ רש"י: פרעון כספי)? נאמר שלחות יד למטה (רש"י: בשומר שכר (שמ' מש' כב,ז) שְׁבַעַת ה' תִּהְיֶה בֵּין שְׁנֵיהֶם אִם-לֹא שָׁלַח יָדוֹ) ונאמר שלחות יד למעלה (ע"פ רש"י: בשומר חנם (שמ' מש' כב,ז) וְנִקְרַב בְּעַל-הַבַּיִת אֶל-הָאֱלֹהִים אִם-לֹא שָׁלַח יָדוֹ), מה להלן לשבועה (למטה בשומר שכר), אף כאן לשבועה (למעלה בשומר חנם). בשלמא למאן דאמר חד בגנב וחד בטוען טענת גנב, היינו דכתיבי תרי קראי, אלא למאן דאמר תרוייהו בטוען טענת גנב, תרי קראי למה לי? אמרי: חד למעוטי טענת אבד (הטוען טענת אבד לא ישלם כפל רק קרן). ולמאן דאמר חד בגנב וחד בטוען טענת גנב, דלא מייתר, למעוטי טענת אבד מנא ליה (מניין נלמד שהטוען טענת אבד לא ישלם כפל רק קרן)? (מ'שמ' מש' כב,ז) גנב הַגֵּנֵב (הטוען טענת אבד לא ישלם כפל רק קרן, לומד זאת מאות "ה" יתירה), ולמאן דאמר תרוייהו ((כב,ו,ז)) בטוען טענת גנב, דמיעט ליה טוען טענת אבד (מתשלום כפל. פסוק אחד לטוען טענת גנב ואם שיקר משלם כפל, פסוק אחד לטוען אבד ואם שיקר לא ישלם כפל רק קרן), (שמ' מש' כב,ז) גנב הַגֵּנֵב מאי דריש ביה (מה ילמד מזה)? אמר לך: מבעי ליה לכרדבי חייא בר אבא אמר רבי יוחנן, דאמר רבי חייא בר אבא אמר רבי יוחנן: הטוען טענת גנב בפקדון - משלם תשלומי כפל, (ולומד מאות "ה" יתירה לרבות בו) טבח ומכר - משלם תשלומי ארבעה וחמשה. למאן דאמר חד בגנב וחד בטוען טענת גנב, דהאי (שמ' מש' כב,ז) גנב הַגֵּנֵב "ה" יתירה מלמד) אפקיה למעוטי טענת אבד, (מנין ידע הדין של) דר' חייא בר אבא מנא ליה (בנושא טבח ומכר)? אמר לך: הקישא הוא (מקישין טוען טענת גנב (כב,ז) לגנב (כב,ו)), ואין משיבין על הקישא.

[רש"י מסכת בבא קמא סג,ב] ... ואיכא דאמרי הקישא כדמפרש התם הואיל וגנב משלם כפל וטוען טענת גנב משלם כפל מה גנב טבח ומכר משלם תשלומי ארבעה וחמשה אף טוען טענת גנב טבח ומכר משלם ארבעה וחמשה ולא מילתא היא (של המפרשים בצורה שהובאה ברש"י על שיטתם כי דרך זאת אינה היקש אלא) דהאי מה מצינו בניין אב הוא ולא הקישא (ומסקנת רש"י שזה כגמרא כאן) אלא סמיכות המקראות קרי היקש והכי נמי שמעינן התם.

שני פסוקים בטוען טענת גנב, אחד לטוען טענת גנב ואחד לאבד. אם רק פסוק אחד לגנב ואחד לטוען ט' גנב אז "ה" יתירה של (שמ' מש' כב,ז) הַגֵּנֵב כשביל אבד. שני פסוקים בטוען טענת גנב, אז "ה" יתירה של (שמ' מש' כב,ז) הַגֵּנֵב כשביל שיעור טבח ומכר של 4 ו-5 (ט: כנאמר ב- (שמ' מש' כא,ז)). אם גנב וטוען גנב הם שני פסוקים, אחד לטען ואחד כשביל "ה" יתירה של (שמ' מש' כב,ז) הַגֵּנֵב כשביל אבד. ואז ע"פ הגמרא כפ' רש"י, מקישים מסמיכות הפסוקים מהגנב אל טוען ט' גנב על 4 ו-5.

ב"ה טוב טעם ודעת למדני (טור) (ל) כי במצוותך האמנותי – תהלים ק"ט, שם: טעמי המקרא והתורה שבעל פה, התשס"א – התשפ"ג: **תמצית ההשערות**: **אתנה**, **סלוק** – סוף פסוק (נקראים קיסרים ותפקידים) – להגביל; **מונח** – רבוי; **מהפך פשטא** – מוציא מפשט; **מרכא** = מאריך, רבוי; **דרגא** – מצרף; **תביר** – מחלק, ממעט, לא ממש; **טפחא** = טרףא – שנוי ואו רבוי ואו מתפשט; **מרכא טפחא** – קב' שעשויה לגדול, יתור לרבות, מכל מקום; **דרגא תביר טפחא** – קבוצה עם הלכה שוה לפרטיה; **מרכא תביר טפחא** – קבוצה עם הלכה לא שוה לפרטיה; **תביר מרכא טפחא** – קבוצה שמעטים חלק מפרטיה מענין מסוים; **מקא** – בד"כ בורר לימוד אחד מרב אפשרויות; **פסק** – סדור שנחלק, השלם והחלק נדרשים; **זרקא סגול** – מוסף מהענין על הענין או גורע ממנו; **פשטא** – פשוט, 1; **זקא-קטן** – 2; **זקא-גדול** – 3; **רביע** – 4; **מונח רביע** – לפחות 4; ... **זקא-קטן** ... **זקא-קטן** בהצני פסוק – היקש; השלישייה: (קדמא – סדר קדימות; **אולא** = גרש = גרשיש' – יוצא מהענין; **קדמא ואולא** – בסדר זה או הפוך, הצגת נושא ולימוד פרטי בסדר חתמים, מלמד ולמד, כעין מדות מ"ג מדות דר' ישמעאל ול"ב מדות דר' אלעזר עם המלים כלל, פרט, רבוי, מיעוט), **תלישא-קטנה** – **תראא** – דרוש בפסוק שעור, מחיצה, עמירה, שגגה = שחכה; **פזר** – דרוש מהפסוק רעיון לנושאים/אחרים בתושבע"פ.

**[תורה תמימה] (שמ' מש' כב,ג): אַם-לְאָא יִמְצָא הַנֶּבֶב - א"ר חייא בר אבא א"ר יוחנן, הטוען טענת גנב בפקדון<sup>38</sup> משלם תשלומי כפל ואם טבח ומכר משלם תשלומי ד' וה' [מאי טעמא דמקשינן (שמ' מש' כב,ג) אַם-לְאָא יִמְצָא הַנֶּבֶב ל-(שמ' מש' כב,ג) אַם-יִמְצָא הַנֶּבֶב] ל"ב] ק"ו ב':**

**[תורה תמימה] (שמ' מש' כב,ג) הערות**  
 צג) ר"ל תרי קראי כתיבי בענין אם ימצא הגנב ישלם ואם לא ימצא הגנב ונקרב וגו', ומוקמינן לפסוק ראשון בגנב עצמו ופסוק אם לא ימצא הגנב בטוען טענת גנב, ויהיה פירושו אם לא ימצא כמו שאמר שנגנב, אלא הוא עצמו גנבו, ונקרב בעה"ב אל האלהים, כבר, קודם שנמצא שגנבו - לשבועה:  
 צד) נתבאר בדרשה הקודמת:

צה) ונשבע ובאו עדים ששקר נשבע אלא שהפקדון אצלו:  
 צו) נסמך על המבואר בסוף פסוק הקודם, דפסוק הקודם אם ימצא הגנב איירי בגונב ממש ופסוק זה אם לא ימצא הגנב איירי בטוען טענת גנב, ועו"ש [אות צ"ג], ולכן כמו שהוקש טוען טענת גנב לגנב לענין תשלומי כפל כמבואר בפסוק ישלם שנים כך הוקשו לענין תשלומי ארבעה וחמשה בטבח ומכר, דכמו בגנב ממש מפורש בפסוק (לעיל כ"א ל"ז) שאם טבח ומכר משלם ד' וה' כך טוען טענת גנב אם טבח ומכר משלם ד' וה':

צז) ר"ל שאם שלח בו יד קמה ליה ברשותיה וקנה אותו להתחייב באונסין ולכן ישלם הוא, קמ"ל. ונראה דהלשון שלא נתת עיניך בו אשיגרא דלישנא הוא, ועיקר צ"ל שלא שלחת בו יד משום דעל נתינת עין ומחשבה לשלוח יד אין חייבין באונסין כפי שיתבאר בסמוך, וחייבין רק בשליחות יד בפועל, כב"ה ולא כב"ש:

צח) שאם טען שנאבד הפקדון ממנו ונשבע על זה ואח"כ באו עדים ששקר אלא שנמצא אצלו פטור מכפל, ויותר מזה מבואר בב"ק ק"ז ב' שאפילו אחר שטען טענת אבד ונשבע חזר וטען טענת גנב והוכחש ג"כ פטור מכפל מפני שפטור עצמו מכפל בשבועה ראשונה שטען אבד. וברמב"ם פ"ד ה"ג מגניבה ובטור חו"מ סי' שנ"ב כתבו דין זה דטען טענת אבד וחזר וטען טענת גנב, אבל דין דפטור בטענת אבד לבד לא כתבו כלל, ולא ידעתי למה, ובפרט כי פטור זה בטען טענת אבד וחזר וטען טענת גנב בנוי על יסוד הפטור בטענת אבד לבד כמבואר הטעם מפני שפטור עצמו בשבועה ראשונה, וא"כ מכיון שהשמיטו יסוד הדין האיך כתבו אח"כ הדין דחזר וטען טענת גנב, והלא זה הוי תלי תניא בדלא תליא, וצ"ע. -

והנה לא נתבאר טעם הפטור מכפל בטוען טענת אבד, ולכאורה מאי שניא אם טוען שאבד ממנו או שנגנב ממנו, והלא אם כה ואם כה הוכחש אח"כ שהגנבה אצלו. ונראה ע"פ מ"ד בסוגיא ב"ק ק"ו ב' [בדרשה דלעיל] הטוען טענת גנב בפקדון [ונשבע והוכחש בעדים] משלם תשלומי כפל ואם טבח ומכר משלם ד' וה', מאי טעמא דמקשינן אם לא ימצא הגנב לאם ימצא הגנב, ר"ל דהפסוק. אם ימצא הגנב איירי בגנב עצמו ואם לא ימצא הגנב איירי בטוען טענת גנב והוא עצמו גנבו, ומקשינן כמו שגנב עצמו אם טבח ומכר משלם ד' וה' כך טוען טענת גנב שטבח ומכר משלם ד' וה'.

ומבואר לפי"ז דמקשינן אם לא ימצא הגנב לאם ימצא הגנב, ואחרי שאין היקש למחצה צריך להקיש גם אם ימצא הגנב לאם לא ימצא הגנב, ולפי"ז כשטוען טענת גנב אפשר להקיש אם ימצא לאם לא ימצא ולומר, כשם שטוען טענת גנב משלם כפל כך גנב עצמו, אבל בטענת אבד נפל ההיקש הזה, שהרי א"א לומר כשם שטוען טענת אבד משלם כפל כך המוצא את האבדה משלם כפל, שלא שייך תשלומי כפל במוצא, וכיון דלא הוקשו להדדי, לכן גם הטוען טענת אבד פטור מכפל, ודו"ק:

**להמשיך**

**גנב שמות משפטים כב,ג: אַם-הִמְצָא תִּמְצָא בְיָדוֹ הַנֶּבֶב מְשׁוּר עַד-חֲמֹר עַד-שָׁה חַיִּים שְׁנַיִם יִשְׁלָם: ס**

בשלמא למאן דאמר חד בגנב וחד בטוען טענת גנב - שפיר, אלא למאן דאמר תרויהו בטוען טענת גנב, גנב עצמו מנא ליה (שישלם כפל) ? וכי תימא: ליתי בק"ו מטוען טענת גנב, דיו לבא מן הדין להיות כנדון, מה להלן בשבועה, אף כאן (הגנב עצמו) בשבועה ! נפקא ליה (טט: כאן מתחילה הברייתא) מדתנא דבי חזקיה, דתנא דבי חזקיה: יאמר (טט: רק) שור וגניבה (טט: של (שמ' מש' כב,ג) מְשׁוּר (פרט) (שמ' מש' כב,ג) הַנֶּבֶב (הכתובה לפני-כן), והכל בכלל (היינו שזה כלל סוגר) ! (עונה הגמרא) אילו כך (טט:רק שור), הייתי אומר: מה הפרט מפורש קרב לגבי מזבח (טט: זה השור ורק עליו כפל), אף כל קרב לגבי מזבח, מה יש לך להביא ? שָׁה (מרבח בכורים לכפל), **[בבלי בבא קמא סד,א]**

כשהוא אומר שה - הרי שה אומר, (טט: בכתוב עצמו) הא מה אני מקיים **הַנֶּבֶב** ? (משמע) לרבות כל דבר (טט: לגניבה). יאמר **שָׁה** וגניבה, והכל בכלל ! אילו כך, הייתי אומר: מה הפרט מפורש דבר הקדוש בכורה (כמו שור ושה), אף כל דבר הקדוש בכורה, מה יש לך להביא ? (מרבח על השור ושה הקדושים בכורה) חמור (הקדוש בכורה, ולא למזבח), כשהוא אומר **חֲמֹר** - הרי חמור אומר, הא מה אני מקיים גניבה ? לרבות כל דבר. (או ש-) יאמר שור וחמור שה וגניבה, והכל בכלל (טט: ולא יכתוב חיים) ! אילו כך, הייתי אומר: מה הפרט מפורש בעלי חיים, אף כל ב"ח, מה יש לך להביא ? שאר בעלי חיים, כשהוא אומר **חַיִּים** - הרי חיים אומר, הא מה אני מקיים גניבה ? לרבות כל דבר. (טט: עד כאן הברייתא. הגמרא עוברת לדון בה (א) **נִתּוּחַ צִוּרֵי**, מה מהוות מלת גנבה ומלת שור בדרשת כלל ופרט וכלל מה מקדים ומא מאחר)

(דנה הגמרא בברייתא) אמר מר: יאמר שור וגניבה (טט: ע"כ ציטוט מהברייתא). מי כתיב שור וגניבה ? גניבה ושור הוא דכתיב (טט: של (שמ' מש' כב,ג) הַנֶּבֶב (כלל פותח) מְשׁוּר (פרט)) ! וכי תימא אילו נאמר קאמר, אילו נאמר שור וגניבה ? (אם כך היה כתוב) ומי מצית אמרת (או מה משמעות המשך הברייתא) מה הפרט מפורש ? הוה שור - פרט, וגניבה - כלל, פרט וכלל נעשה כלל מוסיף על הפרט, ואיתרבו להו כל מילי (טט: בצורה של פרט וכלל יתרבה הכל ולא רק הקדוש למזבח) ! אלא (יש לפרש) כדכתיב קאמרי **הַנֶּבֶב** ו-**שָׁה** ? מי מצית אמרת (שני ציצוטים מהברייתא) "הכל בכלל" או "מה הפרט מפורש" ? הוה ליה גניבה - כלל, ושור - פרט, כלל ופרט אין בכלל אלא מה שבפרט, שור אין, מידי אחרנא לא (טט: כלל ופרט זה רק הפרט ואין רבוי הכל) ! אמר רבא: תנא (כוונת הברייתא לדרוש) א-**חַיִּים** קא סמיך ליה (טט: ומלה זאת היא כלל סוגר), וכלל ופרט וכלל קא"ל. והא לא דמי כללא בתרא (טט: שמשמע המלה רק "חיים" ולא כמשמע הכל שבמלת "גנבה" לכללא קמא (הכלל הפותח) ! הא תנא דבי רבי ישמעאל הוא, דכה"ג דריש כללי ופרטי (טט: כלל ופרט ללא צורך בדמיון הכלל הסוגר לכלל הפותח).

**שמות משפטים כב,ג: אַם-הִמְצָא תִּמְצָא בְיָדוֹ הַנֶּבֶב מְשׁוּר עַד-חֲמֹר עַד-שָׁה חַיִּים שְׁנַיִם יִשְׁלָם: ס**

(טט: ב) עכשו הגמרא עוברת לפרש הברייתא בתוכן הפסוק) והכי קא קשיא ליה: **אַם-הִמְצָא תִּמְצָא** (טט: הקושיה הנסותרת על התנא) למה לי ? יאמר (טט: הערה הגמרא לא מקפידה על הסדר שכבר קבעה, מקדימה את הדיון בחזרה על הדרשה) שור וגניבה וחיים, והכל בכלל ! אילו כן,

ב"ה טוב טעם ודעת למדני (טור"ל) כי במצוותך האמנותי – ההללים ק"ט, שם: טעמי המקרא והתורה שבעל-פה, התשפ"א – התשפ"ג: **תמצית ההשערות**; **אתנה**, **סלוק** = סוף-פסוק (נקראים קיסרים ותפקידים) – להגביל; **מונח** – רבוי; **מהפך פשט** – מוציא מפשט; **מרכא** = מאריך, רבוי; **דורגא** – מצרף; **תביר** – מחלק, ממעט, לא ממש; **טפחא** = טרףא – שנוי ואור רבוי ואו מתפשט; **מרכא טפחא** – קב' שעשויה לגדול, יתור לרבות, מכל מקום; **דורגא תביר טפחא** – קבוצה עם הלכה שוה לפרטיה; **מרכא תביר טפחא** – קבוצה עם הלכה לא שוה לפרטיה; **תביר מרכא טפחא** – קבוצה שמעטים חלק מפרטיה מענין מסוים; **מקף** – בד"כ בורר לימוד אחד מרב אפשרויות; **פסק** – סדור שנהלק, השלם והחלק נדרשים; **זקא סגול** – מוסיף מהענין על הענין או גורע ממנו; **פשטא** – פשוט, 1; **זקף-קטן** – 2; **זקף-גדול** – 3; **רביע** – 4; **מונח רביע** – לפחות 4; ... **זקף-קטן** ... **זקף-קטן** בחצי פסוק – היקף; השלישיה: **קדמא** – סדר קדימות; **אולא** = גרש = גרשי"ם – יוצא מהענין; **קדמא ואולא** – בסדר זה או הפוך, הצגת נושא ולימוד פרטי בסדר מתאים, מלמד ולמד, כעין מדות מ"ג מדות דר' ישמעאל ול"ב מדות דר' אלעזר עם המלים כולל, פרט, רבוי, מיעוט), **תלישא קטנה** = **תרסא** – דרוש בפסוק שעור, מחיצה, עמירה, שגגה = שכהה; **תלישא-גדולה** = **תלשא** – דרוש בפסוק ולפניו שעור, מחיצה, עמירה, שגגה = שכהה; **פזר** – דרוש מהפסוק רעיון לנושאים/אחרים בתושבע"פ.

הייתי אומר: מה הפרט מפורש דבר הקרב לגבי מזבח, אף כל הקרב לגבי מזבח, מה יש להביא? שה, כשהוא אומר שה – הרי שה אמור, הא מה אני מקיים גניבה? לרבות כל דבר. יאמר גניבה ושור ושה וחיים, והכל בכלל! אילו כן, הייתי אומר: מה הפרט מפורש דבר הקדוש בכורה, אף כל דבר הקדוש בכורה, מה יש לך להביא? חמור, [כשהוא אומר חמור -] הרי חמור אמור, הא מה אני מקיים גניבה? לרבות כל דבר. יאמר גניבה ושור ושה וחמור וחיים, והכל בכלל! אילו כן, הייתי אומר: מה הפרט מפורש בעלי חיים, אף כל ב"ח, מה יש לך להביא? שאר ב"ח, כשהוא אומר חיים – הרי חיים אמור, הא מה אני מקיים **וַיִּנְכַּח** (שזה כללי)? (המלה "חיים") לרבות כל דבר, (טט: היות ויש דבר כללי פותח ודבר כללי סוגר) **אִם-הִמְצֵא תִמְצֵא ל"ל** (למה לי)?

**[בבלי בבא קמא סד,ב]**

אי הכי, שפיר קשיא ליה (הקושיה טובה)! משום דאית ליה פירכא (בגלל שאפשר לפרוך הלימוד דרך שני הכלליים "גנבה" ו"חיים"): (מציג את הפירכה) לרבות כל דבר מהיכא קמייתי ליה (מהיכן הבאת (למדת) זאת)? מכלל בתרא, כללא גופיה **חיים** כתיב ביה, (ויחסו לזה שמרבה כל דבר אז) כלל ופרט וכלל מאי קא מהני ליה (מה מוסיף)? אי לאתויי כל דבר, הא חיים כתיב, (זה מלמד ש) בעלי חיים אין, מידי אחרינא לא! משום הכא איצטריך **אִם-הִמְצֵא** (רש"י מוסיף גם **תִּמְצֵא**) (שתי המלים מהוות כלל פותח וכלל סוגר ולא המלים "גנבה" ו"חיים"). אמרי: והא שני כללות דסמיכי אהדדי נינהו! אמר רבינא, כדאמרי במערבא: כל מקום שאתה מוצא שני כללות הסמוכים זה לזה, הטל פרט ביניהם ודונם בכלל ופרט (וכלל סוגר), (עכשו הגמרא מציגה את צורת הלימוד הזאת) שדי (הטל רק מלת) **שְׂוֹר** בין **הִמְצֵא** ל-**תִּמְצֵא**; לאתויי מאי? אי לאתויי ב"ח (בעלי חיים, זה לומדים), מ-**חיים** נפקא! אלא לאתויי דבר שאין בעלי חיים, ודרוש הכי: מה הפרט מפורש דבר המטלטל (מעצמו או ע"י אחר) וגופו ממון, אף כל דבר המטלטל וגופו ממון.

**שמות משפטים כג,ג: אִם-הִמְצֵא תִמְצֵא בְּיָדוֹ הַנִּנְכַּח מְשֹׁר עַד-חֲמֹר עַד-שֵׁה חַיִּים שְׁנַיִם יִשְׁלָם: ס**

ותו, שדי **חֲמֹר** בין **הִמְצֵא** ל-**תִּמְצֵא**; לאתויי מאי? אי לאתויי דבר (אם ללמד על) שאין בעלי חיים, משור נפקא (זה כבר למדנו משור דבר שהוא מטלטל וגופו ממון)! אלא לאתויי דבר מסויים. א"ה (אי הכי) **שֵׁה** למה לי? (אין לגמרא תשובה ולכן עוברת לדרך לימוד אחרת) אלא, (דרוש הפסוק במדה) ריבה ומיעט וריבה הוא, כדתנא דבי רבי ישמעאל, דתנא דבי ר' ישמעאל: (וי' שמ' יא,ט) **בַּיָּמִים בַּיָּמִים ב' פעמים**,

**[רש"י מפרש באלו פסוקים מדובר] (רש"י בבלי בבא קמא סד,ב)**

ה"ג (כך גורסין) דתנא דבי ר' ישמעאל במים במים ב' פעמים - ולא גרס כל מקום (זה הערה על תוכן הגמרא וממשיך בהסבר הגירסה שלפניו) שנאמר **במים במים** (טט: לאו דווקא מלים צמודות אלא כרעיון ומביא הכתוב) (וי' שמ' יא,ט) **הַאֲכִלּוּ מִכֹּל אֲשֶׁר בַּיָּמִים כֹּל אֲשֶׁר-לוֹ סִנְפִיר וְקִשְׁקֶשֶׁת בַּיָּמִים** הואיל וכללים סמוכים הם והפרט אינו ביניהן אלא אחריהם כתיב **בַּיָּמִים וּבַנְּחָלִים** דמשמע (ד) רק ב'ימים ונחלים הוא דבעינן (צריך שבעלי חיים טהורים יהיו בעלי) סנפיר וקשקשת אבל (ב) שיחין ומערות לא (לא צריך סנפיר וקשקשת כדי שיהיו טהורים לאכילה), אין זה נדרש בכלל ופרט דלא ליתרבי אלא כעין הפרט אלא (בפסוק זה דורש) בריבה ומיעט וריבה ואתרבי כל מילי אלא דמיעוט מהני למעוטי פורתא חדא מילתא ותו לא. (במאמר מוסגר רש"י מלמד שכפכ מרבה כעין הפרט, ואילו רמר מרבה הכל פרט למשהו)

**(הדיון בפסוקי הדגים נמצא במקום הדיון של כפכ רמר של דגים בבלי חולין טו,א – טז,ב) ויקרא שמיני יא,ט,י:**

**[ט] אֶת-זֶה הָאֲכִלּוּ מִכֹּל אֲשֶׁר בַּיָּמִים כֹּל אֲשֶׁר-לוֹ סִנְפִיר וְקִשְׁקֶשֶׁת בַּיָּמִים בַּיָּמִים וּבַנְּחָלִים אֲתֵם הָאֲכִלּוּ:**

**ויקרא שמיני יא,י:**

**[י] וְכֹל אֲשֶׁר אֵין-לוֹ סִנְפִיר וְקִשְׁקֶשֶׁת בַּיָּמִים וּבַנְּחָלִים מִכֹּל שֶׁרֶץ הַיָּמִים וּמִכֹּל נֶפֶשׁ הַחַיָּה אֲשֶׁר בַּיָּמִים שֶׁקֵץ הֵם לָכֶם: הַמִּסְנֶנֶה מֵהַדִּיּוֹן בַּדְּגַיִם טְהוּרִים הִיא שֵׁשׁ צוֹרֵת לִימוּד שֶׁל כֹּל וְכֹל וְהֵטַל הַפֶּרֶט בֵּינֵיהֶם, (שמ' מש' כב,ג) אִם-הִמְצֵא תִמְצֵא אלו שני כללים והטל הפרט ביניהם.**

**[בבלי בבא קמא סד,ב]**

אין זה כלל ופרט, אלא ריבה ומיעט וריבה - ריבה הכל; מאי רבי? רבי כל מילי (טט: לגנבה). אי הכי, כל הני פרטי (טט: שור, חמור, שה בלמוד במדה רבוי מיעוט רבוי) למה לי? (טט: בד"כ במדה רמר אם יש פרט אחד ממעטים רק דבר אחד. אבל כאן יש חמש מלים יתירות (שור, חמור, שה, גנבה חיים) אז ממעט יותר דברים) (שור, חמור, שה) חד למעוטי קרקע, וחד למעוטי עבדים, וחד למעוטי שטרות, (כב,ג) **וַיִּנְכַּח** ו-**(כב,ג) חיים** - לכדרב, דאמר (טט: ששתי המלים באות לדרשה אחת): אחייה לקרן כעין (טט: תשלום קרן בשויה בשעה) שגנב.

**הגמרא מביאה מהלך שני במשמעות המלים (שמ' מש' כב,ג) אִם-הִמְצֵא תִמְצֵא**

ולמ"ד (טט: כל מלה מלמדת על אדם אחר) חד בגנב (טט: החשוד בגנבה) וחד בטוען טענת גנב (טט: שומר חינם הטוען שגנב ממנו), (טט: שואלת הגמרא על מאן דאמר זה, הרי הוא לומד על) **וַגִּבַּע עֲצָמוֹ נִפְקָא לִיה מ- (שמ' מש' כב,ו) אִם-יִמְצֵא הַנִּנְכַּח**, (טט: אז מה לומד מ) **האי (שמ' מש' כב,ג) אִם-הִמְצֵא תִמְצֵא** מאי דריש ביה? מבעי לי לכדרבא בר אהילאי, דאמר רבא בר אהילאי: מאי טעמא דרב, דאמר מודה בקנס ואחר כך באו עדים פטור (מתשלום כפל). דכתיב: (שמ' מש' כב,ג) **אִם-הִמְצֵא תִמְצֵא**, (כלומר) **אִם-הִמְצֵא בעדים** (אז) **תִּמְצֵא** בדיינים (ויקנסו את הגנב), פרט למרשיע את עצמו (ואפילו אח"כ יבואו עדים שמשלם רק קרן, אז לא כל שכן שאם לא באו עדים ישלם רק קרן).

**(שמ' מש' כב,ג) אִם-הִמְצֵא תִמְצֵא בְּיָדוֹ הַנִּנְכַּח מְשֹׁר עַד-חֲמֹר עַד-שֵׁה חַיִּים שְׁנַיִם יִשְׁלָם: ס**

**להמשיך** דורש ברור עם ההסבר האחר על אותם מלים בהמשך

לפי רבא בר אהילאי: מאי טעמא דרב, דאמר מודה בקנס ואחר כך באו עדים פטור (מתשלום כפל). (שמ' מש' כב,ג) **אִם-הִמְצֵא** – מקף כרב-מצב (א) המודה בקנס ללא עדים, (ב) המודה בקנס בעדים, (שמ' מש' כב,ג) **אִם-הִמְצֵא** – תרסא בתפקיד שיעור לכל אחד מן המצבים. מצב (א) רק תשלום קרן ולא כנאמר בפסוק היינו המרשיע עצמו ואפילו אח"כ באו עדים, החידוש הוא שבי"ד מחייב רק קרן, (מאן דאמר שגם אם יבואו אח"כ עדים ויעידו על שליחת ידו לא ישלם כפל, ומאן דאמר שישלם, ונראה שלא ישלם) ויש עוד דרך בגמרא מ-**(שמ' מש' כב,ח) אֲשֶׁר יִרְשִׁיעַן** שהמודה בקנס רגיל כאשר לא באו עדים, בי"ד פוסק רק קרן.

מצב (ב) בי"ד פוסק כפל כנאמר בפסוק.

ב"ה טוב טעם ודעת למדני (טור"ל) כי במצוותך האמנותי – תהלים ק"ט, שם: טעמי המקרא והתורה שבעל-פה, התשפ"א – התשפ"ג: תמצית ההשערות: אתנה, סלוק = סוף-פסוק (נקראים קיסרים ותפקידים) – להגביל; מונח – רבוי; מהפך פשטא – מוציא מפשט; מרכא = מאריך, רבוי; דרנא – מצרף; תביר – מחלק, ממעט, לא ממש; טפחא = טרחה – שנוי /או רבוי /או מתפשט; מרכא טפחא – קב' שעשויה לגדול, יתור לרבות, מכל מקום; דרנא תביר טפחא – קבוצה עם הלכה שוה לפרטיה; מרכא תביר טפחא – קבוצה עם הלכה לא שוה לפרטיה; תביר מרכא טפחא – קבוצה שמעטים חלק מפרטיה מענין מסוים; מקר – בד"כ בורר לימוד אחד מרב אפשרויות; פסק ו – סדור שנחלק, השלם והחלק נדרשים; זרקא סגול – מוסיף מהענין על הענין או גורע ממנו; פשטא – פשוט, 1; זקא-קטן – 2; זקא-גדול – 3; רביע – 4; מונח רביע – לפחות 4; ... זקא-קטן ... זקא-קטן בחצי פסוק – היקש; השלישיה: קדמא – סדר קדימות; אולא = גרש = גרשי"ם – יוצא מהענין; קדמא ואולא – בסדר זה או הפוך, הצגת נושא ולימוד פרטי בסדר מתאים, מלמד ולמד, כעין מדות מ"ג מדות דר' ישמעאל ול"ב מדות דר' אלעזר עם המלים כלל, פרט, רבוי, מיעוט), תלישא-קטנה = תרסא – דרוש בפסוק שעור. מחיצה. עמירה. שגגה = שחכה: תלישא-גדולה = תלשא – דרוש בפסוק ולפניו שעור. מחיצה. עמירה. שגגה = שחכה: פור – דרוש מהפסוק רעיון לנושאים/אחרים בתושב"ע פ.

**(שומר חנם בכלל, ובשכר רק באונס) (שם' מש' כב,ו) בְּיָתֶיךָ אִישׁ אֶל-רֵעֵהוּ כִּסְף אוֹ-כֶלִים לְשֹׂמֵר וַיִּגְבַּח מִבֵּית הָאִישׁ אֶם-יִמְצָא הַגֵּבֵב יִשְׁלֵם שָׁנָיִם:**

**(שם' מש' כב,ז) אֶם-לֹא יִמְצָא הַגֵּבֵב וַיִּקְרַב בְּעַל-הַבַּיִת אֶל-הָאֱלֹהִים אֶם-לֹא שָׁלַח יָדוֹ בְּמִלְאֲכַת רֵעֵהוּ:**

**(שם' מש' כב,ח) עַל-כָּל-דְּבַר-פֶּשַׁע עַל-שׂוֹר עַל-חֲמוֹר עַל-שֵׁה עַל-שְׁלֵמָה עַל-כָּל-אֲבֹדָה אֲשֶׁר יֹאמֵר כִּי-הוּא זֶה עַד הָאֱלֹהִים יָבֹא דְבַר-שְׁנֵיהֶם אֲשֶׁר יִרְשִׁיעַן אֱלֹהִים יִשְׁלֵם שָׁנָיִם לְרֵעֵהוּ: ס**

מבוא לקטע הבא: (כב,ו) (ז,כב) בטוען גנב ואז (ג,כב) מלמד על גנב רגיל ו-(כב,ה) יתר (כי יודעים דין ט"ג מ-(ו)1), ודין גנב מ-(ג) ובא (ח) ומלמד על מודה בקנס ולא באו אח"כ עדים, אז פטור מן הקנס. והפשט של (ח) מלמד על מודה בקנס ואח"כ באו עדים "ישלם שנייים" (ושניהם בגנב או בטוען טענת גנב)

ולמ"ד (ב-כ,ג) תרוייהו **(שם' מש' כב,ו) אֶם-יִמְצָא הַגֵּבֵב (שם' מש' כב,ז) אֶם-לֹא יִמְצָא הַגֵּבֵב (שומר ה)טוען טענת גנב, דהאי (שם' מש' כב,ג) אֶם-הִמְצָא תִּמְצָא מִפִּיק לִיה לִגְנֵב עֲצֻמו (שישלם כפל), מרשיע עצמו מנלן (שהוא פטור) ? מ-(שם' מש' כב,ח) אֲשֶׁר יִרְשִׁיעַן אֱלֹהִים (דווקא כאשר לא הודה, ובי"ד הרשיעו ע"פ עדים, שנייים ישלם ע"פ (כב,ג)), ולא המרשיע את עצמו (שמודה מעצמו ולא באו עדים שהוא פטור מקנס).**

מבוא לקטע הבא: (ו) בגנב שמשלם כפל (ז) בטוען גנב שמשלם כפל, אז (ג) ו-(ח) יתירים. (ח) מלמד על קנס רגיל כאשר לא באו עדים, (ג) מלמד על מודה בקנס ואח"כ באו עדים, שפטור מקנס ומשלם רק קרן (ושניהם בגנב או בטוען טענת גנב)

ולמ"ד חד בגנב **(שם' מש' כב,ו) אֶם-יִמְצָא הַגֵּבֵב (שם' מש' כב,ז) אֶם-לֹא יִמְצָא הַגֵּבֵב, דאייתי ליה מ-(שם' מש' כב,ג) אֶם-הִמְצָא תִּמְצָא (ומלמד על המודה בקנס (ט"ג וגנב)) למרשיע את עצמו, (זה מיותר) האי -(שם' מש' כב,ח) אֲשֶׁר יִרְשִׁיעַן מאי דריש ביה ? אמר לך: ההוא (שם' מש' כב,ח) מיבעי ליה למודה בקנס דפטור.**

ומ"ד תרוייהו בטוען טענת גנב, (אז חסר פסוק על גנב עצמו, וזה נלמד מ-(שם' מש' כב,ג) אֶם-הִמְצָא תִּמְצָא) קסבר: מודה בקנס ואח"כ באו עדים – חייב (כפל). ולמ"ד חד בגנב וחד בטוען טענת גנב, דנפקא ליה גנב מהתם, בשלמא **(שם' מש' כב,ג) אֶם-הִמְצָא תִּמְצָא** ( לכדרכא בר אהיליא, אבל כל הני פרטי למה לי ? כדתנא דבי רבי ישמעאל, דתנא דבי רבי ישמעאל: כל פרשה שנאמרה ונשנית, לא נשנית אלא לדבר שנתחדש בה. ואימא: גנב עצמו בשבועה ! לא ס"ד, דתניא, רבי יעקב אומר: שנים ישלם - שלא בשבועה; אתה אומר: שלא בשבועה, או אינו אלא בשבועה ? אמרת ? לא כך היה. מאי לא כך היה ? אמר אביי: לא לכתוב רחמנא שנים ישלם בגנב, וליתי בק"ו מטוען טענת גנב: ומה טוען טענת גנב דבהיתירא אתא ליה, אמר קרא לישלם תרי, גנב עצמו דבאיסורא אתא ליה לא כל שכן ! אלא שנים ישלם דכתב רחמנא בגנב עצמו למה לי ? דאפילו שלא בשבועה. והאי אֶם-הִמְצָא להכי הוא דאתא ? הא מיבעי ליה לכדתניא: יָדוֹ –

**בבלי בבא קמא סה, א**

אינ לי אלא יָדוֹ, גגו חצירו וקרפיו מנין ? ת"ל: **(שם' מש' כב,ג) אֶם-הִמְצָא תִּמְצָא, מ"מ ! א"כ, לימא קרא או המצא המצא או תמצא תמצא, מדשני קרא, ש"מ תרתי. גופא, אמר רב: קרן - כעין שגנב, תשלומי כפל ותשלומי ארבעה וחמשה - כשעת העמדה בדין. מאי טעמא דרב ? אמר קרא גניבה וחיים, אמאי קאמר רחמנא חיים בגניבה ? אחייה לקרן כעין שגנב. אמר רב ששת, אמנא: כי ניים ושכיב (מתוך נמנום בלי שיקול דעת) רב אמר להא שמעתא; דתניא: כחושה, והשמינה - משלם תשלומי כפל ותשלומי ארבעה וחמשה כעין שגנב ! אמרי, משום דא"ל: אנא פטימנא ואת שקלת ? ת"ש: שמינה, והכחישה - משלם תשלומי כפל ותשלומי ארבעה וחמשה כעין שגנב ! התם נמי, משום דאמרין ליה: מה לי קטלה כולה מה לי קטלה פלגא, כי קאמר רב - ביוקרא וזולא הוא דקאמר. היכי דמי ? אילימא דמעיקרא שויה זוזא ולבסוף שויה ד' זוזי, קרן - כעין שגנב, לימא, פליגא דרב אדרבה ! דאמר רבה: האי מאן דגזל חביתא דחמרא מחבריה, מעיקרא שויה זוזא ולבסוף שויה ד' זוזי, תברה או שתייה - משלם ד', איתבר ממילא - משלם זוזא ! אמרי: כי קאמר רב, כגון דמעיקרא שויה ד' ולבסוף שויה זוזא, קרן - כעין שגנב, תשלומי כפל ותשלומי ארבעה וחמשה - כשעת העמדה בדין. תני רבי חנינא לסיועיה לרב: בעה"ב שטען טענת גנב בפקדון, ונשבע הודה ובאו עדים, אם עד שלא באו עדים הודה - משלם קרן וחומש ואשם, ואם משבאו עדים הודה - משלם תשלומי כפל ואשם, וחומשו עולה לו בכפילו, דברי רבי יעקב;**

**(שם' מש' כב,ג) אֶם-הִמְצָא תִּמְצָא בְּיָדוֹ הַגֵּבֵב מְשׂוֹר עַד-חֲמוֹר עַד-שֵׁה חַיִּים שָׁנָיִם יִשְׁלֵם: ס**

**(שם' מש' כב,ג) אֶם-הִמְצָא – מקף כרב-מצב שווי תשלומי הקנס (א) כשעת הגניבה (ב) כשעת העמדה בדין**

**(שם' מש' כב,ג) אֶם-הִמְצָא – תרסא כשיעור תשלום הקרן והכפל, קרן כשעת גניבה, כפל וכו' כשעת העמדה בדין ועל כך הדיון בדף**

ס"ד, ס"ה,

דתניא: כחושה, והשמינה - משלם תשלומי כפל ותשלומי ארבעה וחמשה כעין שגנב ! אמרי, משום דא"ל: אנא פטימנא ואת שקלת ? ת"ש: שמינה, והכחישה - משלם תשלומי כפל ותשלומי ארבעה וחמשה כעין שגנב ! התם נמי, משום דאמרין ליה: מה לי קטלה כולה מה לי קטלה פלגא,

כי קאמר רב - ביוקרא וזולא הוא דקאמר. היכי דמי ? אילימא דמעיקרא שויה זוזא ולבסוף שויה ד' זוזי, קרן - כעין שגנב, לימא, פליגא דרב אדרבה ! דאמר רבה: האי מאן דגזל חביתא דחמרא מחבריה, מעיקרא שויה זוזא ולבסוף שויה ד' זוזי, תברה או שתייה - משלם ד', איתבר ממילא - משלם זוזא ! אמרי: כי קאמר רב, כגון דמעיקרא שויה ד' ולבסוף שויה זוזא, קרן - כעין שגנב, תשלומי כפל ותשלומי ארבעה וחמשה - כשעת העמדה בדין.

**(שם' מש' כב,ג) תִּמְצָא בְּיָדוֹ – קדמא ואזלא כמלמד שבסיבתם יש לימוד בכלל ופרט וכלל, או ככל כלל ופרט, או כתנא דבי ר' ישמעאל**

שאם ככל כלל ופרט אז לומד זאת ברבוי מיעוט רבוי

למד"א כלל ופרט וכלל מלת **(כב,ג) הַגֵּבֵב** היא הכלל הכתוב **(כב,ג) מְשׂוֹר עַד-חֲמוֹר עַד-שֵׁה** הוא הפרט באופני דרישה שונים (ומסיקים

מטלטל וגופו ממון) **(כב,ג) חַיִּים** – כלל בתראה המרבה גם מטלטל וגופו ממון שאינם חיים.

למד"א **(כב,ג) הִמְצָא תִּמְצָא** – כלל וכלל ואז **(כב,ג) הַגֵּבֵב מְשׂוֹר עַד-חֲמוֹר עַד-שֵׁה חַיִּים** הוא הפרט הנכנס בין שני הכללים

ב"ה טוב טעם ודעת למדני (טטור"ל) כי במצוותך האמנתי – תהלים קי"ט, שם: טעמי המקרא והתורה שבעל-פה, התשס"א – התשפ"ג: **תמצית ההשערות**: אתנח, סלוק = סוף-פסוק (נקראים קיסרים ותפקידים) – להגביל; מונח – רבוי; מהפך פשטא – מוציא מפשט; מרכא = מאריך, רבוי; דרגא – מצרף; תביר – מחלק, ממעט, לא ממש; טפחא = טרףא – שנוי ו/או רבוי ו/או מתפשט; מרכא טפחא – קב' שעשויה לגדול, יתור לרבות, מכל מקום; דרגא תביר טפחא – קבוצה עם הלכה שוה לפרטיה; מרכא תביר טפחא – קבוצה עם הלכה לא שוה לפרטיה; תביר מרכא טפחא – קבוצה שמעטים חלק מפרטיה מענין מסוים; מקף- בד"כ בורר לימוד אחד מרב אפשרויות; פסק ו – סדור שנחלק, השלם והחלק נדרשים; זקא סגול – מוסיף מהענין על הענין או גורע ממנו; פשטא – פשוט, I; זקף-קטן – 2; זקף-גדול – 3; רביע – 4; מונח רביע – לפחות 4...; זקף-קטן ... זקף-קטן בחצי פסוק – היקש; השלישיה: (קדמא – סדר קדימות; אולא = גרש = גרשי"ם – יוצא מהענין; קדמא ואולא – בסדר זה או הפוך, הצגת נושא ולמוד פרטי בסדר מתאים, מלמד ולמד, כעין מדות מ"ג מדות דר' ישמעאל ול"ב מדות דר' אלעזר עם המלים כלל, פרט, רבוי, מיעוט), תלישא-קטנה = תרסא – דרוש בפסוק שעור, מחיצה, עמירה, שגגה = שכחה: תלישא-גדולה = תלשא – דרוש בפסוק ולפניו שעור, מחיצה, עמירה, שגגה = שכחה: פזר – דרוש מהפסוק רעיון לנושאים אחרים בתושבע"פ.

תנא דבי ר' ישמעאל לומד שאם הכתוב בתבנית ככל כלל ופרט אז יש ללמוד זאת ברבוי מיעוט רבוי. לכן הכתוב (כב,ג) **הַמְצִיא תְּמַצִּיא** – הוא רבוי רבוי ואז **הַנְּגִיחַ מְשׁוֹר עַד-חֲמֹר עַד-שָׁה חַיִּים** הוא המיעוט הנכנס בין שני הרבויים ואז למשל (כב,ג) **מְשׁוֹר** ממעט קרקע **חֲמֹר** ממעט עבדים **שָׁה** ממעט שטרות

(כב,ג) **עַד-חֲמֹר** – מקף כרב-מצב (א) פריט שהוא מסוים (וכנראה שאפשר לזהותו) עליו ישלם כפל, (ב) פריט שאינו מסוים אין משלמים עליו כפל.

(כב,ג) **מְשׁוֹר עַד-חֲמֹר עַד-שָׁה** – דרגא תביר טפחא, כעין קבוצת פרטים הקשורים לנושא **בְּיָדוֹ הַנְּגִיחַ**, ושעל כל פרט חל אותה הלכה או ענין. כאן כל אופן של גנבה בין ביד בין במקל והביאים לרשותו גורם לתשלום כפל ע"י הגנב או הטוען טענת גנב,

אם היה כתוב המצא המצא או תמצא תמצא היה רק חידוש אחד, (כב,ג) **הַמְצִיא תְּמַצִּיא** מלמד שני דברים שנתחדשו בפרשה זאת: פרט למודה בקנס שלא משלם כפל גם אם באו אח"כ עדים, לעומת המצא תמצא בעדים אז המצא תמצא בבי"ד וישלם כפל ועוד גם אם נשבע לשקר משלם כפל

(כב,ג) **עַד-שָׁה** – מקף כרב-מצב (א) שנוי הבא מאליו (ב) שנוי שנעשה ע"י גנב?

(שמ' מש' כב,ח) **אֲשֶׁר יִרְשִׁיעַן אֱלֹהִים** – מהפך פשטא זקף-קטן, שני לימודים שלפחות אחד מהם יוצא מן הפשט ומלמד כי המודה בקנס פטור מ-(שמ' מש' כב,ח) **יִשְׁלַם שְׁנַיִם לְרַעְהוּ**: (בשני מסלולי הלימוד. (מסלול א) (כב,ו) גנב, (כב,ז) טוען טענת גנב) (מסלול ב) (כב,ו) טוען טענת גנב, (כב,ז) טוען טענת גנב, (כב,ח) טוען טענת גנב, (כב,ט) גנב)

ב"ה טוב טעם ודעת למדני (טור"ל) כי במצוותך האמנותי – תהלים ק"ט, שם: טעמי המקרא והתורה שבעל-פה, התשפ"א – התשפ"ג: תמצית ההשערות; אתנה, סלוק = סוף-פסוק (נקראים קיסרים ותפקידים) – להגביל; מונח – רבוי; מהפך פשטא – מוציא מפשט; מרכא = מאריך, רבוי; דוקא – מצרף; תבר – מחלק, ממעט, לא ממש; טפחא = טרפחא – שנוי ו/או רבוי ו/או מתפשט; מרכא טפחא – קב' שעשויה לגדול, יתור לרבות, מכל מקום; דוקא תבר טפחא – קבוצה עם הלכה שיה לפרטיה; מרכא תבר טפחא – קבוצה עם הלכה לא שיה לפרטיה; תבר מרכא טפחא – קבוצה שמעטים חלק מפרטיה מענין מסוים; מקא – בד"כ בורר לימוד אחד מרב אפשרויות; פסקא – סדור שנחלק, השלם והחלק נדרשים; זקא סגול – מוסף מהענין על הענין או גורע ממנו; פשטא – פשוט, 1; זקא-קטן – 2; זקא-גדול – 3; רביע – 4; מונח רביע – לפחות 4 ...; זקא-קטן ... זקא-קטן בחצי פסוק – היקף; השלישייה: קדמא – סדר קדימות; אולא = גרש = גרשי'ם – יוצא מהענין; קדמא ואולא – בסדר זה או הפוך, הצבת נושא לימוד פרטי בסדר מתאים, מלמד ולמד, כעין מדות מ"ג מדות דר' ישמעאל ו"ל"ב מדות דר' אלעזר עם המלים כלל, פרט, רבוי, מיעוט), תלישא-קטנה = תראא – דרוש בפסוק שעור, מחיצה, עמירה, שגגה = שחכה: פזר – דרוש מהפסוק רעיון לנושאים/אחרים בתושב"ע פ.

**1.11 שמות משפטים כא,א (התשפ"א) (בהשתתפות נחלת יעקב)**

**שמות משפטים כא,א: וְאֵלֶּה הַמִּשְׁפָּטִים אֲשֶׁר תִּשִׂים לַפְּנֵיהֶם:**

יב טבת התשפ"א שיעור הרב יצחק מאיר רושצקי להלן **[נזר ים]** הי"ו.

**[טור חושן משפט הלכות דיינים סימן א ס"ק א]** רבן שמעון בן גמליאל אומר על ג' דברים העולם קיים על הדין ועל האמת ועל השלום ... פירוש, אחר שנברא מתקיים על ידי אלו שעל ידי הדיינים שדין בין איש לחבירו העולם קיים ...

**(בראשית א,א) בְּרֵאשִׁית בְּרָא אֱלֹהִים - טפחא מונח אתה את השמים - מרכא טפחא וְאֵת הָאָרֶץ: - מרכא סלוק (שמ' מש' כב,כז) אֱלֹהִים לֹא תִקְלָל - טפחא מונח אתה וְנִשְׂא בְעַמְּךָ - מרכא טפחא לֹא תֵאָדָר: - מרכא סלוק**

הסבר אחד למקבילת תבנית הטעמים נמצא ב-**[בבלי שבת י"א, ו-מכילתא]** על הפסוק **(שמות יתרו י"ד), ... מִן־פֶּקֶד עֲדֵעָרְכָּ: [רש"י]** ... אפשר לומר כן? אלא כל דין שדין דין אמת לאמתו ... מעלה עליו הכתוב כאילו עוסק בתורה כל היום וכאילו נעשה שותף להקב"ה במעשי בראשית שנאמר **(בר' א,ה) וַיִּהְיֶעָרַב וּגו' [בעה"ט]** ... כאילו נעשה שותף להקב"ה במעשי בראשית שנברא בה':

**[טור שם סימן א ס"ק ג]** וא"ר ירמיה **(שמ' מש' כא,א) אֲשֶׁר תִּשִׂים לַפְּנֵיהֶם** אשר תלמדם מיבעי ליה (היה לו לכתוב) אלא אלו כלי הדיינים מקל ורצועה מנעלא) ושופר. וכתב רב האי, בית דין צריך שיהא לו מזומן במושב ב"ד מקל לרדות בו ורצועה להלקות בו ושופר לנדות בו וספר תורה נמי צריך שתהא מזומן בב"ד כדאמרין בתקנת עזרא ...

ודוקא בזמן שיש סמיכה אבל האידינא דליכא סמיכה כל הדיינים בטלים מן התורה כדכתיב **(שמ' מש' כא,א) לַפְּנֵיהֶם** לפני אלהים הכתובים בפרשה (לפחות שלוש פעמים במשמע דיינים, ומה לומדים לג' דיינים) דהיינו סמוכים ודרשינן **לַפְּנֵיהֶם** ולא לפני הדיוטות וְאֵנִי הַדְּיוֹטוֹת אֲנִי לִפְיֶיךָ אֵין הַדְּיוֹנִין מִן הַתּוֹרָה, אלא **דשליחותיהו דקמאי עבדינן** (ע"פ **[בבלי גיטין פח,ב]** אמר רב יוסף לאביי: ומאי שאין סמיכה, הדיינים הלא סמוכים פועלים כשליחי הדיינים שנשמכו בעבר, בדברים שכיחים בלבד):

**[נזר ים]** כתב ה-**[נתיבות משפט]** מה שבזמן הזה אפשר לקבל גרים (ראה להלן גיטין פח) מוכיח, שמה דאמרין שליחותא דקמאי עבדינן, זהו ממש דאורייתא. שהרי הגר גם בזמן הזה דינו מהתורה כגר. הראיה לזה, שאם קידש אשה הרי היא אשתו ככל יהודי שקידש אשה. ואם יבוא יהודי אחר ויקדש אשת הגר, קידושו אינם קידושוין כלל.

אך אח"כ הביא שהרמב"ן והרשב"א סוברים דשליחותיהו דקמאי עבדינן זה רק דין דרבנן. ולא כתב ה-**[נתיבות משפט]** מה יעשו הרמב"ן והרשב"א עם הגרים בזמן הזה. מנין הכח לעשות גרים מדאורייתא בזה"ו כשאין לנו בי"ד סמוכים. התשובה לזה הוא מה שכתבו הרמב"ן והרשב"א עצמם ב-**[יבמות מו,ב]** וכן דעת ה-**[תוס' קידושין סב,ב]** ללמוד מ-**(במדבר שלח טו,ד) לְדַרְתֵיכֶם (וְכִי־יָגִיד אֲתֶכֶם זֶר אֹי־אֲשֶׁר־בְּתוֹכְכֶם לְדַרְתֵיכֶם)**

**[טור שם סימן א ס"ק ד]** ומסקינן דלא עבדינן שליחותיהו אלא **במידי דשכיחא** (ההלכות המצויות) ואית ביה חסרון כיס כגון הודאות (כולל גיטין) והלואות פ"י שתובע אותו בעדי הודאה שהודה לו בפניהם או שהלוח לו בפניהם אבל **במידי דלא שכיחא** אפילו אית ביה חסרון כיס כגון אדם שחבל בחבירו אין דנין אותו וכן מידי דלית ביה חסרון כיס כגון בושת אף על גב דשכיח אין דנין אותו. וכתב הרמב"ם אבל ריפוי ושבת דנין אותו וכן הורו הגאונים ואמרו שמעשים בכל יום לגבות ריפוי ושבת כבבל ... **כתובת אשה וירושות ומתנות דינן כהלואות** ודנין אותו כדי לנעול דלת בפני עושה עולה שלא יסמוך לומר שכנגדו לא ימצא מומחים שידונו אותו וכן גזילות דנין אותן(ג) **אבל כל קנס אין דנין וכ"כ הרמב"ם** כל הקנסות שקנסו חכמים בתוקע לחבירו וסוטר לחבירו וכיוצא בהן אין גובין אותם וכל המשלם חצי נק או יותר ממה שהזיק אין גובין אותו חוץ מחצי נק צרורות שהוא ממון ואינו קנס: מקורות ל-**[טור חושן משפט הלכות דיינים סימן א ס"ק א, ג, ד]**

**[בבלי גיטין פח,ב] [מתניתין גיטין פ"ט,מ"ח] גט מעושה (כפוי), בישראל - כשר, ובעובדי כוכבים - פסול; ובעובדי כוכבים, חובטין אותו ואומרים לו עשה מה שישיראל אומרים לך (וכשר).**

**גמ'.** אמר ר'נחמן(ג) אמר שמואל: גט מעושה בישראל, כדין - כשר, שלא כדין - פסול **(רש"י:)** להתירה להינשא) ופוסל **(רש"י:)** מן הכהונה משום ריה גט; ובעובדי כוכבים, כדין - פסול ופוסל, שלא כדין - אפי' ריה הגט אין בו. מה נפשך? אי עובדי כוכבי בני עשווי נינהו **(רש"י:)** דדין תורה תורה נינהו וכופף את ישראל בדין (לדון בב"ד ישראל), איתכשורי נמי ליתכשר! אי לאו בני עשווי נינהו, מיפסל לא ליפסל! אמר רב משרשיא: דבר תורה גט מעושה בעובדי כוכבי כשר, ומה טעם אמרו: פסול? שלא תהא כל אחת ואחת הולכת ותולה עצמה בעובד כוכבי(ע"פ **רש"י:)** אלים הכופה בעלה לגרשה בב"ד), ומפקעת עצמה מיד בעלה. אי הכי, שלא כדין אפי' ריה הגט אין בו, ונהוי שיהיה) שלא כדין כישראל, ומפסיל נמי לפסול (פסול וגם פוסל ולא שלא עשה דבר (=שאינו בו ריה של גט))! אלא, הא דרב משרשיא ברותא היא **(רש"י:)** דודאי לאו בני עשווי נינהו (היינו הכפיה שלהם לא תופסת). וטעמא מאי? כדין בכדין דישיראל מיחלף (כדי למנוע שיגידו שבישראל כפיה היא כלום), שלא כדין (נכרי) בכדין ישראל לא מיחלף. אביי אשכחיה לרב יוסף דיתב וקא מעשה אגיטי **(רש"י:)** כופה איש להוציא אשתו בדין, א"ל: והא אנן הדיוטות אנן (דיינים שאינם סמוכים), ותניא, היה רבי טרפון אומר: כל מקום שאתה מוצא אגוריות **(רש"י:)** אסיפות) של עובדי כוכבים, אף על פי שדיניהם כדיני ישראל, אי אתה רשאי להיזקק להם, שנאמר: **(שמ' מש' כא,א) וְאֵלֶּה הַמִּשְׁפָּטִים אֲשֶׁר תִּשִׂים לַפְּנֵיהֶם: לַפְּנֵיהֶם** ולא לפני עובדי כוכבים, דבר אחר: **לַפְּנֵיהֶם** - ולא לפני הדיוטות! א"ל (רב יוסף לאביי): אנן שליחותיהו קא עבדינן, מידי דהוה אהודאות (כמו גיטין) והלואות. (אמר אביי לרב יוסף) אי הכי, גזילות וחבלות נמי! (אמר רב יוסף לאביי) כי עבדינן שליחותיהו - במילתא דשכיחא, במילתא דלא רב שכיחא - לא עבדינן שליחותיהו (עושים בשליחות של הדיינים שנשמכו בעבר, בדברים שכיחים בלבד).

**[תוספות בבלי גיטין פח,ב] (שמ' מש' כא,א) לַפְּנֵיהֶם - ולא לפני הדיוטות - פי' בקונטרס דקאי אשבעים זקנים דעלו עם משה (שמ' מש' כד,ט) אף על פי שכתובין בסוף פ' דואלה המשפטים. ור"י אומר דא(מלת)האלהים טובא (הרבה) דכתיבי בפרשה קאי וכן משמע בהחובל (ב"ק פד: )דמ(מלת) אלהים נפקא לן מומחין (ולא הדיוטות) (ולא רק לפני שבעים הזקנים) דאמר מ"ש (מאי שנא) נזקי אדם באדם ונזקי אדם בשור דאלהים בעינן וליכא (צריך דיינים סמוכים מומחים ועתה אין כאלה) ואיצטריך קרא ד-**(כא,א) לַפְּנֵיהֶם** דלענין עישוי (כפית גט) בעינן (צריך) מומחין.**

**[תוספות בבלי גיטין פח,ב] במילתא דשכיחא** כו' - כמו בהודאות והלואות ומה שאנו מקבלים גרים אף על גב דגר צריך ג' מומחין כדאמר' בהחולץ (יבמות מו: ) **(במ' שלח טו,טו) תוּרָה אַתָּה וְ מִשְׁפָּט** כתוב ביה אורי' דעבדינן שליחותיהו דחשיב (גיור) כשכיחא ובהחולץ (גז"ש) נמי משמע שהיו מקבלים גרים כבבל וא"ת היכי עבדינן שליחותיהו והא עכשווי בא"י מומחין בא"י ומי יתן לנו רשות וי"ל שליחות דקמאי עבדינן. **(בבלי יבמות מו,ב) ... ש"מ תלת: ש"מ גר צריך שלשה, וש"מ אינו עד שימול ויטבול, וש"מ אין מטבילין גר בשילה. ונימא: ש"מ נמי בעינן מומחין! דלמא דאיקלעו (אולי בספור שקדם הדומנו מומחים ולא שחייבים מומחים). (הלכה א לגיור) אמר רבי חייא בר אבא אמר רבי יוחנן: גר צריך ג', (במ' שלח טו,טו) תוּרָה אַתָּה וְ מִשְׁפָּט** כתיב ביה. (טט: הכותב **(במ' שלח טו,טו) תוּרָה אַתָּה וְ מִשְׁפָּט** הוא אחרי הפסוק **(במ' שלח טו,ד) וְכִי־יָגִיד אֲתֶכֶם זֶר אֹי־אֲשֶׁר־בְּתוֹכְכֶם לְדַרְתֵיכֶם** ומלת "משפט" מתיחסת לבית דין לגיור).

ב"ה טוב טעם ודעת למדני (טור"ל) – תהלים ק"ט, שם: טעמי המקרא והתורה שבעל-פה, התשפ"א; **תמצית ההשערות**: אתגה, סלוק = סוף-פסוק (נקראים קיסרים ותפקידים) – להגביל; מונח: מהפך פשטא – מוציא מפשט; מרכא = מאריך, רבוי; דרנא – מצרף; תביר – מחולק, ממעט, לא ממש; טפחא = טרחה – שנוי ואו רבוי ואו מתפשט; מרכא טפחא – קב' שעשויה לגדול, יתור לרבות, מכל מקום; דרנא תביר טפחא – קבוצה עם הלכה שוה לפרטיה; מרכא תביר טפחא – קבוצה עם הלכה לא שוה לפרטיה; תביר מרכא טפחא – קבוצה שמעטים חלק מפרטיה מעניין מסוים; מקא – בד"כ בורר לימוד אחד מרב אפשרויות; פסקא – סודר שנהלוק, השלם והחלק נדרשים; זרקא סגול – מוסיף מהענין על הענין או גורע ממנו; פשטא – פשוט, 1; זקא-קטן – 2; זקא-גדול – 3; רביע – 4; מונח רביע – לפחות 4; ...; זקא-קטן ... זקא-קטן בחצי פסוק – היקש; השלישיה: קדמא – סדר קדימות; אולא = גרש = גרשי"ם – יוצא מהענין; קדמא ואולא – בסדר זה או הפוך, הצגת נושא ולימוד פרטי בסדר מתאים, מלמד ולמד, כעין מדות מ"ג מדות דר' ישמעאל ול"ב מדות דר' אלעזר עם המלים כלל, פרט, רבוי, מיעוט), תלישא-קטנה = תראא – דרוש בפסוק שעור. מחיצה. עפירה. שגגה = שחכה: פור – דרוש מהפסוק רעיוו לנושאים/אחרים בתושבע"פ.

הלכה ב גר עם עדי גיור) ת"ר: מי שבא ואמר גר אני, יכול נקבלנו? ת"ל: (וי קד' ט,ט,ט) **אתגה**, במחוזק לך. בא ועדי עמו, מניין? ת"ל: (וי קד' ט,ט,ט) **יְכַרְיֶנּוּר אֶתְהָךְ גַּר בְּאַרְצֶכֶם לֹא תוֹנֶה אֹתוֹ**.

**גַּת וּבְעוֹבְדֵי חֻבּוֹטִין [רמב"ם הלכות גירושין פ"ב,ה"כ]** מי שהדין נותן שכופין אותו לגרש את אשתו ולא רצה לגרש, בית דין של ישראל בכל מקום ובכל זמן מכין אותו עד שיאמר רוצה אני ויכתוב הגט והוא גט כשר, וכן אם ד הכהוה גרים ואמרו לו עשה מה שישאל אומריך לך ולחצו אותו ישראל ביד הגוים עד שישגרש ה הרי זה כשר, **ישולחן ערוך יורה דעה הלכות גרים סימן רסח סעיף ג** [ג] כל ענייני הגר, בין להודיעו המצות לקבלם בין המילה בין הטבילה, ח צריך שיהיה <ז> בג' הכשרים לדון, וביום (תוס' ורא"ש פ' החולץ).

הסבר איך לומדים מהתורה שבעל-פה מה מקורותיה בכתובים ובטעמי המקרא. **בבלי גיטין פח,ב** [מתניתין גיטין פ"ט,מ"ח] **גַּת מעושה** (כפוי) היה נפסק בבי"ד של סמוכים בלבד, לתנאים כותבי המשנה הייתה מסורת כי הגבלה זאת נלמדת ממלת (שמ' מש' כא,א) **לְפַנְיָהֶם** – לפני סמוכים, לא לפני הדיוטות.

מעיונינו נוסף כי טעם סלוק בתפקיד מגביל במלת (שמ' מש' כא,א) **לְפַנְיָהֶם** מרמז להגבלה זאת. והמשנה והגמרא כתב **[טור חושן משפט הלכות דיינים סעיף א]** – (שמ' מש' כא,א) **לְפַנְיָהֶם** – לפני סמוכים, לא לפני הדיוטות.

מכאן נעייין בפסוק המלא (שמ' מש' כא,א) **וְאֵלֶּה הַמִּשְׁפָּטִים אֲשֶׁר תִּשִׂים לְפַנְיָהֶם**: ומגלים שטעמי המקרא של הפסוק מרמזים ללימודים נוספים הנידונים ב-**[בבלי גיטין פח,ב]** א"ל (רב יוסף לאביי): אנן שליחותיהו קא עבדינן, מידי דהוה אהודאות והלואות. (אמר אביי לרב יוסף) אי הכי, גזילות וחבלות נמי! (אמר רב יוסף לאביי) כי עבדינן שליחותיהו - במילתא דשכיחא, במילתא דלא שכיחא - לא עבדינן שליחותיהו (עושים בשליחות של הדיינים שנסמכו בעבר, בדברים שכיחים בלבד). **[טור שם]** ודוקא בזמן שיש סמיכה אבל האידנא דליכא סמיכה כל הדיינים בטלים מן התורה כדכתיב (שמ' מש' כא,א) **לְפַנְיָהֶם** לפני אלהים הכתובים בפרשה דהיינו סמוכים ודרשינן **לְפַנְיָהֶם** ולא לפני הדיוטות ואנו הדיוטות אנו לפיכך אין הדיינים מן התורה אלא דשליחותיהו דקמאי עבדינן (ומאז שאין סמיכה, הדיינים הלא סמוכים פועלים כשליחי הדיינים שנסמכו בעבר, בדברים שכיחים בלבד, ע"פ **[תוספות גיטין פח,ב]** ד"ה במילתא שכיחא):

(שמ' מש' כא,א) **וְאֵלֶּה הַמִּשְׁפָּטִים** – פשטא זקא-קטן, זקא-קטן רמז לשני לימודים, תחומי המשפטים השכיחים (אהודאות והלואות) והפחות שכיחים (גזילות וחבלות).

(שמ' מש' כא,א) **אֲשֶׁר תִּשִׂים** – מרכא טפחא בתפקיד כעין קבוצת פרטים העשויה להתרחב, (א) כלי הדיינים ראה **[טור שם סימן א ג]** (ב) **(כא,א) אֲשֶׁר תִּשִׂים** – טפחא כפותחת טפח להתאפיין מהכתוב והמוטעם אחריה **(כא,א) לְפַנְיָהֶם** כאן ההגבלה מטעם סלוק והן הגבלות על הדיינים הלא סמוכים לדון אהודאות והלואות (כולל לגיטין (כולל גרות וקידושין) ממונות, (כתובת אשה וירושות ומתנות דינן כהלואות) שאלו עניינים שכיחים ואינם דנים גזילות וחבלות שאלו עניינים שאינם שכיחים (ומעורב בהם מלקות וקנסות). (דיינים סמוכים רק בארץ ישראל, הגבלות שהגבילו עצמם הדיינים הלא סמוכים)

ה-**[תוספות בבלי גיטין פח,ב]** מורים למקור של מאמר רב יוסף לאביי: ומאז שאין סמיכה, הדיינים הלא סמוכים פועלים כשליחי הדיינים שנסמכו בעבר, בדברים שכיחים בלבד. (א) מדגישים שבפרשת משפטים מופיעה מלת אלהים פעמים רבות וכוונתה דיינין מומחין בנוקי אדם באדם ונוקי אדם בשור.

(ב) תוך בירור מה יכולים לעשות דיינים לא סמוכים מקשרים לכתובים שמלמדים על כך לדורות **[תוספות בבלי גיטין פח,ב]** במילתא **דשכיחא** כו' – כמו בהודאות (ובניהן גיטין) והלואות ומה שאנו מקבלים גרים אף על גב דגר צריך ג' מומחין כדאמר' בהחולץ (יבמות מו: (במ' שלח טו,טז) **תוֹרַה אֶתְהוּ מִשְׁפָּט כְּתוּב בֵּיהּ, אֹר"י** דעבדינן שליחותיהו דחשיב כשכיחא נעייין בפסוקים העוסקים בגיור

**במדבר שלח טו,יז: וְכִרְיֶנּוּר אֶתְהֶם גַּר אֹי אֲשֶׁר-בְּתוֹכְכֶם לְדַרְתֵיכֶם וְעִשָּׂה אִשָּׁה רִיחַ-נִיחַח לְהוּ פֶּאֶשֶׁר תַּעֲשׂוּ בְּנֵי יַעֲשָׂה:**  
**במדבר שלח טו,טו: הַקְהֵל חֻקָּה אֶתְהוּ לְכֶם וְלַגֵּר הַגֵּר חֻקְתָּ עִוְלִים לְדַרְתֵיכֶם כְּכֶם כְּגַר יְהִיָּה לְפָנֵי ה':**

**במדבר שלח טו,טז: תוֹרַה אֶתְהוּ וּמִשְׁפָּט אֶחָד יְהִיָּה לְכֶם וְלַגֵּר הַגֵּר אֶתְהֶם: פ**

(במ' שלח טו,יז) **וְכִרְיֶנּוּר** – מקף כבורר במשמע יגור; (במ' שלח טו,יז) **וְכִרְיֶנּוּר** – תראא בתפקיד שיעור (במ' שלח טו,יז) **אֶתְהֶם גַּר** – קדמא ואולא רמז ללימוד בכתוב בעין כלל ופרט

(במ' שלח טו,יז) **או אֲשֶׁר-בְּתוֹכְכֶם לְדַרְתֵיכֶם** – זקא-קטן רמז לשני לימודים, מהפך פשטא מרמז שלפחות אחד מהלימודים יוצא מפשט הכתוב, כאן לימוד אחד יוצא מפשט הכתוב העוסק בקרבנות נדרים ונדבה ומלמד על דיינים וגירות

(במ' שלח טו,יז) **או אֲשֶׁר-בְּתוֹכְכֶם לְדַרְתֵיכֶם** – מונח זקא-קטן במלה אחת כמידת אא מל"ב מידות נאמר באחד וחל על הכל, נאמר בדור מתן תורה וחל בכל הדורות, בין בדיינים סמוכים בין בדיינים שאינם סמוכים לעניני גרות וקידושין של גרים ושל כלל ישראל

(במ' שלח טו,יז) **או אֲשֶׁר-בְּתוֹכְכֶם לְדַרְתֵיכֶם**

**ישולחן ערוך חושן משפט הלכות דיינים סימן א** [סעיף ב] אדם שהבל בחבירו, אין מגבים דיינים שאינם סמוכים בארץ ישראל, ה {י} נזק, צער ו {ז} [יא] ז' {י} ופגם יבן (בושת יגן וכופר, ז יד] [יא {א' א' אבל שבת וריפוי יא' {מגבים.. סעיף ג} וכן ב') מי שגנב חן [חן ט' או גזל, ח מגבין ממנו הקרן בלבד. הגה: טג] (ג) ויש אומרים דוקא יג' גזילות דשכיחי, כגון כפר בפקדון וכדומה, אבל גזילה ממש לא שכיחא, ואין דינן, אא"כ הגזילה קיימת, מתייבין להתנייה (וישמוקי יוסף פרק החובל). [סעיף ה] כב] יג אעפ"י שדיינים שאינם סמוכים בא"י אינן מגבין קנסות, יד מגדין אותו, עד שיפייס לבעל דינו; י {ז} [יא] וכיון שיתן לו טר' שיעור הראוי לו, מתיירין לו (בין נתפייס בעל דינו בין לא נתפייס).

**[נדרים]** מסקנה מ-**ש"ע ח"מ סימן א סעיף ב, ג, ה** הדיינים שאינם סמוכים בדברים שכיחים מגבים באופן מוערך ולא מדויק כבתורה. בעזרת הרב א"מ פרל הי"ו: יש לכך תמיכה בתבנית הטעמים וזקא סגול בתפקיד מוסיף או גורע ממין הענין על הענין, כאן ערך משתנה ולא מדויק.

(שמ' ית' יח,כב) **וְשִׁפְטוּ אֶת-הָעַם בְּכָל-עֵת וְהָיָה כָּל-הַדָּבָר הַנִּדְרָל וְיָבִיאוּ אֵלָיו וְכָל-הַדָּבָר הַקָּטָן יִשְׁפְטוּהֶם וְהָקָל מֵעֲלָיו וְנִשְׂאוּ אֹתוֹ:** (שמ' ית' יח,כב) **וְשִׁפְטוּ אֶת-הָעַם בְּכָל-עֵת** – מונח כמרבית לימוד בתבנית הטעמים שאחריו, **אֶת-הָעַם** מקף בורר איזה צבור או יחיד או מקרה דנים הדיינים בבתי דין שלא גבוה, **בְּכָל-עֵת** – מקף בורר בין זמן של סמוכים ובין זמן של לא סמוכים, זקא סגול אחד ילמד על גבוי התובע בערך מערך ולא מדויק. **וְהָיָה כָּל-הַדָּבָר הַנִּדְרָל וְיָבִיאוּ אֵלָיו וְכָל-הַדָּבָר הַקָּטָן יִשְׁפְטוּהֶם** – הדברים הגדולים הלא שכיחים נותרו לדיינים הסמוכים. בדברים הקטנים שהם השכיחים יעסקו גם הדיינים הלא סמוכים.

**וְהָקָל מֵעֲלָיו וְנִשְׂאוּ אֹתוֹ:** בשליחות הדיינים הראשונים.



ב"ה טוב טעם ודעת ולדעת (טור) ל"ל כי במצוותך האמנותי – תהלים ק"ט, שם: טעמי המקרא והתורה שבעל-פה, התשפ"א – תמצית ההשקפה: תנ"ך, סוף-פסוק (נקראים קיסרים ותפקידים) – להגביר: מונח – רבוי; מהפך פשט – מוציא מפשט; מרכא = מאריך, רבוי; דרנא – מצרף; תביר – מחלק, ממעט, לא ממש; טפחא – טרחה – שני /או רבוי /או מתפשט; מרכא טפחא – קב' שעשויה לגדול, יתור לרבות, מכל מקום; דרנא תביר טפחא – קבוצה עם הלכה שיה לפרטיה; מרכא תביר טפחא – קבוצה עם הלכה לא שיה לפרטיה; תביר מרכא טפחא – קבוצה שממעטים חלק מפרטיה מענין מסוים; מקא – בד"כ בורר לימוד אחד מרב אפשרויות; פסקא – סודר שנחלק, השלם והחלק נדרשים; זרקא סגול – מוסף מהענין על הענין או גורע ממנו; פשטא – פשוט, 1; זקא-קטן – 2; זקא-גדול – 3; רביע – 4; מונח רביע – לפחות 4; ... זקא-קטן ... זקא-קטן בחצי פסוק – היקש; השלישיה: (קדמא – סדר קדימות; אולא – גרש – גרש"ם – יוצא מהענין; קדמא ואולא – בסדר זה או הפוך, הצבת נושא ולימוד פרטי בסדר מתאים, מלמד ולמד, כעין מדות מ"ג מדות דר' ישמעאל ול"ב מדות דר' אלעזר עם המלים כולל, פרט, רבוי, מיעוט), תלישא-קטנה – תרסא – דרוש בפסוק שיעור. מחיצה. עמירה. שגגה = שחכה: תלישא-גדולה = תלשא – דרוש בפסוק ולפניו שיעור. מחיצה. עמירה. שגגה = שחכה: פור – דרוש מהפסוק רעיון לנושאים/אחרים בתשובע"פ.

מאותה עיר מקלט שהיא גם עיר לויים, ומת לפני מות הכהן הגדול אז אינו נקבר בקבר אבותיו).  
 בדקנו ב- (במ' מסעי לה), וב- (דב' וא' ד) וב- (יהושע כ) העוסקים בערי לויים ומקלט ולא מצאנו מלת "מקום". אפשר שהכוונה לגזרה שיה והקש הנלמד ב- [בבלי עירובין נא,א] דתניא (שמ' בשלה טז,ט) שכן איש פתחתי - אלו ארבע אמות, אל-יצא איש ממקומו - אלו אלפים אמה. מנא לן? - אמר רב חסדא: למדנו מקום ממקום, ומקום מניסה, וניסה מגבול, וגבול מגבול, וגבול מחוץ, וחוץ מחוץ. [פסיקתא זוטרתא (לקח טוב)] למדנו אותו מהיקש מקום ממקום, דכתיב כאן (שמ' בשלה טז,ט) ממקומו, וכתיב אל מקום הרוצח (אין כתוב כזה) (כא,ג) אשר ינוס שמה, וניסה מניסה, דכתיב וישב בגבול מקלטו אשר ינוס שמה (במדבר לה כו) (הפסוק הוא (במ' מסעי לה,כו) ואם-יצא יצא הרצח את-גבול עיר מקלטו אשר ינוס שמה:), ואותו ניסה מגבול שבפסוק, (במ' מסעי לד,ו) וגבול זה מגבול, דכתיב (במ' מסעי לה,כו) ואם-יצא יצא הרצח את-גבול עיר מקלטו, ואותו גבול מחוץ שבאותו הפסוק (זה הפסוק הבא (במ' מסעי לה,כו) מחוץ לגבול עיר מקלטו), וחזן זה מן (במ' מסעי לה,ה) ומדמם מחוץ לעיר את-פאת-קדמה אלפים באמה, למדנו לתחום שבת מגזרה שיה ומהיקש, שגזירה שיה הוא כמו ב' פסוקים הדומין זה לזה, והיקש שאינו דומה זה לזה, והואיל ובפסוק אחד כתובים (כנראה כוונתו ש"י ההיקש כאילו בפסוק אחד כתובים) למדין זה מזה, כגון מקום מניסה, וכן כולם:

**תול'ת הערה [ט]** רמז לו הקדושה ברוך הוא למשה שיזכה בחייו למצוה זו להבדלת ערי מקלט, כדכתיב (דב' וא' ד,מא) אַךְ יִגְדַל מִשָּׁה שְׁלֹשׁ עָרִים, וזה מדייק מלשון לך אשר לפי הפשט מיותר הוא:

**תול'ת הערה [ק]** דמשה לוי היה, וכל ארבעים ושמונה עיירות של לויים היו ערי מקלט, ובגירסות אחרות הלשון אף המקום שלך, ורמז לו שאף בן לוי שהרג בשוגג גולה אף דדירתו ומקומו התמידי באלה העיירות, ושיעור הכתוב (כא,ג) וְשִׁמְתִי לָךְ - אף לך, דהיינו לשבט לוי אעשה ג"כ ערי מקלט, ועיין באות הסמוך ובדרשה הבאה:

**תול'ת הערה [קא]** ומסיים בגמרא (מכות יב,ב) מכאן אמרו בן לוי שהרג גולה מפלך לפלך ואם גלה פלכו פלכו קולטו, ונראה דר"ל אם הרג חוץ מערי הלויים וברח פלכו פלכו קולטו, והתוס' הקשו על זה הא אמרינן דגולה מפלך לפלך, וא"כ מאי שייך פלכו קולטו, ונראה מדבריהם שמפרשי הא דאמר פלכו קולטו היינו באם הרג בפלכו מקום הריגתו קולטתו, ולכן הקשו, אבל לפי מש"כ דהפ"י פלכו קולטו אם הרג חוץ לערי הלויים ניחא, דהא דגולה מפלך לפלך היינו באם הרג בתוך ערי הלויים, והא דפלכו קולטו היינו כשהרג חוץ לערי הלויים וברח לעירו פלכו קולטו, וע' ב- [רמב"ם פ"ז ה"ה מרוצח]:

**תורה שלמה [נז]** (כא,ג) וְשִׁמְתִי לָךְ מְקוֹם מלמד שאם רדפו גואל הדם והרגו באחת מערי המקלט, יהרג עליו [מדרש אגדה] [מכות יב,א] [רמב"ם רוצח פ"ה ה"א]

**כא,ג) וְשִׁמְתִי לָךְ מְקוֹם** – מהפך פשטא זקא-קטן, זקא-קטן מרמז לשני למודים, מהפך פשטא מרמז שלפחות אחד מהלמודים יוצא מפשט הכתוב. (למוד א) במדבר מחנה לוייה היה עיר מקלט ואחר כיבוש ארץ-ישראל 48 ערי לויים שמשו גם כערי מקלט כאשר ל-6 מהן היה מעמד מיוחד לגבי תחזוקתן ולגמלטים אליהן. (למוד ב) דעת [תול'ת] כי לוי שהרג בעיר מקלט עליו לנוס מפלך לפלך ואם לא נס יתכן שגואל הדם רשאי להרגו בעיר המקלט. וה- [תוס' מכות יב,ב] מסתפק עליו.

צריך ברור האם המזהיר גואל דם מפני הריגה בעיר מקלט צריך להזהירו שנאמר בתורה (כא,ג) וְשִׁמְתִי לָךְ מְקוֹם אֲשֶׁר יִנוּס שָׁמָּה ולכן "לא תרצח" בתוך עיר המקלט את הרוצח בשגגה לעומת שרשאי לרצחו מחוץ לתחום עיר המקלט. ואפשר שבבית הדין יבררו האם המזהיר אמר את (כא,ג) וְשִׁמְתִי וגו' ו"לא תרצח" ואם לא אמר (כא,ג) וְשִׁמְתִי וגו' יתכן שחסר באזהרה ואי אפשר לדונו למיתה.

**שמות משפטים כא,יד: וְכִי-יִצְדַּק אִישׁ עַל-רֵעֵהוּ לְהַרְגוֹ בְּעֶרְמָה מֵעַם מִזְבְּחֵי הַתְּקַנּוּ לָמוֹת: ס**

**[תורה תמימה (=תול'ת)] (שמ' מש' כא,יד) וְכִי-יִצְדַּק** - תנא דבי חזקיה, מניין להתראה מן התורה, שנאמר (כא,יד) וְכִי-יִצְדַּק אִישׁ עַל-רֵעֵהוּ לְהַרְגוֹ בְּעֶרְמָה, שהתרו בו ועדיין הוא מזיד?<sup>(ט)</sup> [סנהדרין מ"א א']:

**[תול'ת קג]** דייק מדלא כתיב ואם הזיד בלשון עבר, והלשון (כא,יד) וְכִי-יִצְדַּק משמע שמזיד והולך ברשעתו, והיינו דאע"פ שהתרו אותו שלא להרוג עדיין עומד במחשבתו, וע"ע בסמוך בדרשה לְהַרְגוֹ בְּעֶרְמָה:

**[תול'ת [ת] (כא,יד) וְכִי-יִצְדַּק** - תנא דבי חזקיה [הקטן אינו מוליד, דכתיב] וְכִי-יִצְדַּק אִישׁ, איש מזיד ומזריע ואין קטן מזיד ומזריע?<sup>(ט)</sup> [סנה' ס"ט א']:

**[תול'ת קד]** ר"ל מדלא כתיב וכי ירשיע אלא וְכִי-יִצְדַּק דרשינן ע"ד אסמכתא מאימתי נקרא איש - מכי יזיד, כלומר היכא שתבשל זרעו להוליד, ודריש יזיד מלשון בשול כמו (בר' תול' כה,ט) וַיִּזְד וַיִּקָּבַב וַיִּזְד וע' בדרשה הבאה:

**(כא,יד) וְכִי-יִצְדַּק אִישׁ** - תני, מאימתי נעשה הבן סורר ומורה משיביא שתי שערות עד שיקיף זקן התחתון דכתיב וכי יזיד איש מאימתי הוא נעשה איש - משיזיד?<sup>(ט)</sup> [ירושלמי סנהדרין פ"ח ה"א]:

**[תול'ת קה]** ר"ל משתזיד זרעו וכמ"כ בדרשה הקודמת, ויתבאר עוד מזה אי"ה לפנינו במקומו בר"פ תצא: **(כא,יד) לְהַרְגוֹ בְּעֶרְמָה** - תניא, רבי יהודה ברבי אלעאי אומר [מניין להתראה מן התורה] שנאמר (כא,יד) וְכִי-יִצְדַּק אִישׁ עַל-רֵעֵהוּ לְהַרְגוֹ בְּעֶרְמָה - שיערימוהו באיזו מיתה מת?<sup>(ט)</sup> [שם פ"ה ה"א]:

**[תול'ת קו]** ר"ל יחכמוהו באיזה מיתה כשיהרוג זה, ותכלית ההתראה זו אולי ישוב ונחם על מחשבתו הרעה: **(כא,יד) לְהַרְגוֹ בְּעֶרְמָה** - בערמה פרט לחרש ושוטה - ופרט לרופא ופרט למכה ברשות ב"ד והרודה בבנו ותלמידו?<sup>(ט)</sup> [מכילתא]:

**[תול'ת קז]** מפני שאלה ברשות הם עושים, ואם טעו אין זה אלא שוגג, וטעם פטור חרש ושוטה מפני שאין בהם דעת ולא שייך בהו בערמה, ומבואר בתוספתא פ' החובל לענין מכה ברשות ב"ד דאע"פ דפטור ממיטה בכ"ז חייב גלות, והטעם משום דלא היה זהיר להכות בנחת, ויש לצרף דין זה גם לענין רופא ורודה בבנו ותלמידו, ונ"מ בזה"ז לענין חיוב ממון ככל נזקין:

**(כא,יד) וְכִי-יִצְדַּק** – מקף בורר בין משמע בישול ובין משמע בכוונה. **(כא,יד) וְכִי-יִצְדַּק אִישׁ עַל-רֵעֵהוּ** – מקף מרכא תביר מקף טפחא, כעין קבוצת פרטים הקשורים לנושא עם הלכה לא שיה לפרטים ביחס לנושא. [מכילתא] מונה אנשים מבוגרים אחדים שפטורים ממיטה למרות שפוגעים באדם ישראלי. לחרש והשוטה אין דעת לכן נחשבים ככאלה שאין להם כוונה. הרופא, המכה ברשות ב"ד, הרודה בבנו, הרודה בתלמידו יש להם כוונה בפגיעה בישראלי והם עושים ברשות. אבל מבואר בתוספתא פ' החובל לענין מכה ברשות ב"ד דאע"פ דפטור ממיטה בכ"ז חייב גלות, והטעם משום דלא היה זהיר להכות בנחת, ויש לצרף דין זה גם לענין רופא ורודה בבנו ותלמידו, ונ"מ בזה"ז לענין חיוב ממון ככל נזקין:

**(כא,יד) לְהַרְגוֹ בְּעֶרְמָה** – מונח מרבה אתנח מגביל. אין עונש גוף כמלקות ומיתה אם לא התרו בו העדים בכתוב המתאים להכאה או פגיעה אחרת.

ב"ה טוב טעם ודעת ולדעת לטעון (ל) כי במצוותך האמנותי – תהלים ק"ט, שם: טעמי המקרא והתורה שבעל-פה, התשפ"א – תחשפ"ג: **תמצית ההשערות**: **אתנה**, **סלוק** – סוף-פסוק (נקראים קיסרים ותפקידים) – להגבית – מונח – רבו; **המקף פשטא** – מוציא מפשט; **מרכא** = מאריך, **רבו**; **דנא**, **דנא** – מצרף; **תבר** – מחלק, **ממעט**, **לא ממש**; **טפחא** = טרףא – שנוי ואו רבוי ואו מתפשט; **מרכא טפחא** – קב' שעשויה לגזול, יתור לרבות, מכל מקום; **דנא תבר טפחא** – קבוצה עם הלכה שיה לפרטיה; **מרכא תבר טפחא** – קבוצה עם הלכה לא שיה לפרטיה; **תבר מרכא טפחא** – קבוצה שמעטים חלק מפרטיה מענין מסוים; **מקף** – בד"כ בורר לימוד אחד מרב אפשרויות; **פסק** – סדור שנחלק, השלם והחלק נדרשים; **זקא סגול** – מוסף מהענין על הענין או גורע ממנו; **פשטא** – פשוט; **1**: זקא-קטן – 2: זקא-גדול; **3**: רביע – 4: מונח רביעי – לפחות 4 ... זקא-קטן ... זקא-קטן בחצי פסוק – היקף; השלישי: **קדמא** – סדר קדימות; **אולא** = גרש = גרש"ם – יוצא מהענין; **קדמא ואלא** – בסדר זה או הפוך, הצגת נושא ולימוד פרטי בסדר מתאים, מלמד ולמד, כעין מדות מ"ג מדות דר' ישמעאל ול"ב מדות דר' אלעזר עם המלים כולל, פרט, רבוי, מיעוט), **תלישא קטנה** – תראא – דרוש בפסוק שעור. מחיצה. עמירה. שגגה = שחכה: **תלישא-גדולה** = תלשא – דרוש בפסוק ולפניו שעור. מחיצה. עמירה. שגגה = שחכה: **פזר** – דרוש מהפסוק רעיון לנושאים/אחרים בתשובע"פ.

1.13 שמות משפטיים כא,א (התשפ"ג) (בהשתתפות נחלת יעקב)

**שמות משפטיים כא,א: ז: ומקלל אביו ואמו מות יומת: ס**

**[תורה תמימה = תו"ת] ... ולמטה מזה (שמ' מש' כא,ז) ומקלל אביו ואמו אף על פי שאינו עושה מעשה כל עיקר אלא רק דבור בעלמא, ג"כ מות יומת: , ולפי"ז סדר הכתובים וענינם מבווארים היטב:**

**(שמ' מש' כא,ז) ומקלל אביו ואמו - ת"ר, נאמר ומקלל אביו ואמו מות יומת נאמר (וי אמר כד,טו) ... איש איש פירוקלל אלהיו ונשא חטאו, מכאן שהשוה הכתוב ברכת אב ואם לברכת המקום<sup>ק7</sup> [קדושין ל' ב']:**

**(א) כבוד כללי [תו"ת הע' קל] [עיינ מש"כ לעיל בפ' (שמ' ית' כ"ג) פבד אַתְּאַבִּיךָ וְאַתְּאַמֶּךָ: (תו"ת שמ' ית' כ"ג) ת"ר, נאמר פבד**

**אַתְּאַבִּיךָ וְאַתְּאַמֶּךָ ונאמר (משלי ג,ט) פבד אַתְּהָ' מְהוֹנֵה וְאַמְרָאשִׁית פְּלִתְבוֹאַתְךָ: השוה הכתוב כבוד אב ואם לכבוד המקום<sup>ק8</sup> [קדושין ל' ב']:** **[תו"ת (שמ' ית' כ"ג) הערה עט] ב-[רמב"ם פ"ו ה"ב מ-ממרים] מבוואר דענין ההשתוות הוא בגדרי העונש דכמו דמגדרף בסקילה כך מקלל אביו ואמו בסקילה, ולפלא שלא ביאר ההשתוות שמחויבים בשניהם אף בחסרון כ"ס כפי שיובא בדרשה בסמוך נאמר (שמ' ית' כ"ג) פבד אַתְּאַבִּיךָ וְאַתְּאַמֶּךָ ונאמר (משלי ג,ט) פבד אַתְּהָ' מְהוֹנֵה, מה להלן בחסרון כ"ס אף כאן בחסרון כ"ס:**

**(ב) כבוד פרטי אפילו בחסרון כ"ס [תו"ת (שמ' ית' כ"ג) (שמ' ית' כ"ג) פבד אַתְּאַבִּיךָ וְאַתְּאַמֶּךָ - תניא, נאמר (שמ' ית' כ"ג) פבד אַתְּאַבִּיךָ**

**וְאַתְּאַמֶּךָ ונאמר (משלי ג,ט) פבד אַתְּהָ' מְהוֹנֵה מה להלן בחסרון כ"ס אף כאן בחסרון כ"ס<sup>ק9</sup> [קדושין לב ב'] ... משמע בלשון ה- [רמב"ם פ"ו ה"ג מממרים], ולכאורה אין באור למה שכתבו דשקלינן מיניה בתורת צדקה, ולפי מש"כ מבוואר היטב שכתבו כן כדי לתרץ הקושיא איך כופיין על זה נגד הכלל כל מ"ע שמתן שכרה בצדה אין כופיין עליה. ועפי"ז יש להביא ראיה למש"כ ה-[ב"י ביו"ד סי' ר"מ] ע"פ סברא חיצונית (סברת עצמו) דאין כופיין ליתן לו רק מה שהוא מחויב ליתן לצדקה לפי ממון שלו ולא כמה שצריך לאביו, ולפי פירוש התוס' (שכופין ולא מגדר צדקה) קשה (על הב"י) מנ"ל לחלק זה (שכופין מגדר צדקה), אבל לפי מש"כ הוא מגוף ויסוד הדין (שכפיה מגדר צדקה ולא ממצות כבוד אב ואם שנאמר בה מתן שכרה בצדה), ודו"ק, ואין להאריך עוד:**

**סכום: לכתחילה כבוד אב ואם משל ההורים וחסרון הכ"ס של הבן הוא ביטול ממלאכתו. אם אין להורים מחויב הבן משלו אבל בגדר צדקה. (שמ' ית' כ"ג) פבד אַתְּאַבִּיךָ וְאַתְּאַמֶּךָ - (מקף א) כבורר בין משל בן ובין משל אב וכך ההלכה לכתחילה. (מקף ב) בורר בין אם יש להורים אז משל הורים ובין שאין להורים אז משל בן אבל טעם אתנה במלת אַמֶּךָ מגביל שייכבד מהוון הבן בגדרי צדקה ולא יותר.**

**[תו"ת] (שמ' מש' כא,ז) ומקלל אביו ואמו מות יומת - אין לי אלא אביו ואמו, אביו בלא אמו, אמו בלא אביו מניין, ת"ל (וי קד' כ"ט)**

**אַבְיוֹ וְאִמּוֹ קָלַל דְּמִיּוֹ בּוֹ<sup>ק10</sup> [סנהדרין ס"ו א']:** **[תו"ת הע' קלא] ר"ל כאן סמך הפעל קלל לאביו (שמ' מש' כא,ז) ומקלל אביו** והתם סמך פעל זה לאמו **(וי קד' כ"ט) [אָמּוֹ קָלַל]**, ש"מ שחייב על קללת כל אחד, וזו דעת ר' יאשיהו, ור' יונתן ס"ל דבכלל לשון כזה דכתיבי שני שמות בפעל אחד מורה על הפרוד, יען כי כשמכוין הפסוק לחבור הענינים כותב מפורש יחדו, כמו לא תלבש שעטנז צמר ופשטים יחדו, לא תחרוש בשור ובחמור יחדו, ועיין ב-[תוס' ב"ק נ"ד א']:

**[תו"ת] (שמ' מש' כא,ז) מות יומת - בסקילה, או אינו אלא באחת מכל מיתות האמורות בתורה, נאמר כאן (וי קד' כ"ט) דְּמִיּוֹ בּוֹ<sup>ק11</sup> ונאמר באוב וידעוני (וי קד' כ"ג) דְּמִיּוֹהֶם בָּם, מה להלן בסקילה אף כאן בסקילה<sup>ק12</sup> [מכילתא]:**

**[תו"ת הע' קלב] לא כאן ממש אלא בענין זה בפ' קדושים איש אשר יקלל את אביו ואמו דמיו בו: (וי קד' כ"ט) פִּרְעִישׁ אִישׁ אֲשֶׁר יִקְלַל אֶת־אָבִיו וְאֶת־אִמּוֹ מות יומת אביו ואמו קלל דְּמִיּוֹ בּוֹ:**

**[תו"ת הע' קלג] והתם כתיב מפורש סקילה דכתיב שם (וי קד' כ"ג) בְּאֶבְיֹן יִרְגְּמוּ אֹתָם דְּמִיּוֹהֶם בָּם, ורש"י בפסוק זה כתב כל מקום שנאמר דמיו בו בסקילה ובנין אב לכולם (וי קד' כ"ג) בְּאֶבְיֹן יִרְגְּמוּ אֹתָם דְּמִיּוֹהֶם בָּם, עכ"ל. ...**

**... והרא"מ הרבה להקשות עליו למה לא יפרש לשון המכילתא בגז"ש כפי הנהוג בדברי חז"ל נאמר כאן ונאמר כאן, והאריך הרבה בזה, יעו"ש. ואני תמה על תמיהתו, כי הלא דברי רש"י יתפרשו פשוט מאד דבא לפרש מנ"ל דהתם באוב וידעוני הוי בסקילה משום דכתיב שם (וי קד' כ"ג) בְּאֶבְיֹן יִרְגְּמוּ אֹתָם דְּמִיּוֹהֶם בָּם: ומשם אנו למדין לכל המקומות דכתיב (בהם) דמיו בו, אבל איך אנו למדין - בודאי בגז"ש וכפשוטו לשון המכילתא, ודו"ק. (טט) אין ללמוד גזרה שוה אם אין מסורת לדרך למוד כזאת. וכאן אין. והנה ידוע דסקילה חמורה מחנקה וכמבואר ב-[סנהדרין ריש פ"ז מ"ט ב'], ובכך צ"ע מפני מה חמור מקלל אביו ואמו ממכה, שהמכה נדון בחנק כמבואר לעיל ס"פ ט"ו ומקלל בסקילה, והלא דבר פשוט הוא שהמכה גרוע ממקלל, שזה עושה מעשה וזה אינו עושה מעשה, ובעלמא קי"ל דלאו שיש בו מעשה חמור מלא שאין בו מעשה.**

**ואפשר לומר עפי" מ"ש ב-[קדושין ל' ב'] [והובא בדרשה (הערה קל) לעיל] נאמר (שמ' מש' כא,ז) ומקלל אביו ואמו מות יומת:**

**ונאמר (וי אמר כד,טו) ... איש איש פירוקלל אלהיו ונשא חטאו, (טט) - ועונשו מפורש במקום (וי אמר כד,טו) ונקב שם ה' מות יומת, רְגוּם יִרְגְּמוּ בּוֹ פְּלִתְהֶעֱדָה) השוה הכתוב ברכת אב ואם לברכת המקום, יעו"ש. היינו שהושוו בעונש שזה בסקילה וזה בסקילה, אבל בהכאה דלא שייך כלפי מעלה וכמ"ש בגמרא שם ולא שייך היקף לכן אוקמא אכללא דכל מקום שנאמר מות יומת סתם אינה אלא חנק, ודו"ק:**

**(כא,ז) ומקלל אביו ואמו - מרכא תבר טפחא - קבוצת פרטים בנושא מסוים והשונים ביניהם ביחס לעונש מות יומת. קבוצת הפרטים היא המקלל בשם ה' בין בחיי ההורים בין אחרי מותם ביחד או על כל אחד לעצמו (כמוסבר ב-[תו"ת הע' קלא]) בעדים התראה הל עליו מות יומת: ס. אבל המקלל שלא בשם ה' ו/או שלא בעדים והתראה עובר על לאו אבל אינו במיתה.**

**(שמ' מש' כא,ז) ומקלל אביו ואמו מות - מרכא יומת: ס - סלוק, לכתחילה מגביל למיתת סקילה מבין המיתות האמורות ב-[שמ' מש' כא,טו - ז], רק למקלל הוריו בשם ה' משום השוואת קללת הוריו לקללת א-לקיו. וזה אע"פ שקללה אין בה מעשה רק דיבור ואילו המכה שהוא גרוע ממקלל, כי יש בו מעשה, בכל זאת נידון בחנק הנחשב כמיתה הקלה מסקילה (ת"ת הערה קלג). ולפי ההסבר כי המכה נידון במיתה חנק שאינה משאירה רושם בגוף המומת, יש לומר כי הסקילה משאירה רושם בגוף לתקן על שימוש לרעה בדיבור. מות - מרכא, רבוי יומת - סלוק כמגביל. שאם בית הדין מוגבל מלהורגו במיתה הראויה לו (כאן במיתת סקילה), מרבה שמכל מקום ימיתוהו בכל דרך שאפשר (זה עשוי להיות גם מכפילות המלים).**

**שמות משפטיים כא,ח: וְכִי־יִרְבֵּן אַנְשִׁים וְהִכְהִי־אִישׁ אֶת־רֵעֵהוּ בְּאֶבֶן אֲוֹ בְּאֶבֶן**

**[מכילתא דרבי שמעון בר יוחאי (אפשטיין-מלמד)] (שמ' מש' כא,ח) וְכִי־יִרְבֵּן אַנְשִׁים אין דבר טוב יוצא מתוך מריבה וכן הוא אומ' (בר' ק"ג ז) וְיִהְיֶי־לִיב בֵּין רֵעִי מְקַנְה־אֲבָרְם וּבֵין רֵעִי מְקַנְה־לוֹט מי גרם ללוט לפרוש מן הצדיק ההוא הוי אומ' זו מריבה ואומ' (דב' תצא כה**

ב"ה טוב טעם ודעת למדני (טור"ל) כי במצוותך האמנתי – תהלים ק"ט, שם: טעמי המקרא והתורה שבעל פה, התשפ"א – התשפ"ג: **תמצית ההשערות**: **אתנה**, **סליק** = סוף-פסוק (נקראים קיסרים ותפקידים) – להגביל; **מונח** – רבוי; **מהפך פשטא** – מוציא מפשט; **מרכא** = מאריך, רבוי; **דורא** – מצרף; **תבר** – מחלק, ממעט, לא ממש; **טפחא** = טרףא – שנוי /או רבוי /או מתפשט; **מרכא טפחא** – קב' שעשויה לגדול, יתור לרבות, מכל מקום; **דורא תבר טפחא** – קבוצה עם הלכה שה לפרטיה; **מרכא תבר טפחא** – קבוצה עם הלכה לא שה לפרטיה; **תבר מרכא טפחא** – קבוצה שממעטים חלק מפרטיה מענין מסוים; **מקא** – בד"כ בורר לימוד אחד מרב אפשרויות; **פסק** – סדור שנחלק, השלם והחלק נדרשים; **זקא סגול** – מוסף מהענין על הענין או גורע ממנו; **פשטא** – פשוט, 1; **זקא-קטן** – 2; **זקא-גדול** – 3; **רביע** – 4; **מונח רביע** – לפחות 4; ...; **זקא-קטן** ... **זקא-קטן** בחצי פסוק – היקש; השלישיה: **קדמא** – סדר קדימות; **אולא** = **גרש** = גרש"ם – יוצא מהענין; **קדמא ואולא** – בסדר זה או הפוך, הצבת נושא ולימוד פרטי בסדר מתאים, נלמד ולמד, כעין מדות מ"ג מדות דר' ושמעאל ול"ב מדות דר' אלעזר עם המלים כלל, פרט, רבוי, מיעוט), **תלישא-קטנה** = **תראא** – דרוש בפסוק ששור. מחיצה. עמירה. שגגה = שכהה: **תלישא-גדולה** = **תלשא** – דרוש בפסוק ולפניו ששור. מחיצה. עמירה. שגגה = שכהה: **פזר** – דרוש מהפסוק רעיו נושאים/אחר/בתשובע"פ.

**א) פרייהנה ריב בין אנשים ונגשו אליהם שפט ושפטום** מי גרם לזה ללקות הוא אומ' זו מריבה (שמ' מש' כא,יח). **וכיריבין אנשים** כתחלה הן באין לידי מצות ואחר כך באין לידי ענשין.

(שמ' מש' כא,יח). **וכיריבין** – מקף כבורר משמעות הפועל יריבין בין מצות (בדיבור) ובין הכאה. כאן דיבור.

(שמ' מש' כא,יח). **וכיריבין** – מקף כבורר משמעות הפועל יריבין בין אנשים ובין איש ושור

מריבה בין אדם לאדם המביאה להכאה שאין בה מיתה מביאה לחמשה תשלומים נזק, צער רפוי, שבת, בושח. **[מדרש הגדול]** הכאה שיש בה אומדן למיתה ולא מת אם מתהלך בשוק כאשר הבריאיים, המכה משלם חמשה תשלומים.

**[מכילתא] (שמ' מש' כא,יח). וכיריבין אנשים.** אין לי אלא אנשים מנין לרבות שתי נשים אשה ואיש ת"ל (שמ' מש' כא,יט) **ונקה הפכה** בין איש ובין אשה מה ת"ל (כא,יח). **אנשים** ולא שוורים שהיה בדין מה אם במקום שפטר על ניזקי עצמו חייב על נזקי שורו וחמורו > כאן שחייב על נזקי עצמו אינו דין שיהא חייב על נזקי שורו וחמורו < ת"ל (כא,יח) **אנשים** ולא שוורים.

(שמ' מש' כא,יח). **וכיריבין אנשים** – מונה מרבה למודים בתפקיד זקא-קטן שהם שני למודים. כאן מצאנו רק זוג אחד.

(למוד א) מוסר השכל, מתחיל בדבור ועלול להגיע למכות ואף למיתה; (למוד ב) ריב בין אנשים ולא בין איש ושור

**[מכילתא] (כא,יח) ונהכה איש פרט לקטן (כא,יח) רעהו פרט לאחרים (כא,יח) את רעהו פרט לגר (תושב מוציא) אני אחרים שאין להן מצות כישראל ועדאן לא יצא [גר] תושב שיש לו מצות כיש' ת"ל (כא,יח) רעהו פרט לאחרים (כא,יח) את רעהו פרט לגר תושב.**

**(כא,יח) ונהכה איש** – פרט לקטן נלמד ממשמעות מלת איש. ע"פ **[מדרש הגדול]** מקף כבורר בין מכה שאמדה למיתה ובין מכה שאמדה שלא למיתה, **[רמב"ן]** הכהו במקום שיש בו כדי להמית גם ברגב עפר. ע"פ **[רמב"ם הל' חובל ומזיק פ"א ה"ח]** ובין אומדן שהמכה לא ראויה להזיק

**(כא,יח) את רעהו** – מקף בורר בין מוכה ישראל ובין מוכה שאינו ישראל וזה כולל גר תושב אע"פ שמחויב במצוות מסוימות

**(כא,יח) ונהכה איש את רעהו** – פשטא זקא-קטן הרומז לשני למודים (למוד א) המוכה ישראל (למוד ב) מכה שיש בה כדי להמית

ומת המווק, המזיק לא משלם. מכה שאין בה כדי להזיק **[רמב"ם הל' חובל ומזיק פ"א ה"ח]** כשם שאומדין למיתה כך אומדין לנזקין, כיצד, הרי שהכה חבירו בצרור קטן שאין בו כדי להזיק או בקיסם של עץ קטן וחבל בו חבל שאין חפץ זה ראוי לעשותו הרי זה פטור שני **(כא,יח) באבן או באגרה** דבר הראוי להזיק, אבל חייב הוא בכבושת בלבד שאפילו רקק בגופו של חבירו חייב בכבושת. לפיכך צריכין העדים לידע כמה הזיק ומביאין החפץ שהזיק בו לבית דין עד שאומדין אותו ודינין עליו, ואם אבד החפץ ואמר החובל לא היה בו כדי להזיק וכמו אנוס אני, והנחבל אומר היה בו כדי להזיק, ישבע הנחבל ויטול כמו שיתבאר. **[השגת הראב"ד]** לפיכך צריכין העדים לידע כמה הזיקו וכו' והנחבל אומר היה בו כדי להזיק ישבע הנחבל ויטול. א"א יפה אמר ומה במקום שאין העדים יודעים אם חבל בבעל הבית או חבל הוא בעצמו אמרו נשבע ונוטל לפי שאין דרך שיחבל אדם בעצמו והולכין אחר החזקות כאן שראו העדים שחבל בו ואין דרך אבן קטנה לחבלה גדולה כזאת לא כ"ש שיהא זה נאמן בשבועתו.

(שמ' מש' כא,יח) **באבן או באגרה ולא ימות ונפל למשכב**

**[מכילתא] (כא,יח) באבן או באגרה** אין לי אלא אבן ואגרוף המיוחדין מנין לרבות כל דבר ת"ל (כא,יט) **ונקה הפכה** בכל דבר מה ת"ל **(כא,יח) באבן או באגרה**. שמעון התימני אומ' מה אגרוף מיוחד שמסור לעדנים ולעדה כך כל דבר שמסור לעדים ולעדה אמ' לו ר' עקיבה [נ]מי אינן אלא שדחאו מראש הבירה ונפל ומת אומרין אנו תבוא [ב]ינרה לבית דין אלא הכל תלוי בעדים ודינין נפשות תלוין בעדים [נא' כן (כא,יח) אבן] נא' להלן **(במ' מס' לה,יז) נאם באבן יד אשורן ימות גה הפכה וימות וגומ' מגיד ש[נאינו חייב] עד שיהא דבר אחר מסייע את ידו מנין הכהו [במ]חט ובצינור[ה] יהא [ח]יב ת"ל (כא,יח) באבן או באגרה ולא ימות (כא,יט) שבתו [תן] הא אם מת פטור מליתן שבת.**

**(כא,יח) באבן** – טפחא כשנוי ורבי, משנה מאבן למחט וצינורה ומרבה אותם לכלים שעלולים להמית (ולא כמכילתא המרבה מ-

**(כא,יט) ונקה הפכה**)

המשך **[מכילתא]** יכול אחד מכה שיש בה כדי להמית ואחד מכה שאין בה כדי להמית הוא נותן שבת וריפוי ת"ל **(כא,יט) ונקה הפכה** עד שיהא מכה תפס למיתה אמור מעתה מכה שיש בה כדי להמית. **(כא,יח) ולא ימות ונפל למשכב** לפי וכי אין אנו יודעין שאם נפל למשכב אינו מת מה ת"ל **(כא,יח) ולא ימות ונפל למשכב** לפי שמצינו במט(ת)ן שנותן לו בשעת עמידתו יכול אף זה כן ת"ל **(כא,יח) ולא ימות ונפל למשכב** בשעת נפילתו נותן לו ואין נותן לו בשעת עמידתו ועד כאן הכת' מדבר במכה [ש]י'ש בה כדי (מכה) להמית מיכן ואילך הכת' מדבר במכה שאין בה כדי להמית **(מצב ג)** אמדהו (לה)מיתה (או לא אמור לקבל שבת ורפוי) והיקל ממה שהיה אומדין אותו לממון שנייה (זכאי לתשלום שבת ורפוי). סליק פסוק

**[אור החיים] (שמ' מש' כא,יח) ... ומסתפק אני אם אמדהו למיתה ולא מת אם נאמר מעשה נסים נעשו לו שלא מת כמו שאמרו ז"ל**

**[בבלי חולין מ"ב א] בטריפה שאינה חיה ואם חיתה מעשה נסים נעשו לה [שם מ"ג א] כמו כן במה שלפני כאן אם לא מת נס הוא זה וחייב שבת ורפוי כיון שפקע פקע או דלמא הרי לא מת וחייב בשבת, ומדברי רמב"ם בפ"ד משמע כי כל שלא מת הגם שאמדהו למיתה חייב בשבת וריפוי. שוב מצאתי שאמרו במכילתא וזה לשונם ולא ימות ונפל למשכב הא אם הכהו המכה מכה שיש בה כדי להמית פטור מהשבת והרפוי עד כאן. משמע אפילו לא מת ממה שתולה הטעם במכה ולא אמר הא אם ימות:**

ונראה שכונת התנא לומר שצריך ליפטר מן השבת דוקא אם מת על ידי מכה שיש בה כדי להמית אבל אם מת במכה שאין בה כדי להמית שאז פטור המכה ממיתה יתחייב לתת שבת וריפוי אם לא נתן לו בחיים חיותו לצד איזו סיבה יתחייב לתת ליורשיו כל מה שנוגע לאביהם אם חי:

**[אור החיים]** מסביר מוכה שאמדהו למיתה פטור המכה משבת ורפוי, וזה מתקים אם המוכה ימות

אמדהו שלא למיתה המכה משלם שבת ורפוי

אמדהו למיתה ולא מת, לא יהיה גרוע מזה שאמדהו שלא למיתה המקבל שבת ורפוי ולכן גם זה מקבל שבת ורפוי

(שמ' מש' כא,יח) **באבן או באגרה ולא ימות ונפל למשכב**

**באבן או באגרה** – מכה שאמדהו למיתה ולכן אם מת לא מקבל שבת ורפוי

**ולא ימות ונפל למשכב** – מכה שאמדהו שלא למיתה ולכן מקבל שבת ורפוי **באגרה ולא ימות** - (אתנה) מרכא טפחא עשוי

ללמד בתפקיד כעין סמוכים לכתוב לפניו **באבן או באגרה** – מכה שאמדהו למיתה וב"ה היא לא גרמה מיתה **ולא ימות** – הכתוב מדבר במכה שאמדהו שלא למיתה, מרכא טפחא כקבוצת פרטים העשויה להתרחב מרבה את שאמדהו למיתה **ולא ימות**, ולכן אינו גרוע ממוכה במכה שאמדהו שלא למיתה ומקבל שבת ורפוי.

ב"ה טוב טעם ודעת ומדני (טטור) ל" כ"י במצוותך האמנותי – תהלים ק"ט, שם: טעמי המקרא והתורה שבעל-פה, התשפ"א – התשפ"ג: **תמצית ההשערות: אתנה, סלוק = סוף-פסוק (נקראים קיסרים ותפודים) – להגביל: מונח – רבוי; מהפך פשט – מרצא = מאריך, דרצא – מצרף; תביר – מחלק, ממעט, לא ממש; טפחא = טרףא – שנוי /או רבוי /או מתפשט; מרצא טפחא – קב' שעשויה לגדול, יתור לרבות, מכל מקום; דרצא תביר טפחא – קבוצה עם הלכה שה לפרטיה; מרצא תביר טפחא – קבוצה עם הלכה לא שה לפרטיה; תביר מרצא טפחא – קבוצה שממעטים חלק מפרטיה מענין מסוים; מקף – בד"כ בורר לימוד אחד מרב אפשרויות; פסקו 1 – סדור שנחלק, השלם והחלק נדרשים; זרצא סגול – מוסף מהענין על הענין או גורע ממנו; פשטא – פשוט, 1; זרף-קטן – 2; זרף-גדול – 3; רביע – 4; מונח רביע – לפחות 4; ... זרף-קטן ... זרף-קטן בחצי פסוק – היקף; השלישיה: (קדמא – סדר קדימות; אולא = גרש = גרשי"ם – יוצא מהענין; קדמא ואולא – בסדר זה או הפוך, הצגת נושא ולימוד פרטי בסדר מתאים, מלמד ולמד, כעין מדות מ"ג מדות דר' ישמעאל ול"ב מדות דר' אלעזר עם המלים כלל, פרט, רבוי, מיעוט), תלישא-קטנה = תרסא – דרוש בפסוק שיעור. מחיצה. עפירה. שגגה = שכהה: תלישא-גדולה = תלשא – דרוש בפסוק ולפניו שיעור. מחיצה. עפירה. שגגה = שכהה: פור – דרוש מהפסוק רעיון לנושאים/אחרים בתושבע"פ.**

1.14 שמות משפטים כא,א (התשפ"ד)

**שמות משפטים כא,א:ט: אם-יקום והתהלך בחוץ על-משענתו ונגה הפכה רק שבתו יתן ורפא ירפא: ס**

**ותוספתא בבא קמא (ליברמן) פ"ט,הלכה ה** המכה את חברו ואמדהו למיתה אומדין אותו לחיים לחיים אין אומדין אותו למיתה. אמדהו (למוכה) למיתה חייב (המכה) מיתה ופטור מן המומין. אמדהו (למוכה) לממון חייב (המכה) ממון ופטור מן המיתה. אמדהו (למוכה) למיתה והיקל ממה שהיה אומדין אותו (המכה) לממון שנייה מאימתי נותן לו משעה שהכהו. **הלכה ו** אמדהו (למוכה) לחיים ומת משלם (המכה) נזק וצער רפיו שבת ובשת ליורשין אמדהו (למוכה) למיתה והקל ממה שהיה והכביד ומת אומדין אותו אם מחמת המכה הראשונה מת הרי זה (המכה) חייב ואם לאו הרי זה פטור ר' נחמיה אוי' אפי' מת מחמת מכה ראשונה פטור.

**הלכה ז** ועוד זו דרש ר' נחמיה **אם-יקום והתהלך בחוץ על-משענתו ונגה הפכה** וכי עלת על לב שיהא זה (המוכה) מהלך בשוק וזה (המכה) נהרג על ידי אלא אפי' מת (המוכה) מחמת מכה ראשונה פטור (המכה).

**תורה תמימה** מסביר שמקור האומדנה לחובל הוא במסעי. מוצע לומר שבמסעי טעם פזר מעביר רעיון מאומדנת מיתה לאומדנת חובל פר' משפטים. (שמ' מש' כא,יח) **וְכִי־יִרְיֶנּוּ אֲנָשִׁים וְהִפְה־אִישׁ אֶת־רֵעֵהוּ בָּאָבֶן אוּ בָּאֲגָרֹף וְלֹא יָמֹת וְנָפַל לְמַשְׁכָּב:** **תורה תמימה** (שמ' מש' כא,יח) **בָּאָבֶן אוּ בָּאֲגָרֹף** - תניא, ר' נתן אומר, הקיש אבן לאגרוף ואגרוף לאבן, מה אבן שיש בו כדי להמית אף אגרוף שיש בו כדי להמית<sup>(ל)</sup>, ומה אגרוף בידוע אף אבן בידוע, הא אם נאבדה פטור<sup>(ל)</sup> **[מכילתא]:**

**תורה תמימה הערה קלד** הא דאבן יש בה כדי להמית נראה דסמך על הכתוב דפ' **מסעי** (במ' מסעי לה,יז) **וְאִם בָּאָבֶן יָדְ אֲשֶׁר־יָמֹת בָּהּ הִפְהוּ** משמע דיש באבן כדי להמית וכך בעינן אגרוף שיהיה בו כדי להמית: פירש {סמ"ע לב} על {ש"ר ח"מ הלכות חובל בחבירו סי' תכ סעיף כח} שאומד לבניקין נלמד מאומד למיתה והמקור הוא ב-**במ' מס' לה,יז**, **וְאִם בָּאָבֶן יָדְ אֲשֶׁר־יָמֹת בָּהּ הִפְהוּ וְנָמַת בְּמִס' לה,יז** או **בְּכִי עֵצִי יָדְ אֲשֶׁר־יָמֹת בּוֹ הִפְהוּ וְנָמַת** (במ' מסעי לה,יז) – מרצא תביר טפחא, כעין קבוצת פרטים העשויה להתרחב השונים בהלכותיהם בקשר לנושא.

**במ' מסעי לה,יז**, **בָּהּ הִפְהוּ וְנָמַת** - תביר לעצמו כמעט ממכה הממיתה למכה שמחבלת. **ורמב"ם חובל ומזיק פ"א, ה"ח** כשם שאומדין למיתה כך אומדין לנזקין, כיצד, הרי שהכה חברו בצרור קטן שאין בו כדי להזיק או בקיסם של עץ קטן וחבל בו חבל שאין חפץ זה ראוי לעשותו הרי זה פטור שני' (שמ' מש' כט,יח) **בָּאָבֶן אוּ בָּאֲגָרֹף** דבר הראוי להזיק, אבל חייב הוא בכושט בלבד שאפילו רק בגופו של חברו חייב בכושט. לפיכך צריכין העדים לידע במה הזיק ומביאין החפץ שהזיק בו לבית דין עד שאומדין אותו ודנין עליו, ואם אבד החפץ ואמר החובל לא היה בו כדי להזיק וכמו אנוס אני, והנחבל אומר היה בו כדי להזיק, ישבע הנחבל ויטול כמו שיתבאר.

**בבלי כתובות לג:ב** אלא אמר רב יעקב מנהר פקוד משמיה דרבא, מהכא: (שמ' מש' כא,יט) **אם-יקום והתהלך בחוץ על-משענתו ונגה הפכה**, וכי תעלה על דעתך שזה (המוכה) מהלך בשוק וזה (המכה) נהרג? אלא מלמד שחובשין אותו, ואי מית - קטלינן ליה, ואי לא מית - שבתו יתן ורפא ירפא: היכי דמי? אי דלא אתרו ביה (אם לא אתרו עדים למכה), אמאי מייקטיל? אלא פשיטא דאתרו ביה, ומותרה לדבר חמור (שאם תמית המוכה תהרג בבי"ד) מותרה לדבר הקל (שאם יהיה המוכה ישלם המכה עד חמשה מיני תשלומים ע"פ בי"ד), ואמר רחמנא: **שבתו יתן ורפא ירפא**.

**רש"י כתובות לג:ב** על-משענתו - כדמתרגמינן על בוריו ששב לכחו ולאיתנו הראשון. אלא מלמד שחובשין אותו - לא נאמר מקרא זה אלא ללמדך דהיכא דהכהו ולא מת ונפל למשכב יחבשו את המכה ההוא בבית האסורין עד שנראה **אם-יקום והתהלך בחוץ על-משענתו ונגה הפכה** מכלל דעד השתא לא יצא (המכה) מידי בית דין אלא נחבש. ואי מיית (המוכה) קטלינן ליה - [כיון דאמרת חובשין מכלל דאי מיית ניזק (אם מת המוכה) קטלינן ליה להאי (הורגים המכה) דאי לאו לקטלא למאי חבשין ליה (שאם לא להריגה למה כולאים המכה). לדבר חמור - מיתה. לדבר קל - מלקות דלא יוסיף דחובל ולא מת]. **אלא [רמב"ם רוצח ושמירת הנפש ד, ג]** המכה את חברו באבן או באגרוף וכיוצא בהן אומדין אותו, אם אמדהו (את המוכה) לחיים נותן (המכה) חמשה דברים ונפטור, ואפילו חלה המוכה והכביד ומת מחמת המכה הרי זה פטור. ואם אמדהו למיתה אוסרין את המכה בבית הסוהר מיד וממתנינים לזה, אם מת יתהר המכה ואם הקל ונתרפא רפואה שלימה והלך בשוק על רגליו כשאר הבריאים משלם המכה חמשה דברים ונפטור.

**(שמ' מש' כא,יט) והתהלך בחוץ על-משענתו** – מקף כבורר בין משמעויות מלת "משענתו" וההשלכה ההלכתית מכך. נשלב ההסבר בפ"י **ורמב"ן** (שמ' מש' כא,יט) **על-משענתו** - (משמע א) על בוריו וכחו, לשון רש"י. ואמר ר"א (ראב"ע) כי טעמו שלא ישען על אחר כדרך החולים, רק על עצמו, כי אז ינקה המכה שיציאאוחו מבית הסוהר. (משמע ב) ולפי דעתי כי **משענתו** כפשוטו, כמו ואיש משענתו בידו מרוב ימים (זכריה ח ד), משענת הקנה הרצוף (מ"ב יח כא). ויאמר הכתוב כי כאשר יתחזק המוכה והוא מתהלך תמיד בחוץ בשווקים וברחובות **על-משענתו** כמשפט החלושים שנתרפאו מחולי, **ונגה הפכה**, ולמד שאפילו פשע בנפשו (המוכה והתהלך בחוץ) ומת בחולשתו אחרי כן לא יומת (המכה). ודבר הכתוב בהווה, כי המוכים שנפלו למשכב לא יתהלכו בחוץ עד שתחיה מכתם ויצאו מידי סכנה, וזה טעם **והתהלך בחוץ**, כי אם יקום ויתהלך בביתו על משענתו לא ינקה: **(משמע ג)** וב-**[מכילתא (כאן)] אם-יקום והתהלך**, שומע אני בתוך הבית ת"ל **בחוץ**, אי בחוץ שומע אני אפילו מתנונה (הולך ונחלש), ת"ל **אם-יקום**. וגם זה נכון מאד שיאמר הכתוב **אם-יקום** ממשכבו לגמרי והוא מתהלך תמיד בחוצות שלא יחזור למשכבו בבאו מן החוץ כמנהג המתנונים, אף על פי שהוא חלוש ונשען על משענת **ונגה הפכה**. והכלל כי כל זה כמין משל בהווה, **והדין הוא** שיאמדהו לחיים, ולכך תרגום אונקלוס על בורייה. ואמר **רק שבתו יתן ורפא ירפא** - ולא אמר שבתו ורפואתו יתן, להגיד שיתן השכר אל הרופאים וירפאו אותו, ולא יוכל לתבוע שיתן לו השכר והוא יעשה בו דברים אחרים, רק ירפא בו על כל פנים: **תוצאה הלכתית של (משמע א) ו- (משמע ב)** היא שהמוכה מתהלך בחוץ לכן **ונגה הפכה**. אבל מוכה המתהלך רק בבית מחמת המכה ומת התוצאה ההלכתית שהמכה לא ינקה ודינו למיתה. (משמע ג) **והדין הוא שיאמדהו (למוכה) לחיים, [תוספתא ב"ק פ"ט,ה"ה] אמדהו (למוכה) לממון חייב (המכה) ממון ופטור מן המיתה.**

ב"ה טוב טעם ודעת (טטור ל) כי במצוות האמנותי – תהלים ק"ט, שם; טעמי המקרא והתורה שבעל פה, התשפ"א – התשפ"ג; תמצית ההשקפה; אתנה, סלוק – סוף פסוק (נקראים קיסרים ותפקידים) – להגביל; מונח – רבוי; מוציא מפשט; מרכא = מאריך, רבוי; דרנא – מצרף; תביר – מחלק, ממעט, לא ממש; טפחא = טרחה – שנוי ואו רבוי ואו מתפשט; מרכא טפחא – קב' שעשויה לגדול, יתור לרבות, מכל מקום; דרנא תביר טפחא – קבוצה עם הלכה שוה לפרטיה; מרכא תביר טפחא – קבוצה עם הלכה לא שוה לפרטיה; תביר מרכא טפחא – קבוצה שמעטים חלק מפרטיה מענין מסוים; מקא – בד"כ בורר לימוד אחד מרב אפשרויות; פסק ו – סדור שנהלך, השלם והחלק נדרשים; זרקא סגול – מוסיף מהענין על הענין או גורע ממנו; פשטא – פשוט, 1; זקא-קטן – 2; זקא-גדול – 3; רביע – 4; מנח רביע – לפחות 4; ... זקא-קטן ... זקא-קטן בחצי פסוק – היקש; השלישיה; קדמא – סדר קדימות; אולא = גרש = גרש"ם – יוצא מהענין; קדמא ואלא – בסדר זה או הפוך, בצנת נושא לימוד פרטי בסדר מתאים, מלמד ולמד, כעין מדות מ"ג מדות דר' ישמעאל ול"ב מדות דר' אלעזר עם המלים כלל, פרט, רבוי, מיעוט), תלישא-קטנה = תראא – דרוש בפסוק שעור. מחיצה. עמירה. שגגה = שכחה; פוזר – דרוש מהפסוק רעיון לנושאים אחרים בתושבע"פ.

**(שמ' מש' כא,יט) אים-יקים** – מקף כבורר לפי **[רמב"ן]** בורר בין קימה בבית בלבד (או **זנקה המפה** – מונח מרבה אתנה מגביל בסה"כ רבוי הגבלות על "זנקה המכה" שבמצב זה "לא ינקה המכה" שמשמעו שאם אמדוהו לחיים ישלם עד חמשה מיני תשלומים עד שירפא או ימות. ואינו מפרש מה יהיה אם אמדוהו למיתה. **ובין המצב שמתהלך בחוץ** והי אפשר שזכאי בעד חמשה תשלומים עד שירפא או ימות) ואינו מפרש אם אמדוהו למיתה)

לפי **[רמב"ם]** אם אמדוהו (את המוכה) לחיים נותן (המכה) חמשה דברים ונפטר, ואפילו חלה המוכה והכביד ומת מחמת המכה הרי זה פטור. ואם אמדוהו למיתה אוסרין את המכה בבית הסוהר מיד וממתינים לזה, אם מת יהרג המכה (ואין תשלומים) ואם הקל ונתרפא רפואה שלימה והלך בשוק על רגליו כשאר הברייאם משלם המכה חמשה דברים ונפטר. ואינו מבחין בין התהלכות בבית ובין התהלכות בחוץ.

**(שמ' מש' כא,יט) אים-יקים** – מקף כבורר בין אומדנה חוזרת ובין שאין אומדנה חוזרת כנאמר ב-**[תוספתא בבא קמא (ליברמן)]** **פ"ט,הלכה ה**) המכה את חברו ואמדוהו למיתה אומדין אותו לחיים (אמדוהו) לחיים אין אומדין אותו למיתה.

**(שמ' מש' כא,יט) אים-יקים** – מקף כבורר בין האם המכה חייב מיתה אם המוכה מת אחרי מעת לעת או האם הוא פטור **[תוספתא בבא קמא (ליברמן)]** **פ"ט,הלכה ז**) ועוד זו דרש ר' נחמיה **אים-יקים והתהלך בחוץ על-משענתו זנקה המפה** וכי עלת על לב שיהא זה (המוכה) מהלך בשוק וזה (המכה) נהרג על ידיו אלא אפי' מת (המוכה) מחמת מכה ראשונה פטור (המכה).

**(שמ' מש' כא,יט) אים-יקים והתהלך בחוץ** – גרשיים ... תביר בתפקיד כעין יצא לדון בדבר אחר שלא כענינו יצא להחמיר ולהקל. **(שמ' מש' כא,יט) והתהלך בחוץ על-משענתו** – מרכא תביר טפחא – קבוצת פרטים עם הלכה לא שוה לפרטיה; זה מתאים לענין להחמיר ולהקל הכתוב עוסק בבריאותו של המוכה, תבנית הטעמים ע"פ **[תוספתא בבא קמא (ליברמן)]** **פ"ט,הלכה ה,ז**, מפרטת מצבי להחמיר ולהקל על המכה.

**(שמ' מש' כא,יט) רק שבתו יתן** – מרכא תביר טפחא – קבוצת פרטים עם הלכה לא שוה לפרטיה; להלן מבררים מי הם הפרטים. **[בבלי בבא קמא פג:ב]** **[ב"ק משנה פ"ח מ"א]** החובל בחבירו – חייב עליו משום חמשה דברים: בנזק, בצער, בריפוי, בשבת, ובושת. ... ריפוי – הכהו חייב לרפאותו; עלה בו צמחים, אם מחמת המכה – חייב, שלא מחמת המכה – פטור; חייטה ונסתרה חייטה ונסתרה – חייב לרפאותו, חייטה כל צורכה – אינו חייב לרפאותו. שבת – רואין אותו כאילו הוא שומר קישואין, שכבר נתן לו דמי ידו ודמי רגלו. בושת – הכל לפי המבייש והמתבייש.

**[בבלי בבא קמא פה:א]** ... מנין שאם עלו בו צמחים מחמת המכה ונסתרה המכה, שחייב לרפאותו וחייב ליתן לו שבתו? ת"ל: **רק שבתו יתן ורפא ורפא**: יכול אפילו שלא מחמת המכה? ת"ל: **רק**; ר' יוסי בר יהודה אומר: אף מחמת המכה – פטור, שנאמר: **רק**. איכא דאמרי: אף מחמת המכה – פטור לגמרי, כרבנן בתראי; ואיכא דאמרי: אף מחמת המכה – פטור משבת וחייב בריפוי, כמאן? כאבוה. אמר מר: יכול אפילו שלא מחמת המכה? ת"ל: **רק**. שלא מחמת המכה בעי קרא? אמרי: מאי שלא מחמת המכה? כדתניא: **הרי שעבר על דברי רופא ואכל דבש או כל מיני מתיקה, מפני שדבש וכל מיני מתיקה קשין למכה, הרי [רמב"ם חובל ומזיק ב, יט]** הרי שלא פסק עמו אלא היה מרפא יום יום ועלו בו צמחים מחמת המכה או נסתרה המכה אחר שחייט חייב לרפאותו וליתן לו דמי שבתו, עלו צמחים שלא מחמת המכה חייב לרפאותו ואינו נותן לו דמי שבתו, עבר על דברי רופא והכביד החולי אינו חייב לרפאותו. **[השגת הראב"ד]** עלו צמחים שלא מחמת המכה חייב לרפאותו. א"א אינו חייב לרפאותו.

**(שמ' מש' כא,יט) רק שבתו יתן** – מרכא תביר טפחא – קבוצת פרטים עם הלכה לא שוה לפרטיה; יש נסיבות בהן המכה יתן שבתו של מוכה, יש נסיבות בהן המכה לא יתן שבתו של מוכה, יש נסיבות בהן (עד הכאה מסוימת) פטור, מעל לשיעור מסוים חייב בשבת של מוכה. כנלמד ב-**[תוספתא בבא קמא (ליברמן)]** **פ"ט,ה"י** החובל בבנו גדול חייב בעבדו ושפחתו הכנעניים חייב בכל ופטור מן השבת מפני ששבתו שלו. חבל יתר מן הראוי להן (בעבד או שפחתו) הרי זה חייב. ועוד לישראל חפשי יתן כל דמי ביטולו ממלאכה, ודמי רפואה ראה להלן.

**עבד עברי** הוא בכלל איש אבל על חבלה בו כתב **[שיטה מקובצת מסכת כתובות דף סה עמוד ב]** **רא"ש** שלה. למ"ד בהחובל דקוטע יד עבד עברי של חברו יתן הכל לעבד וילקח בהן קרקע והרב אוכל פירות (עד שיצא בשש) אתי שפיר דהכא נמי הכל לאשה וילקח בהן קרקע ובעלה אוכל פירות אבל למ"ד יתן שבת גדולה לעבד ושבת קטנה לרב צריך לחלק בין עבד לאשה דעבד הואיל וקנאו בדמים תקנו לרב שבת קטנה אבל גבי אשה דמה שמעשה ידיה שלו תקנה דרבנן הוא לא תקנו לו שבת. ע"כ. הרא"ש ז"ל: ועוד ע"פ **[רמב"ם חובל ומזיק ב, יט]** עלו צמחים שלא מחמת המכה חייב לרפאותו ואינו נותן לו דמי שבתו, עבר על דברי רופא והכביד החולי אינו חייב לרפאותו (טט) (טט: ומן הסתם גם לא חייב בדמי שבתו).

ועוד פצוי השבת משנתנה לפי שכר המוכה מעבודתו **[שו"ת זית רענן כרך ב סימן סא]** ... וההיא דב"ק נוכל לומר דמירי בכגון שלא חסרו (שלא קטע יד) רק בצמתה (מאובנת) וסופה לחזור, דאז תשלומי נזקו הן דמי שבת גדולה [ראה ב"ק פו, א] דלא שיימנין ליה כי אם לכל אחד ואחד כפי מה שהוא מתבטל ממלאכתו שהיה רגיל בה כמבואר בהחובל שם, וזה הוי ממון, **[בבלי גיטין מב:ב]** כגון שהכהו על ידו וצמתה ידו וסופה לחזור. הניחא לאביי, דאמר: נותן לו שבת גדולה ושבת קטנה – שפיר, אלא לרבא, דאמר: אינו נותן לו אלא שבתו שבכל יום ויום, האי שור הוא, ושור אינו משלם אלא נזק! אב"א: **כשהכהו אדם; דאמר [רמב"ם חובל ומזיק ב, יא]** כיצד משערין השבת, אם לא חסרו אבר אלא חלה ונפל למשכב או שצבתה ידו וסופה לחזור נותן לו דמי שבתו של כל יום ויום כפועל בטל של אותה המלאכה שבתל ממנה, ואם חסרו אבר או קטעו ידו נותן דמי ידו שהוא הנוק ושב רואין אותו כאילו הוא שומר קישואין ורואין כמה הוא שוכר שומר קישואין בכל יום ועושין חשבון כל ימי חליו של זה ונותן לו. וכן אם קטע רגלו רואין אותו כאילו הוא שומר על הפתח, סימא אתו עינו רואין אותו כאילו הוא טוחן ברחים וכן כל כיוצא בזה.

**(שמ' מש' כא,יט) ורפא ורפא** – מרכא מרבה סלוק מגביל ובסה"כ רבוי הגבלות. **[בבלי בבא קמא פג:ב]** **[ב"ק משנה פ"ח מ"א]** החובל בחבירו – חייב עליו משום חמשה דברים: בנזק, בצער, בריפוי, בשבת, ובושת. ... ריפוי – הכהו חייב לרפאותו; עלה בו צמחים, אם מחמת המכה – חייב, שלא מחמת המכה – פטור; חייטה ונסתרה חייטה ונסתרה – חייב לרפאותו, חייטה כל צורכה – אינו חייב לרפאותו.

**[רמב"ם חובל ומזיק ב, יד]** כיצד משערין הריפוי, אומדין בכמה ימים יחיה זה מחולו זה וכמה הוא צריך ונותן לו מיד, ואין מחייבין אותו ליתן דבר יום ביומו, ודבר זה תקנה היא למזיק. **[רמב"ם חובל ומזיק ב, יט]** עלו צמחים שלא מחמת המכה חייב לרפאותו ואינו נותן לו דמי שבתו, עבר על דברי רופא והכביד החולי אינו חייב לרפאותו (טט) (טט: ומן הסתם גם לא חייב בדמי שבתו).

ב"ה טוב טעם ודעת (טור) (ל) כי במצוותך האמנתי – תהלים ק"ט, שם: טעמי המקרא והתורה שבעל פה, התשס"א – התשפ"ג: תמצית ההשערות: אתנה, סלוק = סוף-פסוק (נקראים קיסרים ותפקידים) – להגביר; מונח = מוציא מפשט; מרכא = מאריך, רבוי; דרגא – מצרף; תביר – מחלק, ממעט, לא ממש; טפחא = טרףא – שנוי ואו רבוי ואו מתפשט; מרכא טפחא – קב' שעשויה לגדול, יתור לרבות, מכל מקום; דרגא תביר טפחא – קבוצה עם הלכה שוה לפרטיה; מרכא תביר טפחא – קבוצה עם הלכה לא שוה לפרטיה; תביר מרכא טפחא – קבוצה שמעטים חלק מפרטיה מענין מסוים; מקא – בד"כ בורר לימוד אחד מרב אפשרויות; פסקא – סודר שנהלק, השלם והחלק נדרשים; זרקא סגול – מוסף מהענין על הענין או גורע ממנו; פשטא – פשוט; 1; זקא-קטן – 2; זקא-גדול – 3; רביע – 4; מונח רביע – לפחות 4; ...; זקא-קטן ... זקא-קטן בחצי פסוק – היקף; השלישייה: קדמא – סדר קדימות; אולא = גרש = גרשי"ם – יוצא מהענין; קדמא ואולא – בסדר זה או הפוך, הצגת נושא ולימוד פרטי בסדר מתאים, מלמד ולמד, כעין מדות מ"ג מדות דר' ישמעאל ו"ב מדות דר' אלעזר עם המלים כלל, פרט, רבוי, מיעוט), תלישא-קטנה = תראא – דרוש בפסוק שעור, מחיצה, עמירה, שגגה = שכהה; תלישא-גדולה = תלשא – דרוש בפסוק ולפניו שעור, מחיצה, עמירה, שגגה = שכהה; פור – דרוש מהפסוק רעיו לנושאים/אחרים בתושב"ע פ.

1.15 שמות משפטים כא,א (התשפ"ה)

- שמות משפטים כא,א: וְכִי־יִפְתַּח אִישׁ בּוֹר אֶת־יַדְּיָוָה וְאִישׁ בֵּר אֶת־יַדְּיָוָה וְנִפְלְ-שָׁמָּה שׁוֹר אֶת־חֲמֹר:
- שמות משפטים כא,א: בְּעַל הַבּוֹר יִשְׁלַם כֶּסֶף יָשִׁיב לְבַעְלָיו וְהָמַת יְהִי־הָלוֹ: ס
- שמות משפטים כא,א: וְכִי־יִנְתֵּן שׁוֹר־אִישׁ אֶת־שׁוֹר רֵעֵהוּ וְמָת וּמְכָרוֹ אֶת־הַשׁוֹר הַחַי וְחָצוּ אֶת־כַּסְפוֹ וְגַם אֶת־הַמֶּת יַחְצִיזוּ:
- שמות משפטים כא,א: אִם נִדְרַע כִּי שׁוֹר נִגַּח הוּא מִתְמַלֵּל שְׁלֹשׁם וְלֹא יִשְׁמְרֵנוּ בְּעָלָיו
- שמות משפטים כא,א: שְׁלֹשׁם יִשְׁלַם שׁוֹר תַּחַת הַשׁוֹר וְהָמַת יְהִי־הָלוֹ: ס
- שמות משפטים כא,ב: כִּי יִבְעַר־אִישׁ שְׂדֵה אֲחֵרָם וְשָׁלַח אֶת־בְּעִירוֹ וּבְעַר בְּשָׂדֵה אַחֵר
- שמות משפטים כא,ב: מֵיֵטֵב שְׂדֵהוּ וּמֵיֵטֵב כֶּרְמֵוֹ יִשְׁלַם: ס
- שמות משפטים כא,ב: כִּי־חָצָא אִשׁ וּמְצָאָהוּ קִצִּים וְנֶאֱכַל גְּדִישׁ אֶת־הַקֶּמַח אֶת־הַשְּׂדֵה שְׁלֹשׁם יִשְׁלַם הַמְּבַעַר אֶת־הַבְּעִירָה: ס

**ירושלמי בבא קמא פ"א ה"א [דף א עמוד א]** מתיני ארבעה אבות נזיקין השור והבור והמבעה וההבער לא הרי השור כהרי המבעה ולא המבעה כהרי השור לא זה וזה שיש בהן רוח חיים כהרי האש שאין בו רוח חיים לא זה וזה שדרכן לילך ולהזיק כהרי הבור שאין דרכו לילך ולהזיק הצד השוה שבהן שדרכן להזיק ושמירתן עליך וכשהזיק חב המזיק לשלם תשלומי זק [דף א עמוד ב] במיטב הארץ (פני משה) אם רוצה המזיק לפרוע לו קרקע צריך להגבות לו מעדיית שבנכסיו: **גמ'** השור זה הקרן (אב הזק א) דכתיב (שם' מש' כא לה) **וְכִי־יִנְתֵּן שׁוֹר־אִישׁ אֶת־שׁוֹר רֵעֵהוּ וְגו'.** עד כדון בתם, במועד מניין. **ושם לו** **אִם נִדְרַע כִּי שׁוֹר נִגַּח הוּא מִתְמַלֵּל שְׁלֹשׁם וְגו'.** הבור (אב הזק ב) **ושם לו** **וְכִי־יִפְתַּח אִישׁ בּוֹר וְגו' [שם לד] בְּעַל הַבּוֹר יִשְׁלַם וְגו'.** המבעה (אב הזק ג) **ושם כב ד** **כִּי יִבְעַר־אִישׁ שְׂדֵה אֲחֵרָם וְשָׁלַח אֶת־בְּעִירוֹ זֶה הַרְגַל דְּכַתְּבִי וְשַׁעֲרֵי לֵב כ** משלחי רגל השור והחמור. וכתיב (שם ה ה) הסר משוכתו והיה לבער זה השן (טט): יבער =מבעה משמעו רגל וגם שן). **ושם ה ה** פרוץ גדירו והיה למרמס זה הרגל. וההבער (אב הזק ד) דכתיב (שם' מש' כב ה) **כִּי־חָצָא אִשׁ וּמְצָאָהוּ קִצִּים וְגו'.** אנו תנינן ארבעה אבות נזיקין. ותני ר' חייא י"ג (אבות הזק בהוספת תשעה הבאים) נזק צער ריפוי שבת ובושת שומר חנם והשוואל נושא שכר והשוכר. **[דף ב עמוד א]** אמור מעתה מה דתנינן אנן להכשר נזקין **(ידיד נפש = י"ג)** רבי שנה רק מה שמכשי ומכין לנזקים אחרים). מה דתני ר' חייא בין להכשר נזקין בין לניזקי גופו **(י"ג)** מכליל 4 הכשר נזיקין ונזקי גוף אדם בהמה וכלים). ר' חגי שאל היך תנינן ארבעה אבות נזיקין אם הכל אמור בשור אחד נייתי שלשה. ואם הכל אמור בשור שלשה נייתי חמשה. אלא כמה דאשחתי קרייא אישתעייית מתניתא **(י"ג)** המשנה מנתה ארבעה לפי המקראות: כי יגוף, כי יכרה, כי יבער, כי תצא אש). **תולדות הקרן נגיחה** נגיפה נשיכה רביצה בעיטה דחייה. ר' יצחק מקשי נגיפה נגיחה עיקר הן ואת עביד לון תולדות. אלא מתחיל בעיקר ומסיים בתולדות.

**[פני משה בבא קמא פ"א, ה"א]** תולדות הקרן נגיחה נגיפה. כדמסיק לקמיה: רביצה ובעיטה. שראתה הכלים ורביצה עליהם כדי להזיקן ולשכבן או שבעטה ברגליה כדי לשכר את הכלים: דחייה. שדחתה בגופה ונתכוננה להזיק ולהכי הוי הני כולהו תולדות הקרן דכוננתן להזיק ואין הנאה להזיקן ואין הזיקן מצוי כקרן והלכך דינן כקרן דכל זמן שלא הועדו ג"פ בב"ד אינן משלמין אלא חצי נזק:

**נגיחה [רמב"ם נזקי ממונ א,י]** שלשה אבות נזקים בשור, הקרן והשן והרגל, **תולדות הקרן** נגיפה נשיכה רביצה בעיטה, **תולדות השן** אם נתחככה ככותל להנייתה והזיקה בחיכוכה וכן אם טנפה פירות להנייתה, **תולדות הרגל** הזיקה בגופה דרך הילוכה או שהזיקה בשערה דרך הילוכה או שכשכשה בזנבה או באוכף שעליה כפרומביא שבפיה בזוג שבצוארה וכן חמור שהזיק במשאו בשעת הילוכו ועגלה המושכת שהזיקה בשעת משיכתה, כל אלו תולדות הרגל הן וברשות הרבים פטורין וברשות הניזק משלמין נזק שלם. **[שו"ע חושן משפט הלכות נזקי ממונ שפט:יט]** (ב') כיצד, שור האמור בתורה הוא שנגח בקרן, לח] ואין דרכו בכך אלא דרך מקרה, ואין לו הנאה בהזיקו; וכל הדומה לו דינו כמותו, כגון שנגפה בגופה או נשכה או בעטה (ג') או רביצה על כלים ושרבתם; { כ } (ד') וכן אם אכלה כסות או כלים, דינה כקרן ואינו משלם אלא ר' { חצי נזק, לט] בין ברשות הניזק בין בר"ה. ועוד יש דברים שהזיקה ברגלה או בפיה ודינם כקרן, ויתבאר בסימן ש"צ.

**(שם' מש' כא,א) וְכִי־יִנְתֵּן שׁוֹר־אִישׁ אֶת־שׁוֹר רֵעֵהוּ**

**(שם' מש' כא,א) וְכִי־יִנְתֵּן** – מקף מלמד שיש כאן רב-מצב של אופני נגיפה ולכתוב **וְכִי־יִנְתֵּן שׁוֹר־אִישׁ אֶת־שׁוֹר רֵעֵהוּ** – יש שתי הלכות לפי שתי תבניות טעמים. (תבנית א) דרגא תביר מרכא טפחא בתפקיד כעין קבוצת פרטים כאן **תולדות הקרן** נגיחה נגיפה נשיכה רביצה בעיטה דחייה. שעל כל אחד חלה אותה (הלכה א), **(י"ג)** המכנה המשותף בהם הוא שהייתה כוונה להזיק. וכך גם פירש **[פני משה]** אבל **[שו"ע ח"מ]** כתב ואין דרכו בכך אלא דרך מקרה, ואין לו הנאה בהזיקו; ... וכן אם אכלה כסות או כלים, (שזה לא רגיל)

**פסק [רמב"ם נזקי ממונ א,י]** וברשות הרבים פטורין וברשות הניזק משלמין נזק שלם. (טט: כנראה במועד)

**פסק [שו"ע ח"מ] [נזקי ממונ שפט,יט]** דינה כקרן ואינו משלם אלא ר' { חצי נזק, לט] בין ברשות הניזק בין בר"ה. (טט: כנראה בתם) **(תבנית ב) שׁוֹר־אִישׁ אֶת־שׁוֹר רֵעֵהוּ** - תביר מרכא טפחא בתפקיד כעין קבוצת פרטים בנושא מסוים שעל חלקם לא חלה (הלכה ב) **[רמב"ם נזקי ממונ א,יא]** כשכשה בזנבה כשכוש רב שאין דרכה תמיד והזיקה ברשות הרבים... והזיקה פטור, ואם תפש הניזק גובה חצי נזק ממה שתפשו, שזה הדבר ספק הוא אם אלו תולדות הקרן שחייב עליה ברשות הרבים או תולדות הרגל שפטור עליה ברשות הרבים כמו שביארנו.

**[שו"ע חושן משפט הלכות נזקי ממונ שפט:כ]** (ה') פרה שרביצה בר"ה, והלכה פרה אחרת דרך עליה ובעטה בה, { כא } אף על פי שזאת ז' { טט: הראשונה) שינתה ורביצה, אין למהלכת לבעוט בה. אבל אם הזיקה דרך הילוכה, פטורה.

**תולדות הבור** כל פירקא תליתייא (כל הפרק השלישי עוסק בכך) דתנינן בנזיקין. ר' תני הניח גחלת ברשות הרבים ובא אחר ונתקל בה וצלוחיתו בידו נשרפו כליו ונשברה צלוחיתו חייב על הצלוחית משום בור ועל הכלים משום אש. תולדות הרגל. תני בהמה שנכנסה לרשות היחיד והזיקה בין בידה (רגל קדמית) בין ברגלה בין בקרנה בין בעול שעליה בין בשליף שיש בה בין בעגלה שהיא מושכת (קשורה לא הפרה הבוגרת) משלם נזק שלם והמזיק ככרמלי' משלם נזק שלם. ותולדות השן הוון בעיין מימר פרה שאכלה שעורים וחמור שאכל כרשינין וכלב שליקלק את השמן וחזיר שאכלה בשור כולהוון תולדות השן אינן. אמר ר' יצחק כולהוון עיקר שן אינן. והא תאני תולדות השן כשדרסה על גבי נוד מלא שמן ובסיכה גופה נהנה. כמה דתימר תמן השן אוכלת והגוף נהנה אוף הכא נהנה גופה. רבי ירמיה בעי היתה מהלכת ופולטת עשבים מהו. **[דף ב עמוד ב]** א"ר יוסי מה אם המניח גחלת לרשות הרבים עד מקום שהיא מתהלכת



ב"ה טוב טעם ודעת למדני (טסור"ל) כי במצוותך האמנתי – תהלים קי"ט, שם: טעמי המקרא והתורה שבעל-פה, התשס"א – התשפ"ג; תמצית ההשערות: אתנה, סלוק = סוף-פסוק (נקראים קיסרים ותפקידים) – להגביל; מונח – רבוי; מהפך פשטא – מוציא מפשט; מרכא = מאריך, רבוי; דרנא – מצרף; תכר – מחלק, ממעט, לא ממש; טפקא = טרקה – שנוי ו/או רבוי ו/או מתפשט; מרכא טפקא – קב' שעשויה לגדול, יתור לרבות, מכל מקום; דרנא תכיר טפקא – קבוצה עם הלכה שוה לפרטיה; מרכא תכיר טפקא – קבוצה עם הלכה לא שוה לפרטיה; תכיר מרכא טפקא – קבוצה שממעטים חלק מפרטיה מענין מסוים; מקף- בד"כ בורר לימוד אחד מרב אפשרויות; פסק ו – סדור שנחלק, השלם והחלק נדרשים; זרקא סגול – מוסף מהענין על הענין או גורע ממנו; פשטא – פשוט, ו; זקף-קטן – 2; זקף-גדול – 3; רביע – 4; מונח רביע – לפחות 4; ... זקף-קטן ... זקף-קטן בהצי פסוק – היקש; השלישיה; (קדמא – סדר קדימות; אולא = גרש = גרשי"ם – יוצא מהענין; קדמא ואולא – בסדר זה או הפוך, הצגת נושא ולימוד פרטי בסדר מתאים, מלמד ולמד, כעין מדות מ"ג מדות דר' ישמעאל ול"ב מדות דר' אלעזר עם המלים כלל, פרט, רבוי, מיעוט), תלישא-קטנה = תראא – דרוש בפסוק שעור. מחיצה. עמירה. שגגה = שחכה; תלישא-גדולה = תלשא – דרוש בפסוק ולפניו שעור. מחיצה. עמירה. שגגה = שחכה; פור – דרוש מהפסוק רעיו נושאים/אחר/בתשובע"פ.

כאן הירושלמי מביא דוגמאות מנושאים אחרים שלכאורה אפשר היה ללמוד מפרט מסוים לפרטים השונים ממנו ומתברר שאי אפשר ללמוד כך אלא יש לפרט לכל אחד.

... [ידיד נפש מסכת בבא קמא פ"א ה"א] שואל הירושלמי וְלָמָּה תַּגְּיָנָתָהּ הֵקָא מדוע הוסיפה המשנה לומר לא ראי זה כראי זה וכו' והאריכה בענין יותר ממה שמצאנו בשאר מקומות? עונה הירושלמי דָּאִית ליה מילין סגין כיון שבנויקין יש הרבה דינים והלכות, וה' חפץ למען צדקו יגדיל תורה ויאדיר.

**במדבר בהעלתך ח,ג: וַיַּעַשׂ בֶּן אֶהֱרֹן אֶל־מוֹל פְּנֵי הַמִּנְוָה הַעֲלָה נִרְתִּיהָ פֶּאֶשֶׁר צִוָּה יְדוֹד אֶת־מֹשֶׁה:**

**במדבר נשא ה,ב: צו את־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיִּשְׁלַחוּ מִן־הַמַּחֲנֶה כָּל־צְרוּעַ וְכָל־זָב וְכָל טְמֵא לְנַפְשׁוֹ:**

**במדבר נשא ה,ד: וַיַּעַשׂוּ־כֵן בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיִּשְׁלַחוּ אוֹמְם אֶל־מַחֲזִיק לַמַּחֲנֶה פֶּאֶשֶׁר דִּבֶּר יְדוֹד אֶל־מֹשֶׁה כִּן עָשׂוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל: פ**

**[בבא קמא דף ג,א] כן לא פרשה נירות כהרי פרשת שילוח טמאין. ולא פרשת שילוח טמאין כהרי פ' נירות. אילו לא נאמר פרשת שילוח טמאין הייתי למד פרשת שילוח טמאין מפרשת נירות. ולמה תנייתה הכא דאית לתנוייה סגין מילין כן הצד השוה שבהן שהן בצו מיד ולדורות. אף כל שהוא בצו מיד ולדורות.**

**[ידיד נפש בבא קמא פ"א, ה"א]**

כן עוד דוגמא שהתנא שנה לא הרי וכו' בגלל אותה סיבה לא הרי פְּרָשָׁה נִירוֹת העלאת הנרות ע"י אהרן שנאמר בו (במ' בהע' ח,ג), **וַיַּעַשׂ בֶּן אֶהֱרֹן**, משמע מיד פְּהָרֵי פְּרֻשַׁת שִׁילוּחַ טְמֵאִין (במ' נשא ה,ב), **וַיִּשְׁלַחוּ מִן־הַמַּחֲנֶה** ונאמר (במ' נשא ה,ד) **וַיַּעַשׂוּ־כֵן**, משמע מיד. וְלֹא הִרִי פְּרֻשַׁת שִׁילוּחַ טְמֵאִין פְּהָרֵי פְּרֻשַׁת נִירוֹת כלומר, שאי אפשר ללמוד זה מזה. כי אם היה כתוב מיד רק בנרות, הייתי אומר שאכן בנרות צריך לקיים את הציווי מיד לפי שהיו עסוקים בהקמת המשכן. תאמר בשילוח מן המחנה שאינו תופס רק בבית עולמים ולא במשכן. ואם היה כתוב רק בשילוח טמאים הייתי אומר שצריך לקיים מיד כיון שהשכינה שרויה ביניהם ויש בו כרת. תאמר בהעלאת הנרות שאין בו כרת ויהיו חייבים לקיימה עד בנין בית עולמים. וממשיך אֵילוֹ לֹא נֶאֱמַר פְּרֻשַׁת שִׁילוּחַ טְמֵאִין הִיִּיתִי לְמַד כְּבִיכּוֹל, הייתי רוצה ללמוד פְּרֻשַׁת שִׁילוּחַ טְמֵאִין מִפְּרֻשַׁת נִירוֹת וכיון שאינם דומים, כתבה תורה את שניהם. שואל הירושלמי וְלָמָּה תַּגְּיָנָתָהּ הֵקָא מאחר שאנו יודעים שאין ללמוד זה מזה, מדוע שנה התנא לא הרי זה כהרי זה? עונה הירושלמי דָּאִית לַתְּנוּיָיָה סְגִין מִלִּין לְפִי שְׁבַא לְלַמְדָּנוּ רִיבּוּי הַהֲלָכוֹת, כמו שראינו לעיל. כן וכן ממשיך שם כמו אצלנו במשנה הַצֵּד הַשְּׁוֹה שְׂבָהָן שֶׁהֵן בְּצוּ מִיָּד וְלְדוֹרוֹת כמו שבשתי הלכות אלה שנאמר בהם צו, והציווי הזה הוא גם מיד וגם לדורות אף פל מצוה אחרת שְׁהוּא בְּצוּ מִיָּד וְלְדוֹרוֹת.

**במדבר בהעלתך ח,ג: וַיַּעַשׂ בֶּן אֶהֱרֹן אֶל־מוֹל פְּנֵי הַמִּנְוָה - ... זקף-קטן ... זקף-קטן בין שני קיסרים (כאן סלוק ... אתנח) בתפקיד**

הקש

**במדבר נשא ה,ב: צו את־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיִּשְׁלַחוּ מִן־הַמַּחֲנֶה - ... זקף-קטן ... זקף-קטן בין שני קיסרים (כאן סלוק ... אתנח) בתפקיד** הקש. אפשר שזה בנין אב משני כתובים מהצד השוה שבהן. שני פסוקים המלמדים הקש לאותו ענין כפי' **[ידיד נפש]** כן וכן ממשיך שם כמו אצלנו במשנה הַצֵּד הַשְּׁוֹה שְׂבָהָן שֶׁהֵן בְּצוּ מִיָּד וְלְדוֹרוֹת כמו שבשתי הלכות אלה שנאמר בהם צו, והציווי הזה הוא גם מיד וגם לדורות אף פל מצוה אחרת שְׁהוּא בְּצוּ מִיָּד וְלְדוֹרוֹת.